

Uusi Hämeenlinna – enemmän kuin osiensa summa?

Alueen identiteetin muodostaminen aluepuhunnan keinoin
kuntaliitostilanteessa

Joanna Suikio, 80497

Tampereen yliopisto

Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta

Yhdyskuntatieteiden laitos

Aluetiede

Pro gradu

6.5.2011

Alueellinen järjestelmä on jatkuvassa muutoksen tilassa. Nämä alueelliset muutokset antavat alueelle muodon ja vaikuttavat sekä itse alueen että sen asukkaiden identiteettiin. Siihen, millaiseksi uudet alueet muotoutuvat ja millaisen aseman ne alueellisessa järjestelmässä saavat, vaikuttavat erilaiset monimutkaiset prosessit ja tekijät. Näihin lukeutuvat muun muassa institutionalisoitumisen ja deinstitutionalisoitumisen prosessit sekä aluepuhunta.

Aluepuhunnassa on kyse siitä, miten alue näyttäytyy puheessa, teksteissä ja symboleina. Aluepuhunta on siis alueen kielellistä tuottamista ja sen vaikutus perustuu aluepuhunnan kollektiiviseen hyväksymiseen. Tästä johtuen sen merkitys on suuri alueen identiteetin muodostumisessa, joka on myös luonteeltaan kollektiivinen prosessi. Aluepuhunnan avulla on mahdollista myös kuntaliitostilanteessa vaikuttaa siihen, millaiseksi uuden kunnan identiteetti muotoutuu.

Tämän tutkimuksen tutkimuskohde on Hämeenlinnan seudulla 1.1.2009 toteutunut kuntaliitos, jonka myötä Hauho, Hämeenlinna, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos yhdistyivät Hämeenlinnan kaupungiksi. Tarkoituksena on tarkastella sitä, millaista kuntaliitokseen liittyvää aluepuhuntaa Hämeenlinnan seudulla on tuotettu.

Uusi Hämeenlinna ja siihen liittyvät ilmiöt näyttäytyivät aineistossa eri valossa riippuen siitä, minkä toimijan tuottama aluepuhunta oli kyseessä. Niin kuntaliitoksen puolustajat kuin vastustajatkin hyödyntävät aluepuhunnassaan voimakkaita retorisia keinoja. Hämeenlinnan seudun kuntaliitosta koskevasta aluepuhunnasta nousi esiin myös tekijöitä, jotka ovat olleet luomassa tietynlaisia mielikuvia uuden Hämeenlinnan identiteetistä.

SISÄLLYS

Tiivistelmä

1. Johdanto	5
2. Tutkimuksen tavoitteet.....	7
2.1 Tutkimuskysymysten esittelyä, tutkimusmenetelmät ja aineisto	7
2.2 Hämeenlinnan seudun suurkuntahanke	9
3. Alueen identiteettiin vaikuttavien tekijöiden kartoittamista	11
3.1 Identiteetin lähteillä.....	11
3.2 Sosiaaliset identiteetin rakentamislähtökohdat	12
3.3 Vastustamisen retoriikka.....	17
3.4 Alueellinen identiteetti vai alueen identiteetti	19
3.5 Alueen alku - institutionalisoituminen	21
3.6 Alueen loppu - deinstitutionalisoituminen	23
4. Aluepuhunta alueen identiteetin muodostajana	25
4.1 Aluepuhunta eli alueen kielellinen tuottaminen.....	25
4.2 Aluepuhunta vallankäytön muotona	27
4.3 Kielellisyyden voima - aluepuhunta ja alueen identiteettiin vaikuttamisen keinot	30
5. Kuntaliitos ja alueen identiteetin muodostuminen.....	34
5.1 Kunta- ja palvelurakennemuutos eli PARAS -hanke ja sen vaikutukset Hämeenlinnan seudulla	34
5.2 Kuntaliitos – mielipiteiden jakaja	36
5.3 Alueen identiteetin osatekijöiden uudelleen järjestyminen kuntaliitostilanteessa	38
5.4 Alueellisten symbolien ja mielikuvien merkitys alueen identiteetin muotoutumisessa	39
6. Aineisto ja sen analyysi.....	42
6.1 Aineiston esittelyä.....	42

6.2 Hämeenlinnan seudun kuntaliitoskeskustelun yleisiä teemoja	45
6.3 Uusi Hämeenlinna näyttäytyy aluepuhunnassa.....	49
6.4 Aluepuhunkoalitiot ja heidän argumenttinsa	53
6.4.1 Hämeenlinnan kuntaliitoskeskustelun osapuolet	54
6.4.2 Kuntaliitoksen vastustajat - reaktiiviset argumentit kuntaliitoskeskustelussa	59
6.4.3 Kuntaliitoksen kannattajat - progressiiviset argumentit kuntaliitoskeskustelussa.....	65
6.5 Aluepuhunta ja sen vaikutukset uuden Hämeenlinnan identiteettiin liittyvien mielikuvien muodostumiseen.....	72
7. Johtopäätökset.....	83
LÄHTEET	87

1. Johdanto

Erilaisten hallinnollisten, taloudellisten ja kulttuuristen alueiden järjestelmä on jatkuvassa muutostilassa, alueita liitetään toisiinsa ja niiden rajoja muutetaan – alueet ovat siis alituisessa syntymisen ja häviämisen tilassa. Näiden muutosten ja muutosprosessien voidaan nähdä heijastavan sen hetkisiä taloudellisia, yhteiskunnallisia sekä poliittisia päätöksiä ja arvoja.

Alueelliset muutokset, transformaatiot, antavat alueelle muodon ja vaikuttavat sekä itse alueen että sen asukkaiden identiteettiin. Alueellisen transformaation kysymykset ovat hyvin ajankohtaisia. Tälläkin hetkellä, esimerkiksi Suomen alueellisen järjestelmän paikallistasolla, kuntarakenteeseen kohdistuu voimakkaita muospaineita; kuntien määrä on vähentynyt nopeasti 1970-luvulta lähtien, eikä kehityksen suunta vaikuta siltä, että tilanne tulisi muuttumaan (Zimmerbauer 2006, 109).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella paikallistasolla tapahtuvaa alueellista transformaatiota eli kuntaliitosta, tällaisen alueellisen muutoksen takana olevia prosesseja ja niiden vaikutuksia alueen identiteettiin. Pyrkimyksenä on myös selvittää, millaista aluepuhunnaa kuntaliitostilanteessa tuotetaan. Koska muutosta alueellisen järjestelmän eri tasoilla tulee aina olemaan, on tärkeää tiedostaa ne prosessit, jotka johtavat alueen uudelleen muotoutumiseen niin hallinnollisena yksikkönä kuin ihmisten alueellisessa tietoisuudessa. Huomioon on otettava toisaalta myös ne seikat, joiden kautta alue niin sanotusti lakkaa olemasta eli katoaa aluejärjestelmän toiminnallisesta kokonaisuudesta. Tämä tutkimus pyrkii tarkastelemaan juuri näitä prosesseja aluepuhunnan, kuntaliitoksen ja alueen identiteetin käsitteiden kautta.

Tarkastelun erityisenä kohteena on siis paikallistason alueellinen muutos ja se, miten alueellinen todellisuus muuttuu aluepuhunnan sekä institutionaalisten käytäntöjen myötä. Tavoitteena on kartoittaa alueellisen transformaation prosesseja, analysoida alueen identiteetin rakentumista ja aluepuhunnan merkitystä sen muotoutumisessa sekä tarkastella suomalaisen alueellisen järjestelmän muutosta kuntatasolla.

Pääteemana olevaa alueellisen identiteetin käsitettä on tutkittu paljon myös aiemmin. Suomessa alueellisen identiteetin käsitettä on tutkinut muun muassa Anssi Paasi (1986, 1996, 1998a, 1998b ja 2003), jonka tutkimuksiin työni tulee suurelta osin tukeutumaan. Paasi on omassa tutkimustyössään keskittynyt pääosin toiseen moniselitteisen alueellisen identiteetin käsitteen kahdesta ulottuvuudesta eli alueen asukkaiden identiteetin, aluetietoisuuden, tarkasteluun.

Suomalainen aluerakenne on jatkuvassa muutoksen tilassa ja näyttää siltä, ettei tämä tendenssi ole heikentymässä tulevina vuosinakaan. Siitä huolimatta, että Suomen kuntarakenne on viime vuosina muuttunut hyvinkin paljon, on liitoskuntien identiteettejä ja niiden muotoutumista käsitelty tutkimuksissa suhteellisen vähän. Aihepiirinä alueen identiteetti kuntaliitosten yhteydessä on mielekäs myös siitä syystä, että kuntien koko tulee kasvamaan liitosten mittakaavan kasvun myötä. Tämän mittakaavan kasvun voi olettaa tuovan omat haasteensa, kun on kyseessä liitoskuntien identiteetin muodostaminen.

Tutkimuksen teoreettinen näkökulma muodostuu Paasin institutionalisoitumisteorian mukaan, joskin sitä täydennetään Heikki Riikosen (1995) teoretisoimalla alueen deinstitutionalisoitumisella eli alueiden institutionalisoinnin vastakohtalla. Omissa tutkimuksissaan Riikonen on tutkinut kyseistä deinstitutionalisoitumisen ilmiötä kyläkontekstissa. Paasin institutionalisoitumisteorian sekä Riikosen deinstitutionalisoitumisen lisäksi tullaan tarkastelemaan aluepuhuntaa alueen identiteetin muodostajana ja uusintajana. Tämän tutkimuksen kantava käsite on alueen identiteetin lisäksi aluepuhunta ja tutkimuksessa tullaankin keskittymään alueen identiteetin muodostumisen monista tasoista juuri aluepuhunnan kautta tapahtuvaan identiteetin rakentamiseen.

2. Tutkimuksen tavoitteet

Tämän tutkimuksen keskeisinä käsitteinä toimivat *alueen identiteetti*, *alueen deinstitutionalisoituminen*, *aluepuhunta* sekä *kuntaliitos*. Tarkoituksena on siis selvittää alueellisen muutoksen prosessien eli alueen institutionalisoitumisen ja deinstitutionalisoitumisen, sosiaalisten, poliittisten sekä hallinnollisten keinojen, kuten aluepuhunnan, yhteyksiä ja vaikutuksia alueelliseen identiteettiin, varsinkin itse alueen identiteettiin ja sen kehitykseen.

Tämän tutkimuksen pohjana olevien näkökulmien yhteisiä rajapintoja voidaan kartoittaa kysymyksillä, mitä alue on ja miten se saa sen muodon, joka sillä kulloinkin on. Merkittäviä tämän tutkimuksen kannalta ovat siis ne keinot, joilla alueen roolia ja identiteettiä rakennetaan, niin tietoisesti kuin tiedostamattakin.

Paasi (1998a) on tutkimuksessaan määritellyt alueen pitkäkestoiseksi institutionaaliseksi rakenteeksi, joka kantaa mukanaan tilan ja yhteiskunnan suhteen historiallista ja kulttuurista sisältöä. Paasi on todennut myös, että alueen vaikutus välittyy ihmisten arkielämään muun muassa erilaisten hallinnollisten, taloudellisten, kulttuuristen, poliittisten sekä institutionaalisten käytäntöjen kautta. Tällä tavoin alue liittyy merkityksen muodostamiseen, hallinnan ja oikeuttamisen elementteihin, joissa yhteiskunnan kehitys saa spatiaalisen sisältönsä. Alue saa muotonsa aluejärjestelmän alituisessa muutoksessa, transformaatioissa. (Paasi 1998a, 299–301) Tämän tutkimuksen kontekstina toimii kuntarakenteen jatkuva muutos ja kuntaliitokset. Nämä alueelliset transformaatiot muokkaavat suomalaisen aluejärjestelmän paikallistasoa ja antavat alueille niin hallinnollisina alueina kuin ihmisten merkityksen muodostajinakin uusia muotoja. Nämä aluerakenteen muutokset eivät siis ainoastaan muodosta alueelle uusia hallinnollisia kuntarajoja vaan ne myös osaltaan muokkaavat ihmisten alueellista todellisuutta ja vaikuttavat niin asukkaiden aluetietoisuuteen kuin uuden, kuntaliitoksen myötä, muodostuneen alueen identiteettiin.

2.1 Tutkimuskysymysten esittelyä, tutkimusmenetelmät ja aineisto

Tarkoituksena on tarkastella tämän tutkimuksen kannalta olennaisimpien käsitteiden ja ilmiöiden eli alueen identiteetin, aluepuhunnan ja kuntaliitoksen välisiä yhteyksiä ja limittyneisyyttä. Tarkastelun kohteena on siis alueen identiteetti ja erityisesti sen muotoutuminen paikallistason aluerakenteen muutoksessa. Mielenkiinto kohdistuu tällöin alueen kielellisen tuottamisen eli aluepuhunnan merkitykseen tässä muotoutumisprosessissa.

Tämän Pro gradu -tutkielman tutkimusongelma on, *millaista kuntaliitokseen liittyvää aluepuhuntaa Hämeenlinnan seudulla on tuotettu?*

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Minkälaisia argumentteja kuntaliitoskeskustelun osapuolet ovat käyttäneet?
- Minkälaisia mielikuvia uuden Hämeenlinnan identiteetistä aluepuhunnan keinoin on luotu?

Tämä Pro gradu -tutkielma on luonteeltaan laadullinen tutkimus ja aineistona toimii vuosien 2007–2009 aikana esiintynyt Hämeenlinnan seutua ja erityisesti seudulla toteutunutta kuntaliitosta koskeva sanomalehtikirjoittelu. Aineisto kerättiin Hämeenlinnan seudun maakuntasanomalehdessä, Hämeen Sanomissa, julkaistuista seudun kuntaliitokseen liittyneistä kirjoituksista. Tutkimusaineisto kokonaisuudessaan koostui 285 sanomalehtikirjoituksesta, joista 156 oli kuntaliitosta käsitteleviä uutisartikkeleita ja loput 129 oli joko pääkirjoituksia, mielipidekirjoituksia, Alanurkka- tai Vierailija-palstoilla julkaistuja kolumneja. Tähän aineistomassaan valikoitiin kaikki vuosina 2007–2009 Hämeen Sanomissa julkaistut Hämeenlinnan seudun kuntaliitokseen liittyvät kirjoitukset.

Aineiston analyysissä käytän sisällönanalyysia. Anneli Sarajärvi ja Jouni Tuomi (2002, 105) ovat todenneet, että sisällönanalyysi on menettelytapa, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumentteiksi voidaan käsittää muun muassa kirjat, artikkelit, kirjeet, haastattelut, puhe, keskustelu, dialogi, raportit ja miltei mikä tahansa kirjallisessa muodossa oleva materiaali. Sisällönanalyysin tarkoituksena on saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysi sopii siis myös tämän tutkimuksen analyysivälineeksi, sillä tutkimuksen tarkoituksena on saada kirjallisesta aineistosta kokonaisvaltainen kuva aluepuhunnasta, jota kuntaliitosta koskien on aikarajauksen puitteissa tuotettu.

Tämän tutkimuksen aineiston aikarajaukseen päädyin siksi, että jotta saataisiin kokonaisvaltaisen kuva aluetta koskevasta aluepuhunnasta, on tarpeellista tarkastella lehtikirjoittelua niin ennen kuin jälkeenkään kuntaliitoksen toteutumisen. Vuosi 2007 oli mielekäs rajaus aloitusvuodeksi, sillä vuoden 2007 lopulla, 26.11.2007, solmittiin yhdistymissopimus Hämeenlinnan seudun kuntaliitoksessa mukana olevien kuntien kesken. Oletuksena oli, että paikallislehtikirjoittelussa otettiin huomioon kuntaliitos merkittävästi vasta tuona vuonna. Aikarajauksen loppuminen vuoteen 2009 on perusteltavissa sillä, että kuntaliitos toteutui tuon vuoden alussa ja oletettavaa oli, että kuntaliitoksesta käyty keskustelu vähenee sen toteutumisen jälkeen, kun päätökset on jo tehty ja liitoksesta tulee totta.

Aineiston teksteissä kuuluu eritasoisten alueellisten toimijoiden ääni. Aineistossa esiintyvää aluepuhuntaa ovat tuottaneet muun muassa erilaisten professioiden edustajat, kunnan virkamiehet sekä kuntalaiset. Toimittajat puhuvat aineistossa kuntaliitosta koskevien uutisartikkeleiden ja sanomalehdet itse lehtien pääkirjoitusten kautta. Myös erilaisten alueellisten toimijoiden, kuten poliitikoiden ja virkamiesten, ääni on kuultavissa artikkeleissa, joissa heitä on haastateltu. Aktiivisten kuntalaisten mielipiteet taas nousevat esiin muun muassa yleisönosastokirjoitusten kautta.

2.2 Hämeenlinnan seudun suurkuntahanke

Tämän Pro gradu -tutkielman alueellinen tutkimuskohde on siis Hämeenlinnan seudulla 1.1.2009 toteutunut kuuden kunnan kuntaliitos, jonka myötä Hauho, Hämeenlinna, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos yhdistyivät Hämeenlinnan kaupungiksi. Entisen Hämeenlinnan kaupungin nimi ja vaakuna päätettiin säilyttää myös uuden liitoskunnan symboleina. Toteutunut kuntaliitos oli mittakaavaltaan hyvin laaja, sillä se kasvatti kaupungin maantieteellisen alueen yli 10-kertaiseksi. Liitoskunnan asukasluku vuoden 2009 lopussa oli runsaat 66 600. Yksi kuntaliitoksen pitkän tähtäimen tavoitteista onkin muodostaa uudesta Hämeenlinnan kaupungista ja sen lähikunnista kiinteä 90 000 asukkaan kaupunkiseutu. (Sopimus hallinnon ja palvelujen järjestämisestä kuntien yhdistyessä)

Hämeenlinnan seudulla on takanaan tiivis kymmenen vuoden yhteistyö palvelujen tuottamisessa ja seudullisessa selvittämisessä ja toteutuneita yhteistyöhankkeita on monia (Hauhon, Hattulan, Hämeenlinnan, Janakkalan, Kalvolan, Lammin, Rengon ja Tuuloksen yhteinen kaupunkiseutusunnitelma). Tämä kauan jatkunut seutuyhteistyöhön perustuva seudun kehittäminen ja toimintakulttuuri oli varmasti yksi niistä tekijöistä, jotka edistivät seudun laajamittaisen kuntaliitoksen toteuttamista. Toinen todennäköinen tekijä sille, että kuntaliitos sai suhteellisen vahvan kannatuksen taakseen, oli valtiolta saatu 12,24 miljoonan euron yhdistymistuki. Tuesta 3,24 miljoonaa käytettiin palkkakuluihin, 9 miljoonalla avustettiin Lammin liikuntakeskusta ja päivähoitokeskusta, Hauhon Eteläisten päiväkotia ja Koivukodon laajennusta, Rengon koulu- ja liikuntakeskusta, Kalvolan päiväkotia sekä Tuuloksen päivähoiton rakennusten korjaamista.

Hämeenlinnan seutuun kuuluu kahdeksan kuntaa eli Hauho, Hattula, Hämeenlinna, Janakkala, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos. Kaikki seudun kunnat olivat mukana kuntaliitoskaavailuissa. Kaikki seudun kunnista eivät kuitenkaan päättäneet tulla mukaan monikuntaliitokseen, vaan Hämeenlinnan seudun kunnista kaksi, Hattula ja Janakkala, jättäytyivät sen ulkopuolelle. Hattulan poisjättäytyminen merkitsi sitä, ettei uudella liitoskunnalla ja Kalvolan kunnalla ollut lainkaan

yhteistä rajaa. Jotta Kalvolan ja Hämeenlinnan välille saataisiin lain vaatima maaraja, liitettiin Hattulan kunnasta 27 neliökilometrin Hämeenlinnaan.

Hämeenlinnan seudulla toteutunut kuuden kunnan liitos valikoitui tämän Pro gradu -tutkielman esimerkkitapaukseksi muun muassa siksi, että sen toteutumisen ajankohta on suhteellisen tuore tutkielman laatimisen aikaan. Kuitenkin siitä on kulunut aikaa sen verran, että on mahdollista tarkastella aluepuhuntaa, jota on tuotettu niin kuntaliitoksen suunnitteluvaiheessa kuin sen toteutumisen jälkeenkin. Hämeenlinnan seudulla toteutunut kuntaliitos on mielekäs tutkimuskohde aluepuhunnan ja alueen identiteetin tarkastelun kannalta myös siksi, että vaikkei liitoksessa mukana olleiden kuntien taholta esiintynytäkään merkittävää vastustusta kuntaliitoksen suhteen, on asetelma seudun kuntien asemat huomioon ottaen mielenkiintoinen. Kaikki liitoksessa mukana olleista kunnista ovat perinteikkäitä ja ne omaavat suhteellisen vahvat identiteetit, joissa voidaan kuitenkin katsoa olevan joitain tiettyjä yhtäläisyyksiä. Hämeenlinnan kaupunki toimi vetäjänä kuntaliitosta suunniteltaessa ja toteuttaessa ja sillä on muutenkin keskeinen rooli näiden kuuden kunnan joukossa. Yksi tekijöistä joihin Hämeenlinnan kaupungin keskeinen rooli perustuu, on sen suuri asukasmäärä sekä sen hallinnollinen asema koko Suomen mittakaavassa. Hämeenlinna on myös aina toiminut seutukuntansa ”keskuksena”. Vaikka kunnat ovatkin näennäisesti tasa-arvoisia mitä tulee niiden nykyiseen, kuntaliitoksen jälkeiseen hallinnolliseen asemaan uuden Hämeenlinnan kaupungin sisällä sekä edustukseen kaupunginvaltuustossa, voisi myös kuvitella, että vahvinta ja ”kuuluvinta” aluepuhuntaa tuottavat juuri Hämeenlinnan seudulla vaikuttavat toimijat, johtuen juuri tästä entisen Hämeenlinnan kaupungin merkittävästä asemasta.

Hämeenlinnan seudun kuntaliitos on mielenkiintoisen tämän tutkimuksen näkökulman rajauksen kannalta myös siksi, että tässä niin sanotussa suurkuntaliitoksessa oli mukana yhteensä kuusi kuntaa, joiden yhteispinta-ala on huomattavan suuri. Oletettavaa onkin, että liitoksessa mukana olleiden kuntien runsas lukumäärä ja niiden kattama laaja maantieteellinen ala ovat varmasti tuoneet omat erityiset piirteensä ja hankaluutensa uuden liitoskunnan identiteetin muodostumiselle. Hämeenlinnan seudulla toteutunut kuntaliitos oli siis monikuntaliitos; sen myötä kuusi itsenäistä kuntayksikköä yhdistyivät ja muodostivat suurkunnan. Monikuntaliitos määritellään sellaiseksi kuntajaon muutokseksi, jossa liitoksessa mukana olevia kuntia on vähintään kolme ja jonka seurauksena kuntien lukumäärä vähenee vähintään kahdella. Monikuntaliitos on yleistermi, joka pitää sisällään sekä kunnan laajenemisen liitoksen ansiosta että kuntien yhdistymisen uudeksi kunnaksi. (Koski 2008, 10)

3. Alueen identiteettiin vaikuttavien tekijöiden kartoittamista

Identiteetti on muuttuva ja monitahoinen käsite. Sen määrittely yleiselläkin tasolla on hankalaa, sillä identiteettien kehitykseen vaikuttavat useat eri tekijät. Kun puhutaan erityisesti alueen identiteetistä ja sen muotoutumisesta, on otettava huomioon se, että identiteettiä tuotetaan, uusinnetaan ja muokataan joka päivä eri alueellisten toimijoiden toimesta. Alueen identiteetti ei ole käsin kosketeltavissa, mutta silti kuitenkin läsnä kaiken alueellisen toiminnan taustalla. Tämä suhde voidaan nähdä dialektisena; identiteetti vaikuttaa alueelliseen toimintaan antaen sille kehykset, mutta jokainen alueellinen toimija myös omalla toiminnallaan joko tuottaa tai uusintaa alueen identiteettiä.

Eri tahoille ja toimijoille alueen identiteetti kuitenkin konkretisoituu eri tasoilla. Voisi esimerkiksi olettaa, että virallisten tahojen käsitys tietyn alueen identiteetistä on enemmänkin imagomainen markkinointikokonaisuus, kun taas tavalliselle ihmiselle alueen identiteetti liittyy pienempiin alueellisiin kokonaisuuksiin ja asioihin, jotka ovat heidän jokapäiväistä elämäänsä lähellä. Kaikki nämä erilaiset käsitykset kuitenkin muokkaavat omalta osaltaan alueen identiteettiä ja painottavat sen kannalta erilaisia tekijöitä.

3.1 Identiteetin lähteillä

Identiteetin käsite on hyvin laaja; identiteettejä voidaan pitää niin sosiaalisina, poliittisina, taloudellisina, historiallisina, kulttuurisina kuin symbolisinkin konstruktioina. Identiteetin muodostuminen on prosessi, joka tapahtuu ajassa ja tilassa ja siinä punoutuu yhteen mennyt, nykyinen ja tulevaisuus. Se voidaan siis nähdä pitkäkestoisena rakentamisen ja purkamisen prosessin tuloksena, eikä niinkään pysyvänä, annettuna ominaisuutena. (Hänninen 1998, 7–11) Identiteetin rakentuminen ja kehitys ovat riippuvaisia monista eri tekijöistä, kuten ympäristöstä ja yhteiskunnasta sekä näiden tekijöiden kehityksen suunnasta eri aikakausina. Identiteetin muodostamisesta puhuttaessa on siis tiedostettava, että siihen vaikuttavat monet erilaiset rakentumisprosessit, joiden tuloksena identiteetti muodostuu tietynlaiseksi.

Yhteiskunnan vaikutus identiteetin muodostumisessa on merkittävä. Tämä vaikutus perustuu suurelta osin kielellisyyteen ja tietynlaiseen tarinan kertomiseen, jonka kautta toimijat tuottavat ja jakavat erilaisia yhteiskunnallisia narratiiveja. Whitebrook (2001, 5) on todennut, että on olemassa narratiivisia identiteettejä, joissa identiteetin rakentumisessa on kyse juuri tarinoiden kertomisesta. Narratiivinen identiteetti rakentuu kollektiivisen toiminnan kautta, siihen osallistuvat kertojat ja

kuuntelijat. Alueiden näkökulmasta tämän voisi nähdä tarkoittavan sitä, että alueiden identiteetin voidaan nähdä koostuvan ”konkreettisista” puitteista, kuten alueen luonto, historia ja kulttuuriolot, mutta siihen vaikuttavat myös alueeseen liitettävät mielikuvat ja yhteiskunnalliset narratiivit. Toisin sanoen myös alueiden identiteetit muodostuvat alueen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa.

Narratiivisen identiteetin käsite voidaan nähdä yhdistävänä elementtinä tämän tutkimuksen keskeisten käsitteiden eli alueen identiteetin sekä aluepuhunnan välillä. Narratiivista identiteettiä siis muodostetaan kollektiivisten ”tarinoiden” kertomisen ja kuuntelemisen kautta. Tässä yhteydessä voidaan ajatella myös aluepuhuntaa tietynlaisena ”tarinoiden” kertomisena, jolla vaikutetaan siihen, minkälainen identiteetti alueelle lopulta muotoutuu. Se, millaiseksi identiteetti lopulta kehittyy, riippuu siitä, mitä aluepuhuntaa kaikista tarjolla olevista aluepuhunnoista kuunnellaan ja uusinnetaan. Oleellista on myös se, mitkä tahot näitä aluepuhuntaa tuottavat ja mitkä ovat heidän motiivinsa alueen identiteetin kehityksen suhteen.

3.2 Sosiaaliset identiteetin rakentamislähtökohdat

Manuel Castells (2004, 6–8) on tutkimuksessaan tarkastellut yksilön identiteetin muotoutumisen sijaan identiteetin kollektiivista rakentumista. Hänen mukaansa identiteetti liitetään usein yksilön subjektiviteettiin eli kysymykseen siitä mikä tai kuka minä olen, mutta identiteetistä voidaan puhua myös ryhmien, yhteisöjen ja sosiaalisten järjestelmien yhteydessä, jolloin kyse on kollektiivisesta identiteetistä. Se, millaiseksi identiteettien symbolinen sisältö muodostuu, riippuu siitä, mitkä toimijat näitä kollektiivisia identiteettejä rakentavat ja mistä syystä. On mahdollista, että identiteetit ovat lähtöisin vahvoista instituutioista, mutta niistä tulee identiteettejä vain jos sosiaaliset toimijat sisäistävät ne ja rakentavat niille merkityksiä. Castells on huomionut kollektiivisten identiteettien muodostumisen läheisen suhteen valtaan ja valtasuhteisiin; hänen mukaansa ne toimijat, jotka identiteettiä rakentavat, pitkälti myös määrittävät tämän identiteetin symbolisen sisällön ja sen, millainen sen merkitys on niille, jotka identifioivat itsensä sen mukaan tai päinvastoin, mieltävät itsensä sen ulkopuolelle.

Castells (2004, 8–12) onkin ehdottanut kolmea erilaista muotoa ja lähtökohtaa sosiaalisen identiteetin rakentamiselle:

- *Legitimoiva identiteetti*, joka on lähtöisin vahvoista yhteiskunnallisista instituutioista ja toimijoista. Legitimoivalla identiteetillä pyritään laajentamaan ja rationalisoimaan näiden vahvojen toimijoiden hallintaa asemaa sosiaalisten toimijoiden suhteen. Legitimoiva identiteetti on toisin sanoen vahvojen yhteiskunnallisten instituutioiden tuottama identiteetti, jonka avulla heidän valtansa oikeutetaan ja perustellaan. Esimerkkinä legitimoivan identiteetin seurauksista voisi mainita vaikkapa kansalaisen, jota sitovat valtiiovallan poliittiset toimet.

- *Vastarintaidentiteetti*, joka pohjautuu toimijoihin, jotka vastustavat näitä vahvoja yhteiskunnallisia instituutioita. Vastarintaidentiteetin tuottajat ovat siis toimijoita, joiden asemaa dominoivat instituutiot heikentävät tai kyseenalaistavat. Tämä identiteetti johtaa tietynlaisten yhteisöjen muodostamiseen. Nämä yhteisöt ovat keino selvittää sarron olosuhteista. Castellsin käyttämiä esimerkkejä vastarintaidentiteetistä ovat muun muassa Meksikon Zapatista-liike ja Japanin Aum Shinrikyo -ryhmittymä.
- *Projekti-identiteetti*, joka syntyy silloin kun sosiaaliset toimijat rakentavat uuden identiteetin, joka uudelleen määrittää heidän asemansa yhteiskunnassa. Projekti-identiteetin avulla pyritään muuttamaan yleisiä sosiaalisia rakenteita. Projekti-identiteetit voidaan nähdä proaktiivisina liikkeinä, joiden tavoitteena on muuttaa yhteiskuntaa kokonaisuutena, sen sijaan että luodaan olosuhteet, jossa itse voidaan selvittää vastustaen valtaapitäviä toimijoita. Castellsin käyttämiä esimerkkejä projekti-identiteetistä ovat muun muassa feminismi ja ympäristön suojelu -liike.

Castellsin hahmottelema ajatus kollektiivisesta identiteetistä sopii käytettäväksi myös alueiden identiteettien ja niiden muodostumisen yhteydessä, sillä alueiden identiteetissä on kyse kollektiivisesta näkemyksestä sen suhteen, millainen tietty alue on ja millaiset tekijät sitä määrittävät ja erottavat sen muista alueista. Identiteetin kollektiivisen ja sosiaalisen rakentumisen ajatukset ovat sovellettavissa alueiden identiteetin ja aluepuhunnan tarkastelemiseen myös siitä syystä, että identiteetin sosiaalinen rakentuminen voidaan katsoa tapahtuvan yhteiskunnan valtasuhteiden leimaamassa kontekstissa. Myös aluepuhunnalla ja näin ollen myös alueiden identiteettien muodostumisprosesseilla on tiivis kytkös valtaan ja vallankäyttöön. Siitä huolimatta, että Castells on määritellyt edellä mainitut sosiaaliset identiteetin rakentamislähtökohdat koskemaan universaalimpia, merkittäviä aatteita ja liikkeitä, on niitä mahdollista soveltaa myös alueen identiteetin muodostamisprosesseihin. Jokaisesta Castellsin ehdottamasta sosiaalisesta identiteetin rakentamislähtökohdasta on löydettävissä piirteitä, jotka kuuluvat myös alueen identiteetin muotoutumis- tai sen rakentamisprosesseihin. On kyse niistä näkökulmista, joiden kautta näitä prosesseja on mahdollista tarkastella sekä niistä toimijoista ja heidän tarkoituksiperistään, jotka osaltaan vaikuttavat alueen identiteetin muodostumiseen.

Legitimoivan identiteetin käsitteen voidaan nähdä soveltuvan tämän tutkimuksen ja sen kontekstin eli alueen identiteetin muotoutumisprosessiin siksi, että alueen identiteetin muodostamisessa aluepuhunnan keinoin on usein kyse siitä, kenen aluepuhunta on vahvin ja koetaan kollektiivisesti oikeutetuksi. Alueen identiteetin rakentamisprosessissa on mahdollista, että identiteetit ovat lähtöisin alueen vahvoilta toimijoilta, jotka pystyvät jakamaan oman kantansa suurelle kuulijakunnalle. Usein tällaiset vahvat toimijat ovat niitä, joilla on alueella tietty arvostettu yhteiskunnallinen asema. Esimerkkeinä tällaisista toimijoista voidaan mainita muun muassa kunnan virkamiehet ja kunnallispoliitikot. Näiden toimijoidenkaan aluepuhunta ei kuitenkaan vaikuta

alueen identiteettiin jos heidän kuulijansa eivät sisäistä eivätkä näin ollen myöskään tulevaisuudessa uusinnu sitä.

Myös projekti-identiteetin käsite on sopiva alueen identiteetin muotoutumisprosessin kannalta. Alueen identiteetin muodostamisen lisäksi aluepuhunnan keinoin on mahdollista suunnata ajatuksia, mielikuvia sekä alueen kehitystä kohti tulevaa ja positiivisia kehityssuuntia. Projekti-identiteetin käsite sopii tämän näkökulman tarkasteluun siitä syystä, että alueen tila eikä sen identiteetti ole staattisia ja pysyviä, vaan ne muotoutuvat ajan ja yhteiskunnan muuttuessa. Aluepuhunnan kautta on siis mahdollista uudelleen määrittää muun muassa alueen potentiaalia ja painottaa juuri tiettyjä, sillä hetkellä tavoiteltaviksi valittuja kehityssuuntia. Myös nämä painotukset ja halutut kehityksen suunnat ovat riippuvaisia siitä ajasta, jolloin ne tehdään sekä luonnollisesti myös niistä toimijoista tai toimijaryhmittymistä, jotka ne laativat. Aluepuhunta kuitenkin mahdollistaa näiden uusien toivottujen kehityssuuntien hegemonisoitumisen. Aluepuhunnan keinoin voidaan saada myös ”suuri yleisö” vakuuttuneeksi siitä, että juuri nuo kehityssuunnat ovat alueen ja sen asukkaiden kannalta potentiaalisimpia. Castells (2004, 10) onkin todennut, että projekti-identiteetissä on kyse siitä, että identiteetin rakentaminen on erilaisen elämän, tulevaisuuden, projekti, joka laajenee yhteiskunnan muuttamiseen, kuin tämän projekti-identiteetin jatkumona.

Vastarintaidentiteetin liittäminen alueen identiteetin muotoutumisprosessiin on mahdollista siksi, että aluepuhuntaa tuottaminen ja vaikuttavuus ovat aina suhteessa valtaan ja vallankäyttöön. On kyse siitä, kuka tai mitkä alueelliset toimijat ovat siinä asemassa, että heillä on mahdollisuus saada oma, omista tarkoitusperistään tuotettu aluepuhunta kuuluviin ja uusinnettavaksi. Aluepuhunnan tuottamiseen osallistuu kuitenkin alueellisia toimijoita yhteiskunnan eri tasoilta. Onkin oletettavaa, että muun muassa kuntaliitoksen kaltaiset suuret muutokset aiheuttavat vastustusta tiettyjen alueellisten toimijoiden parissa. Tällaisia alueellisia toimijoita ovat muun muassa toteutettavan kuntaliitoksen eri kuntien asukkaat sekä jotkut näiden kuntien päättäjäistä. Nämä toimijat voivat tuottaa kuntaliitosta vastustavaa aluepuhuntaa, joka osaltaan myös vaikuttaa tulevan kunnan identiteettiin tai vähintään tämän identiteetin muodostumisprosessiin. Näin ollen myös Castellsin hahmottelema vastarintaidentiteetin käsite on sovellettavissa kuntaliitostilanteessa ja sen aiheuttamassa identiteetin murroksessa, siitä huolimatta, että Castellsin tutkimuksissa vastarintaidentiteetin kautta muodostetuilla yhteisöillä tarkoitetaan ensisijaisesti yhteiskunnallisia liikkeitä.

Tässä Pro gradu -tutkielman kuntaliitostekstiin liittyen vastarintaidentiteetin yhteydessä käytettävällä yhteisö-käsitteellä viitataan toimijoihin, esimerkiksi huolestuneisiin asukkaisiin, jotka yhdessä tuottavat kuntaliitosta tai sen seurauksia vastustavaa aluepuhuntaa, enkä niinkään

mihinkään järjestäytyneeseen ryhmittymään. Vastarintaidentiteettiin kuntaliitoksien yhteydessä liittyy usein moninaisia tunneperäisistä seikkoja kuten pelko oman kotiseudun tai sille erityisen identiteetin menettämisestä. Näissä tilanteissa esimerkiksi halu kotipaikkakunnan kulttuurin vaalimiseen ja tunne kotipaikkakunnalleen kuulumiseen korostuvat. Tällaisten tunteiden herääminen ja vahvistuminen voidaan nähdä toisaalta enemmän reaktiivisena kuin proaktiivisena; nämä tunteet ovat vastareaktio kuntaliitoksen kaltaiselle suurelle muutokselle, jonka myötä ihmiset pelkäävät menettävänsä jotain oleellista ja juuri heidän kotipaikkakunnalleen ominaista.

Toisin sanoen, vastarintaidentiteetti kuntaliitostilanteessa kumpuaa konkreettisten epäkohtien, kuten kyläkoulujen lopettamisen, vastustamisen lisäksi myös aineettomista, omaa jokapäiväistä elämää lähellä olevista, tunneperäisistä asioista. Castells (2004, 61) onkin todennut puhuessaan territoriaalisiin identiteetteihin ja paikallisiin yhteisöihin liittyen, että ihmisillä tai yhteisöillä, jotka eivät saa tukea proaktiivisilta liikkeiltä tai poliitikoilta esimerkiksi taloudellista riistoa, kulttuurista dominointia tai poliittista sortoa vastaan, on kaksi vaihtoehtoa; alistua tai reagoida heidän lähimmän itseidentifioimisen välineensä, oman paikallisuutensa pohjalta. Tällaisissa tilanteissa tuotetaan luonteeltaan puolustavaa identiteettiä, jossa on tunnettu ja tuttu vastaan tuntemattoman ja uuden arvaamattomuutta ja hallitsemattomuutta. Tämä voidaan suoraan yhdistää kuntaliitostilanteeseen, jossa mahdollisten liitosalueiden asukkaat eivät toimi niinkään taloudellisten faktojen kuin vanhasta ja tutusta kiinnipitämisen perusteella.

Kuten edellä kävi ilmi, Castellsin legitimoivan identiteetin, projekti-identiteetin sekä vastarintaidentiteetin käsitteissä on tietty yhtäläisyys, joka tekee niistä kaikista tämän tutkimuksen näkökulman kannalta merkittäviä. Tämä yhtäläisyys, joka toimii erityisesti juuri alueellisessa kontekstissa, on näiden identiteetin rakentamislähtökohtien sidos valtaan, vallankäyttäjien päätöksiin sekä näiden päätösten hegemonisoitumiseen. Legitimoivan identiteetin määritelmän mukaan legitimoiva identiteetti perustuu täysin vahvojen toimijoiden luomiin käsityksiin tästä identiteetistä. Projekti-identiteetin voidaan nähdä olevan kytköksissä vallan alueellisiin kysymyksiin, koska loppujen lopuksi alueen sekä sen identiteetin kehityksessä ja tietoisessa kehittämisessä on kyse kontekstisidonnaisista päätöksistä, joiden avulla kehitystä suunnataan kohti tiettyä polkua. Vastarintaidentiteetti taas syntyy koetuista epäkohdista vallanpitäjien päätöksissä sekä vastustuksesta näitä päätöksiä kohtaan. Näissä kaikissa identiteetin muodostamisen lähtökohdissa, alueellisesta näkökulmasta katsottuna, juuri aluepuhunta on se keino, jonka avulla valtaapitävät voivat saada aluetta koskevat päätökset ja näkökannat kuuluviin ja näin mahdollisesti oikeaksi havaituiksi ja sitä kautta tulevaisuudessa uusintetuiksi.

Castellsin kolmea alueen identiteetin rakentamislähtökohtaa erottavat kuitenkin myös tietyt seikat. Ensinnäkin eroja niiden toteutumiseen ja vaikuttavuuteen tuovat toimijat, joista identiteetin rakentaminen on lähtöisin. Legitimoiva identiteetti pohjautuu vahvasti virallisten tahojen kuten kuntien hallinnon käsityksiin alueen identiteetistä ja niistä ominaisuuksista, jotka aluetta määrittelevät. Legitimoivan identiteetin vaikuttavuus on alueellisissa kysymyksissä hyvin vahva, sillä kunnan hallintoon ja sen edustajiin luotetaan yleensä paljon, eikä sen tuottamaa aluepuhuntaa kyseenalaisteta kovinkaan usein. Projekti-identiteetti on hyvin lähellä legitimoivaa identiteettiä ja alueellisissa asioissa projekti-identiteetin taustalla voidaan pitkälti nähdä olevan samoja toimijoita kuin legitimoivan identiteetin. Projekti-identiteetin taustalla ovat ne toimijat, jotka aluepuhuntansa kautta pyrkivät aikaan samaan täysin uuden alueellisen järjestyksen ja muuttamaan vallitsevia yhteiskunnallisia rakenteita. Kuntaliitoksen aikaan saama alueellinen murros on hedelmällistä maaperää projekti-identiteetin pohjana olevalle muutoksen ja alueellisen uuden kehityspolun määrittämiselle. Projekti-identiteetti on luonteeltaan kuitenkin sellainen, että se määräytyy alueen tilaa koskien hyvin paljon yhteiskunnan muutosten myötä ja siihen vaikuttavat voimakkaasti ajankohta ja se, millaisia asioita kyseisenä ajankohtana painotetaan. Vastarintaidentiteetin taustalla on hyvin vahvasti niin sanotut ”ruohonjuuritason” toimijat eli alueen asukkaat. Lisäksi on kuitenkin mahdollista, että valtaapitävien päätökset aiheuttavat vastustusta esimerkiksi kunnanvaltuustojen opposition edustajien parissa siinä määrin, että myös he osallistuvat vastarintaidentiteetin luomiseen. Vastarintaidentiteetti on todennäköisesti vaikuttavuudeltaan heikompaa kuin legitimoiva identiteetti, sillä vastarintaidentiteetin taustalla olevilla toimijoilla, varsinkin kuntien asukkailla, on huomattavasti rajoitetummat mahdollisuudet jakaa omaa aluepuhuntaansa laajalle. Heidän aluepuhuntansa pääsee kuuluviin pääasiassa vain lehtien mielipidekirjoituspalstoilla ja suusta suuhun kulkeutuen. On kuitenkin mahdollista, että näistä rajallisista keinoista huolimatta vastarintaidentiteettiä edustavat toimijat saavat taaksensa suurenkin kannattajajoukon, samanmielisten yhteisön, jolloin heidän aluepuhuntansa painoarvo kasvaa ja saa osakseen yhä enemmän huomiota.

Toiseksi erotuksena eri lähtökohtien välillä on se, millaisella aikaperspektiivillä tai -jatkumolla alueen identiteettiä ollaan luomassa. Toisin sanoen rakennetaanko alueen identiteettiä tulevaisuutta varten vai onko alueen historia ja menneisyys määräävänä tekijänä rakentamisprosessissa ja sen tavoitteissa. Nämä kummatkin ulottuvuudet ovat väistämättä läsnä kaikissa lähtökohdissa, mutta joissain lähtökohdissa painoarvo on enemmän toisessa ulottuvuudessa kuin toisessa. Tarkasteltaessa legitimoivaa identiteettiä ja sen aikajännettä voidaan katsoa, että vaikka menneisyys on tässä identiteetin rakentamislähtökohdassa näkyvässä, on katse kuitenkin tiukasti tulevaisuudessa. Tämä

johtuu pitkälti siitä, että legitimoivan identiteetin taustalla on pääsääntöisesti kunnan hallinnon edustajia, joilla on hallussansa tiedot niistä uhista ja edellytyksistä, joita alue tulevaisuudessa tulee kohtaamaan. Usein tulevaisuus ja sen tuomat muutokset käsitellään kunnan hallinnossa taloudellisina faktoina. Virallisten tahojen identiteetin rakentamisen tavoitteena onkin usein alueen painoarvon kohottaminen tulevaisuudessa eli niin sanottu imagotyö. Tästä vahvana erotuksena alueen identiteetin ja aluepuhunnan kannalta on vastarintaidentiteetti, jonka painotus on enemmän menneessä kuin tulevaisuudessa. Tämä on myös selitettävissä toimijoilla ja heidän asemallaan. Vastarintaidentiteetti on siis vahvasti lähtöisin alueen asukkaista, jotka voivat tuntea esimerkiksi kuntaliitostilanteessa olevansa ”pimennossa”; heillä ei ole tiedossaan niitä faktoja ja numeroita, joiden perusteella kunnan hallinnossa päätetään asioista. Päinvastoin, taloudellisten faktojen sijaan vastarintaidentiteetti saa voimansa erityisesti tunneperäisistä seikoista. Suuret muutokset, kuten kuntaliitokset, voivat aiheuttaa pelkoa ja tunteen siitä, että jotain menetetään. Näin ollen onkin luonnollista, että vastarintaidentiteetti kumpuaa enemmänkin menneisyydestä kiinnipitämisestä kuin pitkälle tulevaisuuteen katsomisesta.

3.3 Vastustamisen retoriikka

Albert O. Hirschman (1991, 3–7) on tutkinut taantumuksellisuutta ja sen edustajien käyttämää vastustamisen retoriikkaa eli reaktiivista retoriikkaa. Hirschman on todennut, että vastustamisen retoriikka perustuu kolmeen perusteeseen: vääristelyn, turhanpäiväisyyden ja uhkan teeseihin. Vääristelyn teesi (perversity thesis) mukaan kaikki tarkoituksellinen toiminta, jolla pyritään parantamaan jotain poliittisen, sosiaalisen tai taloudellisen järjestyksen ominaisuutta vain heikentää niitä olosuhteita, joita halutaan korjata. Turhanpäiväisyyden teesi (futility thesis) perustuu sille, että sosiaalisen muutoksen yritykset ovat hyödyttömiä. Uhkan teesi (jeopardy thesis) perusajatuksena on, että ehdotetun muutoksen tai uudistuksen hinta on liian korkea ja että se vaarantaa jonkun aiemman, kallisarvoisen saavutuksen. Hirschmanin mukaan kaikki lähihistorian aikana vaikuttaneet merkittävät reaktiiviset, esimerkiksi antidemokraattiset ja vastavallankumoukselliset, liikkeet ovat käyttäneet retoriikassaan hyödyksi näitä kolmea lähtökohtaa.

Vääristelyn teesi pohjautuu siis väittämälle, että yritys työntää yhteiskuntaa tiettyyn suuntaan saa sen kyllä liikkumaan, mutta aivan päinvastaiseen suuntaan kuin oli aikomus. On siis kyse inhimillisen toiminnan odottamattomista seurauksista. (Hirschman 1991, 11) Turhanpäiväisyyden teesi keskeisenä ajatuksena on taas se, että yritys aikaansaada muutosta on tuloksetonta ja että tavalla tai toisella kaikki väitetty muutos on, oli tai tulee olemaan pääasiassa pinnallista ja kosmeettista eli toisin sanoen kuviteltua, sillä yhteiskunnan syvät rakenteet säilyvät

koskemattomina. (Hirschman 1991, 43–45) Uhkan teesin keskeinen sisältö on se, että aiottuun muutokseen, joka ehkä sinällään olisi toivottu, sisältyy kuluja tai muita seurauksia, joita on mahdotonta hyväksyä (Hirschman 1991, 81). Vaaran ja riskien korostaminen voi johtua uuden ja tuntemattoman pelosta, mutta toisaalta myös tiedostetusta uhkasta jollekin menneisyyden tai nykyhetken arvokkaaksi koetulle asialle, jonka arvoasemaa uusi uudistus uhkaa. (Hirschman 1991, 3–7) Uhkan teesiin liittyy siis väite siitä, että tietty aiottu uudistus vaarantaa aiemmat saavutukset. Tämän teesin käyttäjät pyrkivät nostamaan esiin kysymyksen: kannattaako uhrata vanha kehitys tai saavutukset uuden vuoksi? Voidaan katsoa, että uhkan teesin avulla reaktiiviset toimijat pukeutuvat progressiivisten toimijoiden vaatteisiin; he ovat näennäisesti samaa mieltä siitä, että niin uusi kuin vanhakin uudistus ovat haluttuja, mutta tämän jälkeen näyttää, kuinka uusi vaarantaisi vanhan, kalliin uudistuksen hyödyt ja että vanhan uudistuksen hyötyjä ei tulisi pitää itsestäänselvyyksinä. (Hirschman 1991, 84)

Kuntaliitosprosessiin uhkan teesi on mahdollista liittää siksi, että koska kyseisen teesin mukaan yhteisössä tai valtiossa aiottua progressiivisen muutoksen toteuttamista vastustetaan, sillä on olemassa elävä muisto jostain aiemmasta uudistuksesta, instituutiosta tai saavutuksesta, joka tulisi vaarantumaan tämän uudistuksen myötä. Kuntaliitos on hyvä esimerkki uudistuksesta, joka voi kohdata voimakastakin vastustusta sen vuoksi, että liitoksen pelätään hävittävän esimerkiksi liitoskuntien omat identiteetit, jotka ovat muodostuneet pitkällisten prosessien seurauksena.

Hirschman (1991, 134) on tarkastellut edellä mainittujen kolmen teesin välisiä suhteita ja sidoksia. tarkasteluissaan hän on todennut, että uhkan teesiä käytetään usein aikaisemmassa vaiheessa kuin vääristelyn teesiä. Uhkan teesi voidaan ottaa käyttöön heti kun uudistusta on ehdotettu tai se on virallisesti otettu käyttöön kun taas vääristelyn teesin aika tulee yleensä silloin kun on kohdattu jo joitain huonoja kokemuksia, jotka ovat seurausta uudistuksesta. Turhanpäiväisyyden teesi voidaan ottaa käyttöön vieläkin myöhäisemmässä vaiheessa, sillä tarvitaan jo hiukan etäisyyttä uudistukseen ja siitä seuranneisiin tapahtumiin, jotta voidaan väittää, ettei tällä uudistuksella todellisuudessa ollut minkäänlaista syvempää vaikutusta. Yksinkertaistettuna teeseistä ja tilanteista, joissa niitä käytetään, voisi siis sanoa, että jos uudistuksen ei katsota täyttäneen sille annettua tehtävää, nousee esille vääristelyn ja turhanpäiväisyyden teesien mukaisia argumentteja. Jos taas uudistuksesta koituneiden kulujen ja ei-toivottujen seurausten koetaan olevan suurempia kuin siitä koituneiden hyötyjen, kritiikkinä käytetään yleensä uhkan teesin mukaisia argumentteja. (Hirschman 1991, 136)

Reaktiivisilla toimijoilla ei ole yksinvaltaa yksinkertaistavan ja jyrkän retoriikan käyttöön. Myös progressiivisen linjan toimijat turvautuvat tänäkaltaisten argumenttien käyttöön. Monet progressiivisten toimijoiden käyttämät argumentit voidaan tuottaa reaktiivisten teesien pohjalta

kääntämällä ne päinvastoin. Seuraavassa taulukossa on esitelty reaktiiviset teesit ja niiden progressiiviset muunnokset:

	Reaktiivinen	Progressiivinen
Vääristelyn teesi	<i>Aiottu toiminta toisi mukanaan tuhoisia seurauksia.</i>	<i>Aiotun toiminnan toteuttamatta jättäminen toisi mukanaan tuhoisia seurauksia.</i>
Uhkan teesi	<i>Uusi uudistus vaarantaisi vanhan uudistuksen ja aiemmat saavutukset.</i>	<i>Uusi ja vanha uudistus vahvistaisivat toinen toisiaan</i>
Turhan-päiväisyyden teesi	<i>Aiotulla toiminnalla pyritään muuttamaan sosiaalisen järjestyksen pysyviä rakenteellisia ominaisuuksia; tämän vuoksi se tulee olemaan täysin tehoton.</i>	<i>Aiottua toimintaa tukevat voimakkaat historialliset voimat, jotka ovat jo liikkeessä; näiden voimien vastustaminen olisi täysin turhanpäiväistä.</i>

Taulukko reaktiivisista teeseistä, niiden keskeisistä sisällöistä sekä teesien progressiivisista muunnoksista. (Hirschman 1991, 167)

Hirschmanin tutkimus ja sen tulokset ovat sovellettavissa myös kuntaliitostilanteessa. Kuntaliitos tuo mukanaan paljon muutoksia. Nämä muutokset eivät aina välttämättä ole aineellisia, käsin kosketeltavia, mutta silti ne saavat aikaan pelkoa sekä tunteen jonkin tärkeän ja olennaisen menettämistä. Tästä syystä kuntaliitokset kohtaavat joskus voimakastakin vastustusta eri alueellisten toimijoiden taholta. Tämä linkittääkin vastustuksen retoriikan ja siinä käytettävät argumentit Castellsin vastarintaidentiteetin käsitteeseen, joka kuntaliitosprosessin yhteydessä voidaan liittää vahvasti alueen asukkaisiin ja heidän tuottamaansa aluepuhuntaan, joka mahdollisesti vastustaa kuntaliitosta ja sen mukanaan tuomia muutoksia. Onkin mielenkiintoista tarkastella sitä, millaisin argumentein kuntaliitosta todellisuudessa perustellaan sekä millaisia argumentteja sen vastustamisessa käytetään. On olennaista kiinnittää huomio myös siihen, mitkä alueelliset toimijat ovat niitä, jotka kuntaliitosta puoltavat ja toisaalta taas vastustavat. Kuntaliitostilanteessa tuotettava aluepuhunta ja sen vaikuttavuus liittyvät vahvasti tietynlaisen retoriikan hyödyntämiseen. Se, millaisia sanavalintoja ja argumentteja toimija aluepuhunnassaan nostaa esille, riippuu täysin kyseisen toimijan asemasta, hänen näkökulmastaan kuntaliitokseen sekä tarkoitusperistään tietynlaisen aluepuhunnan tuottamiseksi.

3.4 Alueellinen identiteetti vai alueen identiteetti

Identiteetin käsitteen laajuuden vuoksi luonnollisesti myös alueellinen identiteetti voidaan käsittää monella tavalla. Sillä on myös kytköksiä niin alueelliseen järjestelmään kuin yhteiskuntaankin. Tämä varmasti osaltaan selittää myös alueellisen identiteetin monimutkaista luonnetta ja sitä, että

sen muotoutumiseen vaikuttavat monet eri tekijät. Kysymys alueellisesta identiteetistä on noussut viime vuosina vahvasti esille muun muassa yhä kiihtyvän kuntarakennemuutoksen myötä.

Paasi on tutkimuksissaan määritellyt termin alueellinen identiteetti teoreettiseksi käsitteeksi, jonka avulla on mahdollista jäsentää alueiden institutionalisoitumisen erilaisia piirteitä ja alueiden asemaa yhteiskunnan hierarkkisessa aluejärjestelmässä ja asukkaiden alueellisessa tietoisuudessa (Paasi 1998a, 302). Alueisiin liitettävät identiteetit nähdään nykyään tärkeinä alueellisen kehityksen avaimina. Ne ovat usein aluksi olemassa lähinnä strategisissa linjanvedoissa, mutta vähitellen ne voivat muuttua joukoksi sosiaalisia sekä hallinnollisia käytäntöjä ja diskursseja. (Paasi 1998b, 170–171) Alueellinen vahva identiteetti on siis väline, jonka avulla mahdollista osaltaan suunnata alueellista kehitystä muun muassa luomalla pohjaa aluekehityksen strategioiden linjanvedoille. Alueellisten identiteettien avulla alueiden on mahdollista erikoistua ja erottua muista alueista saadakseen muun muassa kilpailuetua muihin alueisiin verrattuna. Identiteetit voivat olla näin ollen ”keinotekoisesti” ylhäältä alaspäin tuotettuja vastaamaan tiettyihin tarpeisiin. Tällä tavalla rakennettujen alueellisten identiteettien tulee kuitenkin pohjata todellisuuteen, jotta ne voisivat muodostua osaksi ihmisten arkipäivää ja tulla jatkuvasti uusintetuksi ja pysyviksi rakenteiksi.

Alueellisen identiteetin käsitteeseen sisältyy eri ulottuvuuksia; toisaalta alueellisella identiteetillä viitataan itse alueiden identiteettiin, toisaalta taas ihmisten samaistumiseen tiettyihin alueisiin eli asukkaiden alueelliseen identiteettiin. Molemmat puolet ovat samanaikaisesti mukana käsitteessä ja on tärkeää tehdä ero sen välillä, kummasta merkityksestä on kysymys. Alueiden identiteetin ja ihmisten alueellisen identiteetin erottaminen toisistaan on hyödyllistä myös siksi, että alueet ja niiden identiteetit ovat pysyvämpiä kuin ihmisten alueelliset identiteetit eli heidän aluetietoisuutensa (Paasi 1998b, 176). Alueellinen identiteetti ja alueen identiteetti eivät siis ole toisistaan irrallisia, vaan alueen itsensä identiteetti vaikuttaa ihmisten alueelliseen identiteettiin. Ihmisten aluetietoisuus muokkaa vastavuoroisesti myös alueen identiteettiä. (Paasi 1986, 35; Zimmerbauer 2006, 111)

Aluetietoisuuden käsite viittaa kollektiivisen tietoisuuden tilalliseen ulottuvuuteen, joka ei koostu vain yksilöiden tajuntojen summasta, vaan sillä on taustanaan historiallis-yhteiskunnalliset ilmiöt. Aluetietoisuuteen liittyy voimakas kytkeytyminen merkkiympäristöön, jolloin erityisesti kielen merkitys on keskeinen. Aluetietoisuus voidaan jakaa tietoisuuden ulottuvuuksilla kolmeen eri tekijään: tietoon, tunteeseen ja toimintaan. Aluetietoisuudella viitataan siihen, miten asukkaat tuntevat kuuluvansa jollekin alueelle, miten he hahmottavat alueensa kokonaisuutena, tiedostavat sen erityisluonteen ja ominaisuudet sekä tuntevat yhteenkuuluvuutta alueen muiden asukkaiden

kanssa. Tästä kuulumisen tunteesta voidaan käyttää myös nimitystä aluesamaistuminen. (Paasi 1986, 26–37)

Alueen identiteetin muotoutumiseen vaikuttavat muun muassa seuraavat tekijät: luonnonolosuhteet ja niiden perustalle rakentuva ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen eli työn historia, alueen asutus-, yhteiskunta-, talous- ja sosiaalishistorian rakentuminen ja alueella kulloinkin vallitseva talous- ja sosiaalirakenne, kulttuuriolot, perinteet, kansankulttuuri ja korkeakulttuurin, kielen ja murteiden muutosprosessit sekä näihin perustuvat mielikuvat, jotka alueeseen liitetään. Alueen identiteetin voidaan siis nähdä koostuvan monista erilaisista elementeistä, jotka erottavat alueen muista (Paasi 1986, 37–38) Alueen identiteetin perustekijöiksi voidaan siis lukea alueen fyysiset tekijät, ihmisten havaittavat toiminnot ja ihmisten alueeseen liittämät merkitykset. Yhteys alueen ja asukkaiden alueellisen identiteetin välillä liittyy näihin tekijöihin, sillä ne toimivat myös alueiden asukkaiden alueellisen identiteetin muodostumisen pohjana.

3.5 Alueen alku - institutionalisoituminen

Alueellinen identiteetti voidaan nähdä teoreettisena käsitteenä, jonka avulla on mahdollista jäsentää alueiden uudelleen muotoutumisen prosessien, kuten institutionalisoitumisen, erilaisia piirteitä sekä alueiden asemaa yhteiskunnan hierarkkisessa aluejärjestelmässä ja asukkaiden alueellisessa tietoisuudessa. Alueen identiteetti tulee nähdä osana institutionalisoitumisprosessia, joka pitää sisällään alueen asukkaiden alueellisen tietoisuuden tuottamisen ja uusintamisen. Lisäksi se pitää sisällään alueen materiaaliset ja symboliset tekijät, jotka kuuluvat jatkuvaan sosiaalisen uusintamisen prosessiin. Prosessissa on olennainen osa myös alueen ajallisesti ja tilallisesti erityisillä fyysisillä ominaisuuksilla. (Ojankoski 1998, 38)

Alueen institutionalisoituminen on prosessi, jonka myötä alueelle voidaan sanoa muodostuvan erityisen alueellisen sekä alueen identiteetin, jonka avulla se eroaa muista alueista. (Paasi 1986, 27, 30–33; Paasi 1996, 33–34) Paasin institutionalisoitumisteoriaa on käytetty laajalti ja siitä on keskusteltu runsaasti. Alueen institutionalisoitumisen käsite sopii myös tämän tutkimuksen kontekstin eli kuntaliitoksen, tarkasteluun, koska sillä viitataan alueen muotoutumiseen eräänlaisena hallinnollisena alueena.

Alueilla voidaan nähdä olevan alku ja loppu. Institutionalisoitumisteoria onkin yksi mahdollisuus tulkita alueiden syntyä, hahmottumista ja häviämistä osana yhteiskunnan alueellisen järjestelmän jatkuvaa transformaatiota. Alueen institutionalisoituminen on sosio-spatiaalinen prosessi, jossa alue vakiintuu osaksi yhteiskunnan toiminnallista aluejärjestelmää kunnes lopulta katoaa aluejärjestelmän muutoksen myötä (Paasi 1998a, 302). Sen aikana jokin yhteiskunnan spatiaalisen

rakenteen osa muotoutuu kokonaisuudeksi, jolla on vakiintunut roolinsa yhteiskunnan tilallisessa rakenteessa ja yhteiskunnan tajunnassa (aluetietoisuus), ja joka uusiintuu ja muovautuu jatkuvana prosessina. Näin alue on siis yhteiskunnan kehityksen myötä muotonsa saava prosessi. (Paasi 1986, 30)

Alueen institutionalisointiteorian mukaan alueen muotoutuminen voidaan jakaa neljään osaan, joista ensimmäinen on alueen territoriaalinen hahmottuminen. Alueen territoriaalinen hahmottuminen on prosessi, jonka kuluessa alue rajautuu alueellisesti omaksi muista alueista eroavaksi yksikökseen. Alue rajautuu tällöin yleensä hallinnollisin perustein, vaikka muunkinlainen, vaihtelevamerkityksisempi, rajautuminen on mahdollista. Hallinnollisin perustein rajautuva alue voi olla esimerkiksi kuntaliitoksen myötä uudet kuntarajat saava liitoskunta. (Paasi 1986, 33)

Institutionalisointiprosessin toinen vaihe on alueen käsitteellinen eli symbolinen hahmottuminen. Tähän vaiheeseen kuuluu alueen nimen vakiintuminen käyttöön sekä erilaisten alueellisten symbolien käyttöönotto. Symbolien merkitys on alueen asukkaille ja ulkopuolisille suuri, sillä niiden kautta osana yhteiskunnassa tapahtuvaa sosiaalista uusintamista ihmiset oppivat, keitä he ovat ja minne he kuuluvat. Tässä on kyse symbolien vakiinnuttamisesta yhteiskunnalliseen tajuntaan erilaisten sosialisointimekanismien kautta. Yhdeksi näistä sosialisointimekanismeista voidaan lukea joukkotiedotus, jolla on tärkeä rooli symbolien vakiinnuttamisessa. Joukkotiedotuksen, kuten esimerkiksi lehdistön avulla saadaan tietoa jaettua suurelle osalle alueen asukkaista. (Paasi 1986, 33)

Alueen institutionalisoinnin kolmas vaihe on instituutioiden ja organisaatioiden muodostuminen alueelle. Tämä on sosiaalinen prosessi, jonka myötä tietyllä aluenimellä varustetulle alueelle muodostuu organisaatioita ja instituutioita, jotka toimivat aluelähtöisesti, eli ne ovat suurelta osin olemassa kyseistä aluetta varten tai sen syntymisen seurauksena. Olennaisia ovat symboliympäristöä muokkaavat tekijät, jotka toimivat keskeisinä välineinä aluetietoisuuden uusintamisprosessissa. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa kouluopetus ja alueellinen kirjallisuus. Joukkotiedotuksen rooli on myös tämän uusintamisprosessin kannalta keskeinen. Alueen kannalta muodollisin institutionalisoinnin piirre on hallinnollisen roolin saaminen, jonka myötä alue kiinnittyy osaksi yhteiskunnan hallinnollista organisaatiota. (Paasi 1986, 33)

Institutionalisointiprosessin neljäs vaihe on alueen roolin vakiintuminen, jolloin tietyllä alueella on selkeä identiteetti ja asema aluejärjestelmän muiden alueiden joukossa. Tässä vaiheessa alueeseen liittyy merkityssisältöjä, joita pyritään uusintamaan yhä uudelleen. (Paasi 1986, 33; Zimmerbauer 2006, 110)

Nämä edellä mainitut alueen institutionalisoitumisen vaiheet voivat olla samanaikaisia ja päällekkäisiä tai niiden järjestys voi vaihdella. Vaiheiden päällekkäisyydestä huolimatta Paasi kuitenkin näkee alueen muodostumisen kehikossa hallinnollisen statuksen saavuttamisen alueelle institutionalisoitumisprosessin huipentumana. (Paasi 1986, 33; Paasi 1996, 33–34) Institutionalisoituminen on siis prosessi, jonka myötä voidaan alueen roolin ja asema muodostuu niin ihmisten mielikuvissa kuin alueellisessa hallinnollisessa rakenteessa; toisin sanoen alue instituutiona vakiintuu.

Tämän tutkimuksen kontekstia eli kuntaliitosta on mahdollista tarkastella institutionalisoitumisen käsitteen kautta, koska kuntaliitoksen toteutuminen tarkoittaa yhden alueen loppua ja toisen alkua. Liitoskunta saa uudet kuntarajat ja siitä tulee uusi hallinnollinen alue. Institutionalisoitumisteorian eri vaiheet pätevät siis myös kuntaliitoksen yhteydessä. Jotkin institutionalisoitumisen vaiheista tapahtuvat heti yhdistymisen toteutuessa, toiset taas liitoksen jälkeen kun uusi liitoskunta vakiinnuttaa asemansa niin aluejärjestelmän muiden alueiden joukossa kuin asukkaidensa ajatuksissa. Institutionalisoitumisprosessin vaiheet ovat siis limittäisiä myös kuntaliitoksen yhteydessä. Kuntaliitos on paikallistason alueellinen transformaatio, jonka seurauksena joitain alueita katoaa aluejärjestelmästä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että niiden paikalle jäisi tyhjiö, vaan ne korvautuvat yhdellä uudella alueella. Kaksi tai useampia kuntia voivat siis yhdistyä ja ne lakkaavat olemasta mitä tulee kantarajoihin ja kuntien entisiin nimiin. Niiden tilalle kuitenkin tulee suurempi kunta, jolla on omat kantarajansa sekä oma nimi. Kuntaliitoksen tarkasteluun tarvitaan näin ollen vielä yksi oleellinen vaihe, deinstitutionalisoituminen, joka tarkoittaa alueen katoamista pitkän prosessin myötä yhteiskunnan alueellisesta ja hallinnollisesta järjestelmästä.

3.6 Alueen loppu - deinstitutionalisoituminen

Riikonen on lisännyt Paasin alueiden institutionalisoitumisteoriaan viidennen vaiheen, deinstitutionalisoitumisen. Alueen deinstitutionalisoitumisen lähtökohtana on Riikosen mukaan yhteiskunnan aluejärjestelmän rakenteellinen muutos, jonka seurauksena tapahtuu alueellista uudelleenjärjestymistä (Riikonen 1995, 26–27). Konkreettisina esimerkkeinä tällaisista voidaan pitää esimerkiksi juuri kuntaliitoksia.

Deinstitutionalisoitumisprosessin seurauksena alueelle jo vakiintuneet ja sitä luonnehtivat instituutiot korvautuvat uusilla sekä toisaalta vanhat institutionaaliset rakenteet pääosin katoavat ja niiden vaikutus vähenee. Alueelliseen järjestelmään ei kuitenkaan synny tyhjiötä, vaan aiemmin vallinneet institutionaaliset käytännöt korvautuvat uusilla. (Riikonen 1995, 27) Voidaan siis ajatella, että kyse on käänteisestä institutionalisoitumisprosessista: sen sijaan että alue instituutiona

vakiintuisi, se katoaa pitkän prosessin myötä yhteiskunnan alueellisesta ja hallinnollisesta järjestelmästä.

Alueen katoaminen hallinnollisesta järjestelmästä ei siis kuitenkaan tarkoita sitä, että se katoaisi kokonaan. Sen voidaan nähdä säilyvän tietynlaisena muistinvaraisena alueena, johon alueelliset identiteetit voivat edelleen olla kiinnittyneinä. Alueelle voi myös jäädä sille merkityksen antavia symboleita ja instituutioita, jotka toimivat merkkeinä alueen aiemmasta identiteetistä ja sen asemasta osana yhteiskunnan spatiaalista rakennetta. Aluetietoisuus säilyy myös erilaisten dokumenttien ja tekstien kautta. Nämä dokumentit ja tekstit kertovat alueesta ja uusintavat sitä. Tällaisissa muistijäljissä alue voi säilyä pitkäänkin, vaikka sillä ei enää olisikaan varsinaista asemaa tai roolia hallinnollisen aluejärjestelmän osana. (Zimmerbauer 2006, 113) Kuntaliitostilanteessa tämä pitää myös paikkaansa; liitoksessa mukana olevat kunnat katoavat, mitä tulee kuntien entisiin nimiin ja muihin symboleihin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö ne olisi olemassa edelleen erilaisissa symboleissa, dokumenteissa sekä kuntien asukkaiden mielissä. Kuntien yhdistyessä suuremmaksi yksiköksi, kiinnittyvät ihmisten identiteetit vielä pitkään jo kadonneisiin eli hallinnollisen asemansa menettäneisiin kuntiin. Ennen lopullista katoamistaan alue siis elää muistinvaraisena alueellisten yhteisöjen kollektiivisten merkitysten kautta ja esimerkiksi paikallisen yhteisön asukkaiden kollektiivisessa perinteessä. (Riikonen 1995, 34) Alueen deinstitutionalisoituminen on hidas prosessi, jonka välittömiä vaikutuksia alueen identiteettiin on erityisesti symboleihin ja instituutioihin sekä alueen hallinnolliseen rooliin kohdistuvat muutokset. Kuntaliitostilanteessa on prosessin pitkäaikaisuuden vuoksi mahdollista vasta vuosien päästä nähdä, millaiseksi uuden liitoskunnan identiteetti tulee muodostumaan ja kuinka vahvana jo kadonneiden alueiden identiteetit ihmisten mielissä ovat säilyneet.

4. Aluepuhunta alueen identiteetin muodostajana

Tämän tutkimuksen pyrkimyksenä on siis tarkastella aluepuhuntaa alueita uusintavana tekijänä sekä erityisesti sitä, millainen merkitys sillä on alueen identiteetin muodostumisprosessissa. Kysymykseksi nouseekin, millä tavalla paikallistason alueellinen transformaatio eli kuntaliitos vaikuttaa aluepuhuntaan, toisin sanoen, miten uusi kunta näyttäytyy tällaisen alueellisen muutoksen toteutuessa ja toteutumisen jälkeen teksteissä, puheessa ja symboleina.

Aluepuhunnaksi nimitetään sitä, miten alueellista todellisuutta uusinnetaan ja muokataan niin tietoisesti kuin tiedostamattakin. Aluepuhuntaa tuottavat monet eri tahot, kuten hallinto, eri viranhaltijat ja professiot (esimerkiksi poliitikot, toimittajat, perinteen tutkijat, talouden ja kulttuurialan toimijat), joukkotiedotus sekä alueen asukkaat. Aluepuhunta voidaan siis nähdä esimerkiksi hallinnon viralliset dokumentit, lehtiartikkelit, yleisönosastokirjoittelu, kaunokirjallisuus tai vaikkapa kaupunginosan asukkaiden kokoontuminen, jossa puheenaiheena ovat oman alueen asiat. Toisin sanoen aluepuhunnaksi voidaan katsoa kaikki teksti, puhe ja symbolit, joissa muun muassa selitetään, jaetaan, kerrotaan, tuomitaan, ollaan samaa mieltä, valitetaan tai muuten vain otetaan kantaa alueeseen tai siihen liittyviin asioihin. Aluepuhuntaa ovat siis kaikki puhe ja tekstit, joiden avulla aluetta ja sen identiteettiä jollain tavalla uusinnetaan. Aluepuhunta voi yhtä hyvin olla virallista tai täysin epävirallista, olennaista on se, mitä aluepuhuntaa ”kuunnellaan” eli mitkä näkökulmat jäävät elämään ja mitä uusinnetaan myös tulevaisuudessa.

4.1 Aluepuhunta eli alueen kielellinen tuottaminen

Kaj Zimmerbauer (2008, 67) on todennut alueen identiteetin rakentumisessa olevan kyse aluepuhunnasta. Identiteetin voidaan siis nähdä olevan kielivälitteinen ja näin ollen lähtökohtaisesti sosiaalinen konstruktio. Kyse on paikan kielellisestä käänteestä eli siitä, miten paikka näyttäytyy puheessa, kuvissa ja symboleina ja miten ne toimivat ihmisten aluetietoisuuden rakentajina ja ylläpitäjinä.

Tässä tutkimuksessa valittu näkökulma identiteettiin ja etenkin alueen identiteettiin onkin se, että identiteetti rakentuu pääasiallisesti kielellisyyden kautta. Näkökulmassa korostuu siis identiteetin muodostuminen enemmänkin kielivälitteisesti rakennettuina mielikuvina kuin ainoastaan fyysisten, taloudellisten, historiallisten tai vaikkapa hallinnollisten ominaispiirteidensä summana. Näin ollen huomio keskittyy niihin prosesseihin, joissa alueen identiteetti muodostuu. Toisin sanoen tämän

tutkimuksen kannalta mielenkiinto kohdistuu aluetta koskeviin diskursseihin eli aluepuhuntaan, siihen, millaisena alue näyttäytyy teksteissä, puheessa ja symboleina. Olennaista on siis tarkastella sitä, mitä alueesta on valittu sanoa, kirjoittaa, kuvata tai miten se on institutionalisoitu. Tärkeää on tiedostaa myös näiden aluepuhunnan ja identiteetin muodostamiseen liittyvien valintojen kontekstisidonnaisuus eli se missä olosuhteissa, mihin ajankohtaan ja kenen toimesta ne on tehty.

Paasi (2003) on tutkimuksissaan selventänyt aluepuhunnan ja identiteetin välistä suhdetta institutionalisointiprosessin avulla. Alueen identiteetti liittyy prosessiin, jossa tuotetaan hallinnollisia rajoja, symboleita sekä instituutioita. Identiteetti voidaan tällöin nähdä yhtenä aluepuhunnan muotona, joka saa resurssinsa alueen symboliympäristöstä tätä alueellista symbolijoukkoa jatkuvasti tuottaen ja uusintaen. (Paasi 2003, 478) Alueen identiteetin voidaan siis nähdä heijastavan aluepuhuntaa ja toisinpäin. Kuntaliitostilanteessa alueen symbolijoukko muuttuu, mikä vaikuttaa aluepuhunnan sisältöön ja sitä kautta myös identiteettiin. Aluepuhuntaa muuttaa siis se, että ennen itsenäiset alueelliset yksiköt, hallinnollisen aseman omanneet kunnat, yhdistyvät yhdeksi yhtenäiseksi yksiköksi. Nämä kunnat ovat todennäköisesti jo ennen kuntaliitostakin olleet tiiviisti kytköksissä esimerkiksi seudullisen yhteistyön kannalta ja niitä on käsitelty aluepuhunnassa linkittyneenä toisiinsa. Tilanne kuitenkin muuttuu huomattavasti kun ne ovat yhtä ja samaa hallinnollista yksikköä ja niille rakennetaan yhtenäistä identiteettiä aluepuhunnan keinoin.

Häkli (1994) on omassa tutkimuksessaan perehtynyt poliittis-hallinnolliseen maakuntadiskurssiin, jota tässä työssä käsitellään yleisesti sekä sovelletaan työn kontekstina toimivaan kuntatasoon. Häklin tutkimuksessa maakuntia tarkastellaan yhteiskunnallisena ilmiönä, jolla on sekä käytännöllinen perusta että symbolinen ulottuvuus (Häkli 1994, 58–59). Tämä pätee myös kuntiin, joskin tulee huomioida kuntien erilainen asema Suomen hallinnollisessa järjestelmässä. Myös kuntaa voidaan siis esittää eli tematisoida aluepuhunnana, joka on muodostunut osana sosiaalisia käytäntöjä.

Tuottaakseen ja jakaakseen tietynlaista mielikuvaa eli omaa näkemystään alueesta, sen tilasta ja sen tulevaisuudesta, ihmiset tarvitsevat narratiiveja, “tarinoita”, tilallisesta yksiköstä. Nämä tarinat luovat tunteen kuulumisesta, sitovat ihmisiä yhteen ja oikeuttavat toiseutta erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Narratiiveja voidaan luoda politiikassa sekä muiden virallisten tietoa tuottavien tahojen toimesta. Alueperustaisen tiedon tuottaminen ja kokoaminen on olennaista alueen identiteetin legitimoimisessa sekä alueen kielellisessä tuottamisessa eli aluepuhunnassa. (Keskitalo 2004, 7) Kun otetaan huomioon tiedon tuottamisen tai alueen narratiivin tärkeä rooli, alueen identiteetin muodostamisessa aktiivisiin toimijoihin kuuluvat selvästikin ne, jotka tuottavat tietoa. Identiteetinmuodostamisprosessin toimijoita ovat siis tietyt ihmiset tai ryhmät, joilla on

auktoriteettista valtaa ja jotka ovat erikoistuneet narratiivien tuottamiseen. (Keskitalo 2004, 17) Aluepuhunta on siis mahdollista yhdistää alueen identiteettiin ja sen muotoutumiseen narratiivisen identiteetin käsitteen avulla. Narratiivisen identiteetin voidaan nähdä muodostuvan kollektiivisen toiminnan kautta, johon osallistuvat kertojat ja kuuntelijat. Identiteetin narratiivisessa rakentumisessa olennaisia tekijöitä ovat tarinan kerronta, se kuka tarinaa kertoo ja kenen tai mistä näkökulmasta tarinaa kerrotaan (Whitebrook 2001, 5–11).

4.2 Aluepuhunta vallankäytön muotona

Kielellistäminen tuo mukanaan valintoja siitä, mitä kerrotaan ja esitetään ja mitä jätetään kertomatta. Tämä tuo mukaan valtaan ja vallankäyttöön liittyviä kysymyksiä. Vaikkakin alueellinen identiteetti rakentuu suurelta osin henkilökohtaisten havaintojen ja kokemusten kautta, se perustuu myös oman alueen tunnistamiseen muista alueista erottuvana alueena. Toisin sanoen myös tässä prosessissa aluepuhunnalla ja siihen liittyvillä valinnoilla on merkityksensä. (Zimmerbauer 2008, 67–69). Vallan voidaan nähdä liittyvän alueen identiteettiin ja aluepuhuntaan lähinnä identiteettien tuottamisen problematisoinnin kautta. Alueen identiteetti on keskeinen tekijä alueiden sosiaalisessa ja poliittisessa tuottamisessa. Kyse on siitä, miten poliittiset tarkoitusperät näkyvät alueellisesti ja miten aluepuhuntaa tuottavat ja valtaa käyttävät tahot rakentuvat. (Paasi 2003, 477)

Alueen identiteetin rakentuminen on suurelta osin kielellinen prosessi. Paikan tai alueen kielellinen tuottaminen ei kuitenkaan ole neutraalia ”todellisuuden” kuvausta, vaan representaatiota, joka perustuu tulkintoihin, kokemuksiin ja erilaisiin motiiveihin. Voidaan sanoa, että aluepuhunta kertoo yhtä paljon puhujasta kuin alueesta. (Zimmerbauer & Suutari 2004, 34) Jokainen alueellinen toimija siis tuottaa omaa, omista tarkoitusperistään ja näkökulmastaan lähtöisin olevaa aluepuhuntaansa. Kyse on siitä, kenen aluepuhunta on vahvin ja tulevaisuudessa uusinnetaan muiden toimesta.

Kaj Zimmerbauer ja Timo Suutari (2004) ovat omassa tutkimuksessaan yhdistäneet aluepuhuntaan diskurssien hegemonisoitumisen käsitteen, jonka he näkevät alueiden institutionalisoitumiseen liittyvänä ja jopa siihen rinnastettavana prosessina. He määrittelevät diskurssien hegemonisoitumisen tietynlaisen puhunnan vakiintumiseksi todeksi ja muuttumiseksi vähitellen kollektiiviseksi itsestänselvyydeksi. He myös toteavat, että alueiden institutionalisoitumisessa, joka on ennen kaikkea kielellinen prosessi, kyse on juuri erilaisten diskurssien kamppailusta ja tiettyjen diskurssien säilymisestä ja vahvistumisesta. Siihen, mitkä diskurssit hegemonisoituvat eli kenen aluepuhunta on vahvin, vaikuttaa se, ketkä pitävät valtaa ja miten sitä aluepuhunnassa ja alueiden tuottamisessa käytetään. (Zimmerbauer & Suutari 2004, 34) Diskurssien hegemonisoituminen liittyy siis olennaisesti aluepuhuntaan vallankäytön kautta, sillä usein vahvin

ja tulevaisuudessa uusinnettava aluepuhunta on tuotettu juuri niiden toimesta, jotka pitävät valtaa hallussaan. Nämä valtaapitävät toimijat nauttivat usein luottamusta alueilla, joilla he vaikuttavat. Heidän on myös mahdollista saada omasta näkökulmastaan tuotettu aluepuhuntansa levitettyä laajasti. Kuulijat, jotka tätä aluepuhuntaa tulevaisuudessa uusintavat ja näin ollen vahvistavat, ovat suodattaneet sen omien henkilökohtaisten kokemustensa ja havintojensa kautta ja todenneet sen oikeellisuuden. Mahdollista kuitenkin on, että vaikutusvaltaisten toimijoiden aluepuhunnan hegemonisoituminen on lähes itsestäänselvyys, eikä tätä aluepuhuntaa ja sen sisältöä kyseenalaisteta yleisesti juurikaan.

Diskurssit ovat puhetapoja, ajattelutapoja, tapoja esittää eli representoida jokin kohde tai aihe. Ne tuottavat merkityksellistä tietoa kohteestaan. Tämä tieto vaikuttaa sosiaalisiin käytäntöihin ja sillä on näin todellisia seurauksia ja vaikutuksia. Diskurssien voidaan nähdä aina toimivan suhteessa valtaan; ne ovat osa vallan levittäytymistä, mutta myös osa sen kyseenalaistamista. On toisarvoista onko jokin diskurssi tosi vai epätosi, olennaista on se, onko sillä käytännön vaikutuksia eli järjestääkö ja sääteleekö se valtasuhteita. (Hall 2002, 105)

Identiteetin muodostamista voidaan käyttää monien toimijoiden tarkoitusperien saavuttamiseen, mutta niitä voi hyödyntää ainoastaan ne, joilla on pääsy tähän diskurssiin. Alueen institutionalisoituminen on aina esitys yhteiskunnallisesta työnjaosta ja valtasuhteista, jotka ovat siihen sisäänrakennettuina. Tämän vuoksi jotkut yksilöt, ryhmät ja luokat ovat aina aktiivisempia alueiden tuottamisessa, kun taas suuren osan tehtävä on olla passiivisia uusintajia. (Keskitalo 2004, 17) Myös Paasi on todennut, että institutionaalisesti tuotettu alueellinen symboliikka ja aluepuhunta heijastelevat enemmänkin yhteiskunnan valtaapitävien kuin ”tavallisten ihmisten” kokemusmaailmaa; toimijat jakautuvat siis niihin, jotka osallistuvat aktiivisesti ja niihin, jotka seuraavat passiivisesti (Paasi 1986, 109). Kun puhutaan pienistä paikkakunnista tai kaupunkiseuduista, alueellista symboliikkaa ja aluepuhuntaa tuottava valtaapitävien joukko voi olla hyvinkin pieni. Mitä pienempi toimijoiden joukko vahvinta aluepuhuntaa tuottaa, sitä kapea-alaisemmin eri näkökulmat tässä aluepuhunnassa heijastuvat.

Äikäs (2004) on korostanut ammatillisen ja poliittisen johdon roolia alueen identiteetin ja näin myös imagon muotoutumisessa. Äikkään mukaan heidän puheensa ja tekonsa luovat sen viitekehyksen, kuinka alueen asukkaat kokevat oman kotiseutunsa. On kuitenkin kokonaan toinen asia voiko poliittis-hallinnollista toimintaa ja keskustelua pitää alueen identiteetin rakentumisen pohjana, sillä Äikäs on todennut, että pelkästään hallinnollisesti luotu identiteetti ei ole kestävä. (Äikäs 2004, 175–176) Alueen identiteetin rakentumisen lähtökohtina on siis oltava totuudenmukaiset tekijät, se voi olla täysin keinotekoinen eikä annettu jonkin alueellisen tahon

toimesta. Alueen identiteettiä on mahdollista tietyn keinoin ja rajoittein muokata, mutta sen on pohjaututtava alueen ja sen asukkaiden arjen todellisiin kokemuksiin.

Häklin (1994) mukaan alueiden määrittäminen on kuulunut poliittis-hallinnollisen aluepuhunnan välineistöön symbolisena vallankäyttönä. Hallintojärjestelmää koskevan aluepuhunnan tuottaminen määritelmänä voidaan nähdä myös hallintarakenteina, joissa tiettyjen yhteiskunnan jäsenien on mahdollista luoda mielikuvia ja suunnata valtiollisen hallintojärjestelmän alueellisen tason symbolista olemusta tiettyyn suuntaan. Häkli onkin todennut, että nämä alueet ovat niiden, jotka voivat vaikuttaa siihen, miten ne yhteiskunnassa ja yhteiskunnan politiikassa todellistuvat. (Häkli 1994, 206)

Valta voidaan nähdä käytännössä tietynlaisen halutun aluepuhunnan vahvistamisena ja samalla sen legitimoimisena sekä yleiseen käyttöön siirtämisenä. Valtaan perustuvien valintojen kautta syntyy vähitellen eräänlainen kollektiivinen näkemys niistä asioista, jotka identiteettiä muodostettaessa on tapana nostaa esiin. (Zimmerbauer & Suutari 2004, 31–32) Aluepuhuntaan liittyy siis oleellisena osana valintojen teko. Aluepuhunnan avulla voidaan nostaa tietyt asiat esiin ja jättää toiset asiat mainitsematta hämärään. Näiden valintojen kautta on mahdollista vaikuttaa siihen, mitä alueen identiteetin kannalta pidetään oleellisena ja näin ollen identiteetin keskiössä sekä tietysti myös siihen, mitkä asiat ovat turhia ja alueen identiteetin kannalta täysin epäoleellisia.

Vallan avulla tuotetaan puhuntaa sosiaalisesta todellisuudesta, mutta vallan näkökulmasta. Aluepuhunta ja näin ollen myös alueiden identiteetit liittyvät siis kysymyksiin vallasta, tasa-arvosta ja erilaisista oikeuksista (Ojankoski 1998, 37). Hämeenlinnan kuntaliitoksen yhteydessä tämän voisi nähdä tarkoittavan sitä, että aluepuhunta ja näin ollen myös uuden liitoskunnan identiteetti on suurimmaksi osaksi tiettyjen professioiden edustajien muokattavissa. Näitä professioita ovat muun muassa alueella ilmestyvien sanomalehtien toimittajat sekä kuntien paikallispoliitikot. Ryhmään voisi laskea mukaan myös joitain alueella vaikuttavia merkittäviä yrittäjiä, joiden mielipiteitä kuunnellaan tarkasti. Näiden toimijoiden ääni on se, joka useimmiten kuullaan ja joka todetaan oikeaksi myös tavallisten kansalaisten toimesta. Uusi Hämeenlinnan kaupunki on kuntaliitoksestakin huolimatta kuitenkin suhteellisen pieni ja valtaa pitävien sekä muuten merkittävien alueellisten avaintoimijoiden joukko on alueella suppea. Näin ollen valta voi olla hyvinkin keskittynyttä. Ojankoskea mukaillen, vallanpitäjien ydinjoukko tuottaa aluepuhuntaa Hämeenlinnan seudun sosiaalisesta ja alueellisesta todellisuudesta, mutta omista näkökulmistaan.

Prosessi, joka kytkee yksilön yhteiskunnan institutionaalisiiin käytäntöihin, on yhteiskunnan toiminnallinen erilaistuminen, mikä ilmenee yhteiskunnassa työnjakona. Tämä seikka antaa edellytyksiä ymmärtää yhteiskunnan institutionaalisissa käytännöissä välittyvien rakenteiden

reproduktion luonnetta: työnjaon periaatteen mukaisesti kaikki ihmiset eivät ole institutionaalisten rakenteiden uusintamisen kannalta samassa asemassa vaan eräillä toimijoilla on tässä prosessissa merkittävämpi rooli kuin toisilla. Esimerkiksi joukkotiedotuksen piirissä työskentelevät, poliitikot, perinteen tutkijat, talouden ja kulttuurialan toimijat ovat usein merkittävässä asemassa alueellisen tietoisuuden uusintamisessa hallitessaan kommunikaation ja merkityksen muodostamisen kenttiä. (Paasi 1998a, 301) Yhteiskunnan työnjaon seurauksena näillä erityisasemassa olevilla toimijoilla on mahdollisuus uusintaa ja muokata myös identiteettien sisältöä. Tällaiset tietynlaisia valtaa omaavat toimijat luovat erilaisuuteen ja yhteneväisyyteen liittyvän kielen sanaston. (Ojankoski 1998, 44) Näin ollen näiden professioiden jäsenillä on merkittävä vaikutus siihen millaisena yhteiskunnan muut jäsenet tiedostavat ympäristönsä sekä asuinalueensa identiteetin ja tätä kautta heijastavat sitä myös omaan alueelliseen identiteettiinsä.

Alueiden identiteetit eivät kuitenkaan määriy ainoastaan politiikan, hallinnon, talouden ja kulttuurin institutionaalisissa käytännöissä tai tiettyjen professioiden muodostamina. Tunnistamalla tai hylkäämällä määrittelyjä ja määrittelemällä niitä uudelleen alueiden asukkaat eivät ole vain identiteettikertomusten kohteita, vaan he myös osallistuvat niiden tuottamiseen ja uusintamiseen. (Hujanen 2000, 44) Alueiden asukkaat voivat siis olla merkittävä osa alueiden identiteettien muodostamista. Olennaista on se, etteivät he ota professioiden tai virallisten tahojen toimesta tuotettua aluepuhuntaa annettuna, vaan omaksuvat omaan aluepuhuntaansa sellaisia elementtejä, jotka heijastelevat heidän käsitystensä alueesta ja siihen liittyvistä tekijöistä. Alueen asukkaiden on siis tunnistettava eri aluepuhuntojen taustalla olevat motiivit ja näin tehdä valintoja siitä, millaisella aluepuhunnalla he itse aluetta ja sen identiteettiä uusintavat.

Keskeistä onkin aluepuhunnan kontekstualisoiminen ja suhteellistaminen eli puhunnan liittäminen niihin rakenteisiin, joissa sitä on tuotettu ja tuotetaan. Alueen identiteettiä tulisi siis tarkastella niiden yhteiskunnallisten käytäntöjen kautta, joilla aluepuhuntaa tuotetaan. (Häkli 1994, 59) Jotta voitaisiin tunnistaa tarkoituksena aluepuhunnan takana sekä aluepuhunnan roolia muotoutuneen alueidentiteetin kannalta, on otettava huomioon ne tahot ja olosuhteet, jotka ovat aluepuhunnan tuottamiseen ja tätä kautta alueen identiteetin muotoutumiseen vaikuttaneet.

4.3 Kielellisyyden voima - aluepuhunta ja alueen identiteettiin vaikuttamisen keinot

Aluepuhunnaksi voidaan siis lukea kaikenlainen ihmistoiminta, jossa käsitellään jollain tavalla aluetta ja siihen liittyviä tekijöitä. Aluepuhuntaa ovat siis kaikki puhe, tekstit ja symbolit, joilla uusinnetaan aluetta tai tuotetaan tietoa siitä. Aluepuhunnan eri muotojen kautta on mahdollista

vaikuttaa tehokkaasti alueen identiteetin kollektiiviseen rakentamiseen. Tämän tutkimuksen aineistona toimii Hämeenlinnan seudulla julkaistavan maakuntalehden kuntaliitosta koskeva kirjoittelu ja näin ollen tässä kappaleessa tarkastellaankin puheen lisäksi erityisesti sanomalehtikirjoittelua aluepuhunnan muotona ja sen merkittävää roolia alueen identiteetin muokkaamisessa.

Puhe on siis erilaisten tekstien ja symbolien ohella yksi keino tuottaa aluepuhuntaa. Puhuttu aluepuhunta ei saavuta kerralla kovinkaan suurta kuulijajoukkoa. Oraalinen aluepuhunta liittyykin usein vuorovaikutustilanteisiin, jossa kaksi tai useampi ihminen keskustelevat tiettyyn alueeseen liittyvistä asioista. Nämä tilanteet voivat olla niin virallisia kuin täysin epävirallisiakin.

Aluepuhunta voi olla tarkoituksenmukaista ja liittyä hyvin muodollisiin tilanteisiin. Tällaisesta virallisesta aluepuhunnasta voisi esimerkkeinä mainita vaikkapa kunnanvaltuustojen kokouksissa pidetyt puheenvuorot ja kunnan vuosipäivänä pidetyt puheet. Virallisissa tilanteissa tuotettu puhuttu aluepuhunta on usein hyvin uskottavaa, minkä voi katsoa johtuvan tuotetun aluepuhunnan kontekstista. On siis mahdollista, että jos aluepuhuntaa tuotetaan hyvin virallisen tilaisuuden yhteydessä arvostetun toimijan toimesta, on todennäköistä, että juuri tätä aluepuhuntaa kuunnellaan ja tullaan uusintamaan. Tästä huolimatta ei tule väheksyä epävirallisen aluepuhunnan vaikutusmahdollisuuksia. Epävirallinen puhuttu aluepuhunta on juuri sellaista arkipäivän toimintaa, jolla voi olla huomattavakin vaikutus, vaikka sen tuottaminen ei olekaan virallisen aluepuhunnan tuottamiseen verrattuna samalla tavalla tarkoituksenmukaista.

Epävirallisesta puhutusta aluepuhunnasta voisi mainita esimerkkinä tavalliset arkipäivän puheen eli keskustelutuokioiden alueen asukkaiden kesken. Puhuttu aluepuhunta on useimmiten se aluepuhunnan muoto, jota tavalliset ihmiset tuottavat, sillä heillä on vähäiset mahdollisuudet saada omasta näkökulmastaan tuotettua aluepuhuntaa kuuluviin muiden aluepuhunnan muotojen, kuten lehtikirjoittelun kautta. Vaikka epävirallisen puhutun aluepuhunnan kuulijakunta on yleensä huomattavasti pienempi kuin virallisissa tilaisuuksissa tuotetulla puhutulla aluepuhunnalla, voi tällaisilla arkipäivän keskusteluilla olla huomattavakin vaikutus. Lumipalloilmiön tavoin tietty tavallisessa arkipäivän tilanteessa tuotettu aluepuhunta voi levitä laajallekin, tämä vaatii kuitenkin sen, että useat ihmiset uusintavat ja jakavat sitä yhä eteenpäin. Viralliseen aluepuhuntaan verrattuna epävirallisen puhutun aluepuhunnan leviäminen kestää kauemmin, eikä sen perustana ehkä ole samanlaisia faktoja kuin virallisella aluepuhunnalla, mutta sen vaikutus perustuukin usein tunteisiin vetoavuuteen ja asioihin, jotka koskettavat etenkin tavallisia ihmisiä sekä heidän jokapäiväistä elämäänsä.

Tämän tutkimuksen kannalta olennaisin aluepuhunnan levittämisen keino on lehtikirjoittelu. Kuntaliitos tuo esille monia vastakkaisiakin kantoja, jotka voidaan tuoda esille aluepuhunnan kautta, esimerkiksi joukkotiedotuksen avulla. Lehtikirjoittelu on tästä hyvä esimerkki; lehtien avulla myös kuntien asukkaat saavat mielipiteensä ja näkemyksensä kuuluviin yleisönosastokirjoitusten kautta. Usein päivittäin ilmestyvillä sanomalehdillä on vankka asema ilmestymisalueellansa ja niihin luotetaan. Esimerkiksi puhuttuun aluepuhuntaan verrattuna lehtikirjoittelu aluepuhunnan distribuution muotona voi saavuttaa kerralla hyvinkin suuren kuulijajoukon. Myös näistä syistä lehtikirjoittelu on yksi tärkeimmistä ja tehokkaimmista aluepuhunnan muodoista.

Sanomalehdissä todellisuutta koskevat kuvaukset on aina tuotettu tietystä näkökulmasta. Kielellinen toiminta ei ole koskaan vain todellisuuden läpinäkyvää jäljentämistä, vaan aina maailman merkityksellistämistä jollain tavalla. (Holmberg 2004, 40) Lehtikirjoittelun tehokkuus ihmisten ajatusten muokkaajana liittyy kielellisyyden voimaan. Myös aluepuhunta ja sen vaikutusvalta on täysin kytköksissä kielellisyyteen. Lehtikirjoittelu ja näin ollen myös sen kautta tuotettu ja jaettu aluepuhunta on kuitenkin neutraalista sävystäkin huolimatta aina tietyllä tapaa väritynyttä. Se ei edusta täydellistä totuutta. Paikallisten ja maakunnallisten sanomalehtien luotettu asema levikkialueellansa kuitenkin takaa sen, että lehtien valitsema näkökulma on vallitseva.

Lehtikirjoittelun asemaa keskeisenä aluepuhunnan muotona korostaa siis se, että ihmiset luottavat siihen, että he saavat lehtikirjoittelun perusteella kuvan asioiden todellisesta laidasta. Tiedotusvälineiden, varsinkin sanomalehtien sisällön kohdalla, tämä pitää varmasti pitkälti paikkaansa, mutta samassa on myös todettava, että lehtikirjoitteluun liittyy myös valintojen tekemistä. Oleellisia valintoja ovat ne, mitä jätetään sanomatta ja minkälainen rajaus uutisartikkelille tehdään. P. Eric Louw (2005, 72) onkin todennut, uutisten tekeminen sisältää valinnan, painottamisen ja ei-painottamisen prosessit. Joukkotiedotuksen parissa työskentelevät voidaan siis nähdä eräänlaisina portinvartijoina; sallien jonkin tiedon läpäisevän portin, mutta estäen jonkin tiedon ulospääsyn. Journalistit ovat siis agendan asettajia, he määrittelevät sen, mistä yhteiskunnassamme keskustellaan.

Myös Jukka Holmberg (2004, 29–30) on tullut tutkimuksessaan samankaltaiseen tulokseen. Hänen mukaansa viestimet vaikuttavat ihmisten ajattelutapoihin suosimalla tiettyjä rajoituksia ja näkökulmia asioihin. Tiettyjen näkökulmien toistuvuus vaikuttaa pitkällä aikavälillä siihen, miten ihmiset mieltävät todellisuuden. Uutisista ja niiden sisältämistä tulkinnoista tulee helposti se kehys, jonka kautta lukijan oma kannanmäärittely tapahtuu, koska sanomalehden uutisisältöä pidetään todellisuuden välittömänä kuvauksena tai ainakin sen kohtuullisen luotettavana esityksenä.

Tiedotusvälineet ovat julkisen diskurssin keskeinen muodostaja ja näin ollen ne tarjoavat yleisen käsityksen yhteiskunnallisten tapahtumien malleista.

Aluepuhunnan näkökulmasta tämän voidaan nähdä tarkoittavan sitä, että siitä kannasta, joka esimerkiksi lehtikirjoittelun kautta ihmisille jaetaan, voi ajan kuluessa muodostua laajasti hyväksytty, hegemoninen alueellinen mielipide. Onkin olennaista se, mikä taho tai alueellinen toimija on siinä asemassa, että saa äänensä voimakkaasti kuuluviin lehtikirjoittelun avulla. Louw (2005, 97–98) on vallan ja tiedotusvälineiden tiivistä suhdetta koskien todennut, että kaikissa yhteiskunnissa on valtaapitäviä ryhmiä ja näiden valtaapitävien ryhmien käsitys todellisuudesta määrittää koko yhteiskunnan käsitystä. Näiden hegemonisten ryhmien vallan säilymiselle on olennaista, että he ovat yhteistyössä joukkotiedotuksen parissa työskentelevien kanssa. Tämän yhteistyön kautta he voivat myös olla mukana määrittämässä yhteiskunnan keskeiset agendat ja ohjassa diskursseja tiettyihin suuntiin.

Sanomalehtien merkitys on siis hyvin suuri kun puhutaan aluepuhunnasta ja sen distribuutiosta. On kuitenkin huomioitava kielellisyyden merkitys ja se, miten pienillä sanavalinnoilla asiat on mahdollista esittää yksi asia monessa eri valossa. Lehtikirjoittelun ja etenkin sen kautta levitettävän aluepuhunnan kohdalla on kiinnitettävä huomiota myös tämän aluepuhunnan kontekstuaalisuuteen. Ketä artikkelia varten on haastateltu eli minkä alueellisen toimijan ääni sen kautta kuuluu ja mitkä ovat tämän kyseisen alueellisen toimijan motiivit tuottaa juuri kyseistä aluepuhuntaa? On tärkeätä myös muistaa ketkä ovat siinä yhteiskunnallisessa asemassa, että saavat äänensä kuuluviin luotettaviksi todettujen artikkelien kautta ja kenen näkökannat jäävät kokonaan kuulematta tai kuuluvat ainoastaan mielipidepalstojen riveiltä.

5. Kuntaliitos ja alueen identiteetin muodostuminen

Kuntaliitos voi herättää paljon keskustelua, sillä se muuttaa asukkaiden kannalta niin heidän konkreettista toimintaympäristöään kuin suhtautumistaan omaan kotikuntaansa myös mielikuvien tasolla. Kuntaliitoksiin liittyvien ristiriitaisuuksien vuoksi onkin mielenkiintoista tarkastella myös erilaisia prosesseja kuntaliitosten taustalla eli niitä syitä ja yllykkeitä, joiden yhteisvaikutuksesta usein päädytään yhdistämään kaksi tai useampi kunta toisiinsa. Näihin kuntaliitoksen tielle johtaviin syihin kuuluvat tulevaisuudessa voimakkaasti jatkuva ja jo tänä päivänä käynnissä oleva kuntien toimintaympäristön muutos sekä tähän muutokseen varautumiseksi laadittu valtakunnallinen kunta- ja palvelurakennemuutos eli PARAS -hanke.

5.1 Kunta- ja palvelurakennemuutos eli PARAS -hanke ja sen vaikutukset Hämeenlinnan seudulla

Viime vuosina toteutuneiden kuntaliitosten aallon voidaan nähdä olevan seurausta vuonna 2005 käynnistyneestä kunta- ja palvelurakennemuutuksesta ja sen myötä vuonna 2007 voimaan tulleesta puitelaista. Kunta- ja palvelurakennemuutuksen tavoitteena on uudistaa Suomen kuntarakennetta ja palvelurakenteita niin, että kuntien on mahdollista varautua tulevaisuudessa ja vuosikymmeninä tapahtuviin suuriin rakenteellisiin ja sosiaalisiin muutoksiin. (Valtioneuvoston selonteko kunta- ja palvelurakennemuutuksesta) Kunta- ja palvelurakennemuutuksella on pyritty siis varmistamaan laadukkaiden palveluiden saatavuus asukkaille koko maassa. Uudistus on toteutettu kuntalähtöisesti kuntarakennetta sekä palveluiden rakenteita, tuotantotapoja ja organisointia kehittämällä. Tähän mennessä käynnissä ollut kunta- ja palvelurakennemuutos on vaikuttanut voimakkaasti etenkin Suomen paikallistason aluerakenteeseen.

Tämän Pro gradu -tutkielman tutkimuskohteessa eli Hämeenlinnan seudulla PARAS -hankkeella oli myös voimakkaita vaikutuksia. Seudulla punnittiin omia tarpeita ja tulevaisuuden kuvia valtakunnalliseen kunta- ja rakennemuutukseen pohjautuvan PATU -hankkeen kautta. Lopputuloksena oli laajamittainen kuuden kunnan kuntaliitos, joka toteutui 1.1.2009.

Vuoden 2005 syksyllä Hämeenlinnan seutuvaltuuskunta nosti PARAS -hankkeen esille ja edisti seudun kuntien valmistelua asiaa koskien. Valtakunnallisen hankkeen vaikutus konkretisoitui PATU:n eli Hämeenlinnan seudun Palvelu- ja kuntarakenne tulevaisuudessa -hankkeen muodossa. PATU on erillinen hanke valtakunnallisesta kunta- ja palvelurakennemuutushankkeesta ja se syntyi seudun omista tarpeista. Molempien hankkeiden tavoitteet ovat kuitenkin hyvin yhteneväiset.

PATU:n käynnistämisen aikaan Hämeenlinnan seudun kuntien pitkäaikainen ja tiivistynyt yhteistyö oli edennyt vaiheeseen, jossa kaavailtiin seudun kokoisen palveluyksikön luomisesta. (Hämeenlinnan seudun PATU -hanke) Seudulla oli siis havahduttu muutostarpeeseen ja vahvan seudullisen yhteistyön ja yhteisen toimintakulttuurin luonnolliseksi jatkumoksi nähtiin palvelurakenteen kehittäminen ja tehostaminen kuntarajojen poistamisella. Kuntaliitos oli kuitenkin hyvin dramaattinen muutos ja sen etujen selvittämiseksi sekä seudun kuntien päättäjien ennakkoluulojen ja pelkojen vähentämiseksi seudulla laadittiin laajamittaiset selvitykset koskien niin kunta- kuin palvelurakenteenkin uudistamista.

PATU -hanke käynnistyi tammikuussa 2006. Hankkeen tavoitteeksi asetettiin se, että Hämeenlinnan seudun palvelurakennetta rakennetaan yhtenä kuntana tai siten kuin toimittaisiin yhtenä kuntana vuonna 2009. (Palvelu- ja kuntarakenne tulevaisuudessa Hämeenlinnan seudulla – PATU palvelurakenneselvitys 1.6.2006) Kevään 2006 aikana Hämeenlinnan seudun kunnat eli Hattula, Hauho, Hämeenlinna, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos, lukuun ottamatta Janakkalaa, selvittivät seutusuunnitelman mukaisesti seudullista palvelurakennetta, jota koskeva raportti valmistui 1.6.2006, sekä kuntarakennetta, jonka tilasta ja tulevaisuuden kehityskuluista kertova raportti valmistui 30.6.2006. PATU kuntarakenneselvityksessä esitettiin kolme erilaista kuntayhteistyön tiivistämisen mallia, jotka voisivat palvella juuri Hämeenlinnan seudun kunta- ja palvelurakennetta. Nämä kolme mallia olivat *palveluspiirimalli*, *seutukehittämisen malli* sekä *kuntaliitosmalli*. Näistä vaihtoehdoista kuntaliitosmalli oli se, jota raportin laatijat voimakkaasti kannattivat. Raportin mukaan kaksi muuta mallia olivat vain hallinnollisia portaita lisääviä välivaiheita matkalla kohti suurkuntaa. Raportissa todettiin, että uuden kunnan perustaminen ei ole helpoin toteuttaa, mutta se tarjoaa eniten mahdollisuuksia kehittää kuntapalveluja tulevaisuuden tarpeita varten hallintoa vähentämällä. (Palvelu- ja kuntarakenne tulevaisuudessa Hämeenlinnan seudulla – PATU kuntarakenneselvitys 30.6.2006)

Raportin perimmäisenä johtopäätöksenä ja tuloksena oli siis se, että palvelujen että lähidemokratian kannalta tulevaisuudessa järkevin tapa tuottaa palveluja Hämeenlinnan seudulle on kuntarajojen poistaminen eli uuden kunnan muodostaminen. Tällöin suunnitelmissa oli vielä kuntaliitos seitsemän kunnan kesken eli Hattulan uskottiin myös olevan mukana mahdollisessa toteutuvassa kuntaliitoksessa. Vaikka kuntarakenneselvityksessä esiteltiin myös vaihtoehtoisia seudullisen yhteistyön malleja, oli kuntaliitos sen mukaan ainoa oikea ratkaisu. Suunnitelmat koko seudun kattavasta suurkunnasta eivät kuitenkaan täysin toteutuneet, yhden seudun merkittävimmän kunnan, Hattulan, jättäytyessä pois kuntaliitoskaavailuista. Hattulaa pyrittiin useaan otteeseen saada kääntämään pänsä ja liittymään kuntaliitossuunnitelmiin, kuitenkin tuloksetta. Tämä Hattulan

vetäytyminen sekä siitä aiheutunut maarajan puuttuminen Hämeenlinnan ja Kalvolan välillä herättivät seudulla paljon keskustelua kuntaliitoksen toteutumista sekä sen lopullista kokoonpanoa koskien. On siis selvää, että PARAS -hankkeella oli merkittävä vaikutus Hämeenlinnan seudun omista tarpeista lähtöisin olevan PATU -hankkeen kehittämiseksi. PATU sai jo varhaisessa vaiheessa laajan kannatuksen seudun kuntien virkamiehiltä, joskin se herätti myös paljon keskustelua ja nosti esiin haastavia kysymyksiä.

5.2 Kuntaliitos – mielipiteiden jakaja

Kuntaliitos voidaan nähdä prosessina, jossa rationaaliset ja irrationaaliset voimat ovat yhtä aikaa vahvasti olemassa ja ne vetävät mielipiteitä sekä tunteita moneen suuntaan. Kuntaliitosprosessi onkin luonteeltaan sellainen, että sen tarpeellisuutta tai tarpeettomuutta on vaikea yksiselitteisesti osoittaa ja perustella. Kuntien yhteen liittyessä tilanteessa vaikuttavat sekä menneisyys, nykyisyys että tulevaisuus. Liitoksen tarve liittyy tulevaisuuden visioihin. Nykyisyys ja menneisyys ovat kuitenkin yhtä lailla läsnä. Ne vaikuttavat kuntien yhdistymisen mahdollisuuksiin ja prosessissa koettuihin ongelmiin. Aiempia positiivisia ja negatiivisia yhteistyökokemuksia ei voi ohittaa, sillä ne ovat koko ajan läsnä, kun liitoksesta keskustellaan ja tehdään päätöksiä. (Vainio 2006, 15–16)

Kuntaliitos on asia, jolla on omat puolesta ja vastaan puhujansa. Kuntaliitoksia koskevalle koskevassa keskustelussa nousevat usein voimakkaimmin esille varsinkin talouteen, tehokkuuteen ja hallintoon liittyvät seikat. Kuntaliitoksesta ja vaikutuksista puhuttaessa ovat kuitenkin läsnä myös tunteisiin, mielikuviin ja pelkoihin liittyvät tekijät. Nämä ei-laskettavissa olevat tekijät on otettava huomioon, sillä ne voivat vaikuttaa kuntaliitosprosessin lopputulokseen voimakkaasti. (Puustinen 1998, 8)

Kuntaliitosten kannattajien mielestä hallinnollisten rajojen poistuessa koko alueen painoarvo kasvaa ja tällä tavoin myös seudun kehitysmahdollisuudet paranevat. Kuntaliitoksiin usein liittyvä taloudellinen puoli käy Kari Leinamon (2004, 25) mukaan ilmi siitä, että kuntaliitoksiin myönteisesti suhtautuvat perustelevat kuntien yhdistämistä suurten yksiköiden tuottamien palvelujen edullisuudella ja tehokkuudella. Kuntaliitosten vastustajat taas kokevat pienten kuntien olevan kansanvaltaisesti toimivia yksiköitä, joissa kuntalaisella on hyvät vaikutusmahdollisuudet. Heidän mielestään myös palvelut voidaan järjestää asukkaille joustavasti eikä kunnan pienuus merkitse toiminnan tehottomuutta. Yksi kansalaisten suurimmista peloista kuntaliitoksen suhteen onkin oman kunnan lähipalveluiden kuten terveystieteiden tai kyläkoulujen lakkauttaminen.

Monikuntaliitosten yleistymisen myötä liitoskunnan reuna-alueilla asuvien ihmisten pelko lähipalveluiden menettämisestä voi yhä enenevässä määrin realisoitua. Monikuntaliitoksien

seurauksena syntyy usein uusia kuntia, jotka koostuvat kaupunkimaisesta keskustasta ja laajoista maaseutualueista. Alueeltaan laaja uusi kunta, joka sisältää sekä taajaan asuttuja kaupunkiseutuja että maaseudun kyliä ja haja-asustusalueita, on suuren haasteen edessä pyrkiessään tunnistamaan maaseutualueiden piirteitä. Näiden alueiden kehittämistarpeet poikkeavat kaupunkimaisten alueiden tarpeista. Suuri haaste tulee juuri kuntaliitoksiin usein liittyvästä huolesta koskien omien lähipalveluiden tulevaisuutta. (Halme ja Kuukasjärvi 2010, 32)

Kuntaliitos on monimutkainen asia, jonka lopullisia hyötyjä ja haittoja on vaikea luotettavasti todistaa. Osittain kysymys lienee kuntaliitoksen tunteita kuohuttavasta luonteesta; faktat eivät auta silloin kun kysymys on ilmiöstä, johon suhtautuminen on tunteenomaista. Yleensäkin kuntaliitoskeskustelussa perustellaan omia näkökantoja melko heikoin rationaalisin perustein. Niin kannattajien näkemykset suuremman kuntakoon eduista tai saavutettavista taloudellisista säästöistä kuin vastustajien näkemykset itsenäisyyden menettämisestä voidaan helposti kyseenalaistaa. (Haveri ja Majoinen 2000, 68–70) Kuntaliitosten kannattajat ja vastustajat eivät kuitenkaan tyrmää toistensa näkemyksiä täysin vääriksi, vaan he pikemminkin pyrkivät korostamaan eri asioiden tärkeyttä. Liitoksen vastustajat korostavat perusteluissaan enemmän liitoksen vaikutuksia kunnan sisällä, kun taas kannattajat korostavat, että liitos parantaa kunnan asemaa suhteessa ulkomaailmaan. (Puustinen 1998, 9) Faktojen luettelemista merkittävämmäksi tekijäksi kuntaliitoskeskustelussa nousee se, miten asiat kuulijoilleen esittää; millaisia mielikuvia pystyy luomaan ja millaisin sanavalinnoin kantaansa perustelee.

Kuntaliitostilanteessa nousee esiin kysymys sekä alueen asukkaiden että itse alueen identiteetistä ja niiden säilymisen edellytyksistä. Myös tällaisessa keskustelussa on nähtävissä selvää vastakkainasettelua. Kuntarakennekeskustelussa identiteetti voi näyttäytyä hyvinkin kiistanalaisena ja kontekstisidonnaisena. Se, miten identiteettikysymykseen suhtautuu, riippuu pitkälti siitä, mikä kyseisen toimijan mielipide kuntaliitoksiin on. Kun puhutaan kuntarakenteen muutosvaatimuksista, kuntaliitoksen kannattajat kyseenalaistavat identiteetin riippuvuuden hallinnosta. Kuntaliitoksen vastustajien mielestä taas aluetta koskeva itsemääräämisoikeus ja kunnan kehittämisen ja palvelujen turvaaminen mahdollisimman lähellä kuntalaisia kietoutuvat tiiviisti identiteetin säilymiseen. (Laamanen 2007, 263) Identiteetin käsitteen monitahoisuus ja laajuus näyttäytyy myös tällaisissa kysymyksissä. Sitä, mistä osatekijöistä liitosalueen ja sen asukkaiden identiteetit muodostuvat, voidaan muunnella riippuen siitä, mikä katsantokanta kuntaliitoksen toteutumiseen on. Identiteettikysymyksiä voidaan siis käyttää omien näkökulmien perustelussa kuntaliitoskeskustelussa, niin puolin jos toisin. On kuitenkin tosiasia, että alueen asukkaiden ja itse alueen identiteetti ovat tekijöitä, jotka tulee ottaa huomioon, jotta kuntaliitoksen suunnittelu,

toteuttaminen ja toteuttamisen jälkeinen liitoskunnan identiteetin muodostaminen sujuisivat hyvin. Usein kuntaliitostilanteessa kuitenkin keskitytään laskennallisten tekijöiden, kuten talouden ja hallinnon asioiden hoitamiseen, identiteettikysymysten jäädessä taka-alalle.

5.3 Alueen identiteetin osatekijöiden uudelleen järjestäminen kuntaliitostilanteessa

Alueen identiteetin ja näin ollen myös uuden liitoskunnan identiteetin rakentamisessa on käytettävissä monenlaisia tekijöitä. Jokaisen alueen, missä halutaan luoda uutta kuntaa tai tehdä muuten merkittäviä rakenteiden uudistuksia, tulisi koota identiteetin keskeiset tekijät, hyväksyä ne yhteiseksi lähtökohdaksi ja luoda ne huomioon ottavaa uutta. Vaikkei kaikkea vanhaa pidäkään säilyttää ennallaan, ovat ne kuitenkin läsnä uutta identiteettiä luotaessa. (Halme ja Kuukasjärvi 2010, 37) Kahden tai useamman kunnan yhteen liittyessä liitoskunnan identiteetin rakentamisessa on siis mahdollista hyödyntää paljon erilaisia osasia. Identiteettiä muodostaessa on kuitenkin otettava liitoskunnan erilaisten alueiden tunnusomaiset piirteet ja jo olemassa olevat tarinat huomioon. Varsinkin monikuntaliitoksien seurauksena muodostuvat maantieteellisesti laajat kunnat voivat pitää sisällään hyvin erilaisia alueellisia yksiköitä kuten maaseutualueita, kyliä, kaupunginosia ja kaupungin. On tärkeää, että liitoskunnan identiteetti heijastelee kokonaisvaltaisesti entisten kuntien identiteettejä ja perustuu todellisiin tekijöihin.

Kaupunki-maaseutu -vastakkainasettelusta tekee ongelmallisen identiteetin näkökulmasta myös se, millä nimikkeellä uutta liitoskuntaa tullaan kutsumaan; tuleeko se olemaan kaupunki vai kunta. Varsinkin monikuntaliitoksessa tämän kysymyksen huomioon ottaminen on tärkeää. Kun usean kunnan yhdistyessä annetaan liitoskunnalle nimike kaupunki, vaikka suurin osa liitoskuntaa on maaseutumaista, voi tämä nostaa esiin vastalauseita juuri näiden maaseutumaisten alueiden asukkailta. Puustinen (1998, 160–161) onkin todennut, että ihmiset voivat kokea, että nimenomaan maaseudulla asuvat joutuvat luopumaan identiteetistään, itsenäisyydestään ja maa-alueestaan kaupungin ”nielaistessa” heidät. Kaupunkilaiset voidaan siis nähdä saavana osapuolena, kun taas maaseutumaisissa kunnissa asuvat ihmiset menettäisivät jotain. Identiteetti muodostuukin usein erojen kautta, oma identiteetti rakentuu vastakkainasettelun, me ja muut, kautta. Monet maalaiset eivät halua olla kaupunkilaisia, heille maalaisuus on eroa kaupunkilaisuudesta.

Kuntaliitoksen sujuvassa suunnittelussa ja toteuttamisessa esteenä on hyvin monta asiaa, joista identiteetteihin liittyvät kysymykset ovat yksi. Jotta kuntaliitoksen tuloksena muodostuneelle uudelle liitoskunnalle olisi mahdollisimman hyvät edellytykset muodostua ajan kuluessa vahva, yhtenäinen identiteetti, tulee sillä olla tarina, joka sitoo yhteen kuntien tarinat ja perinteet uudeksi

nykyisyydeksi ja antaa kuvan syntyvän, uuden kunnan olemuksesta. (Halme ja Kuukasjärvi 2010, 81) Liitoskunnan identiteetin muodostumisessa olennaista voidaan siis nähdä olevan sen, että rakennetaan uutta vanhan perustalle. Uuden kunnan identiteetin on perustuttava todellisiin asioihin ja siinä on yhdistyttävä tekijöitä liitoksessa mukana olleiden kuntien identiteeteistä, tavalla, jonka myötä kuitenkin syntyy juuri tätä uutta kuntaa kuvaava identiteetti.

5.4 Alueellisten symbolien ja mielikuvien merkitys alueen identiteetin muotoutumisessa

Kuntaliitostilanteessa jo hallinnollisen asemansa menettäneiden kuntien identiteettien purkautumisesta ja uuden liitoskunnan identiteetin muodostumisesta puhuttaessa on nostettava esille kuntien identiteettien oleelliset osatekijät eli symbolit. Näihin kuuluvat esimerkiksi kunnan nimi ja vaakuna. Kuntaliitoksien suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyy hyvin paljon suurten taloudellisten ja hallinnollisten muutosten läpivientiä, joiden rinnalla kunnan symboleista päättäminen ei tunnu niin oleelliselta tai merkitykselliseltä. Uuden liitoskunnan identiteetin muodostumisen kannalta nämä symboleihin liittyvät päätökset ovat kuitenkin hyvin tärkeitä. Niiden merkityksestä kielii myös se, että ne ovat usein niitä päätöksiä, jotka herättävät paljon julkista keskustelua puolesta ja vastaan.

Kuntaliitostilanteissa eräs tärkeä vaihe on uuden liitoskunnan symboleista päättäminen ja näistä symboleista juuri kunnan nimi on kaikista näkyvin ja näin ollen oleellisin. Myös aluepuhunnan kannalta nimi on yksi tärkeimmistä alueellisista symboleista vaakunan ohella. Usein pyrkimyksenä onkin löytää nimivaihtoehto, joka olisi oikeudenmukainen jokaista kuntaliitoksessa mukana ollutta kuntaa kohtaan.

Kunnan nimen valinta liittyy usein uuden liitoskunnan tunnettavuuden ja markkinoinnin parantamiseen. On yleistä, että kuntaliitoksen yhteydessä uudelle kunnalle valitaan nimeksi kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien nimistä se, joka on jo ennalta liitoskunnan ulkopuolellakin tunnetuin. Kunnan nimi sisältää kuitenkin markkinoinnin edistämisen ja imagon rakentamisen lisäksi paljon muitakin merkityksiä, joiden vaikuttavuus pohjautuu etenkin tunneperäisiin seikkoihin. (Tuusa 2008, 26)

Kunnan nimellä on hyvin suuri merkitys itse kunnan identiteettiin ja siihen, millaiseksi se muodostuu. Alueen identiteetin kannalta on aivan eri asia onko liitoskunnalle annettu jonkin jo aiemmin itsenäisenä kuntayksikkönä olemassa olleen kunnan nimi vai nimetäänkö uusi kunta esimerkiksi aivan uudella, vaikkapa alueen historiaan tai johonkin ominaispiirteeseen pohjautuvalla nimellä. Identiteetin muodostumisprosessin voisi kuvitella olevan erilainen näiden kahden

vaihtoehdon toteutuessa. Jo aiemmin olemassa olleen kunnan nimen mukana voisi kuvitella myös uuden liitoskunnan identiteetissä korostuvan tämän kyseisen kunnan ominaisuudet, varsinkin, jos kunnalla on ollut ennen liitosta vahva hallinnollinen tai taloudellinen asema liitoskunnan muihin kuntiin verrattuna. Jos taas valittaisiin aivan uusi nimi, myös identiteetti ehkä muodostuisi ”vapaammin”, ilman hallitsevia mielikuvia sen kunnan identiteetistä, jonka nimi aiemmin oli. Aluepuhunnan yksi osa-alue eli symbolit ovat siis tärkeä osa identiteettiä ja kuntaliitosten yhteydessä käytävä mielikuvapeli nimien kohdalla on selitettävissä siis identiteettiin kohdistuvien muutosten kautta. (Haveri ja Majoinen 2000, 70)

Kunnan nimi ja siihen alueellisten toimijoiden liittämät mielikuvat voivat omata yllättävänkin syvällisiä merkityksiä. Näin ollen liitoskunnan nimestä päättäminen voi olla hyvinkin vaikeaa vaikka kyseessä olisi ainoastaan kahden kunnan yhteen liittyminen. Viime vuosina yleistyneet useamman kuin kahden kunnan kuntaliitokset tuovat tähän päätösprosessiin omat haasteensa. Monikuntaliitoksiin liittyvissä päätöksissä on myös monta osapuolta, joita päätösten tulee miellyttää, jotta kuntaliitosprosessi saataisiin toteutettua mahdollisimman hyvin ja sujuvasti.

Salon vuonna 2009 toteutuneessa 10 kunnan liitosprosessissa mukana olleen Arto Kosken (2008, 53) mukaan Salon seudulle muodostuneen uuden kunnan nimi ja vaakuna olivat asia, johon oli hankala löytää kaikkia tyydyttävää ratkaisua. Kuntajakoselvittäjänä Kosken kanta oli se, että Salo oli kansainvälisestikin niin tunnettu, että oli perusteltua valita se uuden kunnan nimeksi. Vaakunaksi päätettiin ottaa liitoksessa mukana olleista kunnista toiseksi suurimman eli Halikon vaakuna. Kymmenen kunnan liitoksessa tämä periaate ei kuitenkaan ole yhtä selkeä kuin kahden kunnan tapauksessa. Salon kuntalaiset esittivät vaatimuksen siitä, että uuden Salon vaakunaksi olisi pitänyt valita silloisen Salon kaupungin vaakuna. Vaakunakysymys herätti paljon keskustelua Salon seudulla ja erityisesti paikallislehden yleisönosastolla. Tämä osoittaa, että edellä mainittu kaksikuntaliitosten tasapuolisuuden periaate nimestä ja vaakunasta ei ole niin yksinkertaisesti sovellettavissa monikuntaliitoksiin. Toisaalta uuden kunnan perustaminen siten, että nimi ja vaakuna tulevat kummatkin suurimmalta kunnalta, ei vaikuta tasapuoliselta ratkaisulta. (Koski 2008, 53)

Kuntien yhdistyminen on asia, joka kytkee yhteen monia tunneperäisiä ja kulttuuriin juurtuneita asenteita ja näkemyksiä omien henkilökohtaisten etujen lisäksi. Sekä kuntien yhdistymisen kannattajat ja vastustajat ovat ymmärtäneet mielikuvien merkityksen. (Haveri ja Majoinen 2000, 68–70) Kuntaliitoskeskustelussa niin kuin myös aluepuhunnassa pelataan vahvasti mielikuvilla. Oma näkökulma pyritään markkinoimaan muille mahdollisimman edustavasti. Kuntaliitoskeskustelu on hyvä esimerkki tilanteesta, joka herättää mielipiteitä kaikissa niissä

alueellisissa toimijoissa, joita se koskettaa. Tästä syystä kuntaliitoskeskustelussa on tehokasta hyödyntää tunteisiin vetoavia argumentteja ja mielikuvien luomista.

Mielikuvien voimaa käytetään eri alueellisten toimijoiden toimesta hyväksi puhuttaessa mahdollisesta kuntaliitoksesta ja sen mukanaan tuomista muutoksista. Kuntaliitoskeskustelussa voidaan mielikuvia hyväksikäyttämällä puhua molempien kuntien lakkauttamisesta ja kokonaan uuden kunnan perustamisesta (Haveri ja Majoinen 2000, 70). Tällaista aluepuhunutta tuottamalla on mahdollista välttää aiheuttamasta tunnetta siitä, että jollakin kuntaliitoksessa mukana olevista kunnista olisi korostunut asema suhteessa toisiin kuntiin. Mikään alueellisten toimijoiden ryhmä ei siis saisi tunnetta siitä, että he menettäisivät jotakin suuremman tai vaikutusvaltaisemman kunnan nielaistessa heidän kotikuntansa. Tästä seurauksena on mahdollista myös saada laajempi tuki kuntaliitoksen toteutumiselle.

Kuntaliitosten yleistymisen on siis nostanut esille voimakasta keskustelua. Talouteen ja palveluihin liittyvien argumenttien lisäksi on otettu kantaa koskien kuntien identiteettejä. Alueen identiteetin voidaankin nähdä olevan sellainen asia, jonka merkitys korostuu erityisesti silloin, kun siihen kohdistuu pieniäkin uhkatekijöitä. Tällaisia uhkatekijöitä halutaan vastustaa ja identiteettiä puolustaa. Kuntaliitostilanteessa voikin nousta ajatus siitä, mitä oman kunnan identiteetille tapahtuu ja miten kuntaliitos tulee vaikuttamaan siihen.

6. Aineisto ja sen analyysi

Hämeenlinnan seudun toteutunutta kuntaliitosta koskevan aluepuhunnan sisällön analysoimisen tarkoituksena on tuoda esille niitä ajattelutapoja, joiden puitteissa elämää eletään ja mielipiteitä muodostetaan. Samalla on mahdollista tarkastella erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja, joita eri alueellisilla toimijoilla on kyseisestä kuntaliitoksesta.

6.1 Aineiston esittelyä

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu Hämeenlinnan seudun laajalevikkisimmässä maakuntasanomalehdessä, Hämeen Sanomissa, julkaistusta seudun kuntaliitosta koskevasta kirjoittelusta. Sanomalehtikirjoittelu on yksi merkittävimmistä ja vaikuttavimmista aluepuhunnan muodoista, johtuen pitkälti joukkotiedotuksen keskeisestä roolista informaation jakajana ja julkisen mielipiteen suuntaajana. Joukkotiedotuksen keskeinen rooli aluepuhunnan jakamisen välineenä perustuu suurelta osin siihen, että sen avulla on mahdollista määritellä, mitkä tapahtumat, prosessit ja ilmiöt ovat keskustelemisen arvoisia asioita (Holmberg 2004, 31).

Hämeen Sanomien tarjoaman tutkimusaineiston käyttö ja riittävyys on perusteltavissa myös sillä, että monet paikalliset alueelliset toimijat tuovat omaa aluepuhuntaansa julki juuri sen kautta. Aineisto koostuu kuntaliitokseen liittyvistä uutisartikkeleista, pääkirjoituksista, Alanurkka- ja Vierailija-palstoilla julkaistuista kolumneista sekä mielipidekirjoituksista. Pääkirjoitukset laatii useimmiten lehden päätoimittaja. Niissä on tarkoituksena tuoda esille lehden linja ja vaikuttaa siihen, miten jokin ajankohtainen asia koetaan. Alanurkka-osiossa julkaistaan Hämeen Sanomien toimittajien laatimia kolumneja, kun taas Vierailija-osiossa kirjoittajana voi olla esimerkiksi joku lehden ulkopuolinen henkilö, esimerkiksi seudulla vaikuttava asiantuntija, tutkija, kirjailija tai joku muu toimija. Uutisartikkelit ovat sävyltään neutraaleja, suoranaisesti kantaa ottamattomia ja informatiivisia, kun taas pää- ja mielipidekirjoitukset sekä Alanurkka- ja Vierailija-osioiden kolumnit kantaaottavia ja kommentoivia. Kommentoivat sanomalehtikirjoitukset osoittautuivat tämän tutkimuksen kannalta ”hedelmällisimmiksi”, sillä niiden kautta oli mahdollista seurata kuntaliitosta koskevaa julkista keskustelua ja näin ollen myös keskustelun vastapuolien argumentteja sekä reaktioita vastakkaisiin argumentteihin. Nämä kommentoivat kirjoitustyypit toimivatkin tehokkaasti keskustelun areenoina, joihin kaikilla alueellisilla toimijoilla on mahdollista osallistua ja tuoda esiin omasta näkökulmasta tuotettua aluepuhuntaansa.

Sanomalehtikirjoittelun avulla on siis mahdollista tarkastella monen eri tason alueellisten toimijoiden tuottamaa aluepuhuntaa. Aineistossa esiintyvää aluepuhuntaa ovat tuottaneet muun

muassa erilaisten professioiden edustajat, kunnan virkamiehet sekä kuntalaiset. Toimittajien ääni kuuluu kuntaliitosta koskevien uutisartikkeleiden sekä Alanurkka-osion kautta. Sanomalehden yleinen linja on kuultavissa lehtien pääkirjoituksissa. Muiden alueellisten toimijoiden, kuten poliitikoiden ja virkamiesten, aluepuhunta näkyy artikkeleissa, joissa heitä on haastateltu. Kunnan päättäjät ovat aktiivisesti osallistuneet kuntaliitosta koskevaan julkiseen keskusteluun myös mielipidekirjoitusten avulla. Aktiivisten kuntalaisten on ollut myös mahdollista saada omaa aluepuhuntaansa kuuluviin näiden mielipidekirjoitusten kautta. Aineistossa on siis näkyvissä niin kuntien virallisesta, laajemmasta poliittisesta sekä kuntalaisten näkökulmasta tuotettu aluepuhunta.

Aineisto on kerätty vuosien 2007–2009 aikana Hämeen Sanomissa julkaistusta Hämeenlinnan seudulla suunniteltua ja myöhemmin toteutunutta kuntaliitosta koskevasta kirjoittelusta. Aikarajaus vuosiin 2007–2009 on perusteltavissa sillä, että nämä kyseiset vuodet olivat kuntaliitoksen suunnittelemisen, valmistelemisen sekä toteuttamisen kannalta kriittisimmät ja oletuksena oli, että näiden vuosien aikana Hämeenlinnan seudun kuntaliitoskeskustelu on ollut kiivaimmillaan. Tarkastelemalla näinä vuosina julkaistua sanomalehtikirjoittelua, on mahdollista saada kokonaisvaltainen kuva aluepuhunnasta, jota tuotettiin seudulla niin ennen kuin jälkeenkin kuntaliitoksen toteutumisen. Vuosi 2007 oli mielekäs rajaus aloitusvuodeksi, sillä vuoden 2007 lopulla, 26.11.2007, solmittiin yhdistymissopimus Hämeenlinnan seudun kuntaliitoksessa mukana olevien kuntien kesken. Oletuksena oli, että paikallislehtikirjoittelussa otettiin huomioon kuntaliitos merkittävästi vasta tuona vuonna. Aikarajauksen loppuminen vuoteen 2009 on perusteltavissa sillä, että kuntaliitos toteutui tuon vuoden alussa ja oletettavaa oli, että kuntaliitoksesta käyty keskustelu vähenee sen toteutumisen jälkeen, kun päätökset on jo tehty ja liitoksesta tulee totta.

Keräsin aineiston lukemalla Hämeen Sanomien Internet-sivuilla käytössä olevaa sähköistä arkistoa, jonka kautta sain kokoon kaikki aineistossa mukana olevat uutisartikkelit. Muut aineistossa mukana olevat kirjoitukset, eli pää-, mielipide- sekä Alanurkka- ja Vierailija-palstojen kirjoitukset taas keräsin käymällä läpi Hämeen Sanomien mikrofilmiversioita. Tutkimusaineisto kokonaisuudessaan koostui 285 sanomalehtikirjoituksesta, joista 156 oli kuntaliitosta käsitteleviä uutisartikkeleita ja loput 129 oli joko pääkirjoituksia, mielipidekirjoituksia, Alanurkka- tai Vierailija-palstoilla julkaistuja kolumneja. Tähän aineistomassaan oli siis kerätty kaikki vuosina 2007–2009 Hämeen Sanomissa julkaistut kuntaliitokseen jollain tavalla liittyvät kirjoitukset. Tarkemmin tutkimuksessa keskityin kuitenkin tiettyjen, tutkimuskysymyksiä eniten valottavien, kirjoitusten tarkasteluun. Näitä kirjoituksia oli yhteensä 112, joista 31 oli uutisartikkeleita ja loput 81 kommentoivia kirjoituksia. Koko aineistomassa on kuitenkin tutkimuksen kannalta tarpeellinen, sillä se antaa

kehyyksen koko Hämeenlinnan seudun kuntaliitosta koskevalle julkiselle keskustelulle ja taustoittaa tutkimuksen kannalta olennaisempia kirjoituksia.

Seuraavissa kappaleissa tarkastelun kohteena on tutkimuskohteesta kerätty aineisto. Aluksi esittelen lyhyesti aineistomassaa kokonaisuudessaan eli tuon esille keskeisimpiä teemoja, jotka Hämeenlinnan seudun kuntaliitosta koskevassa julkisessa keskustelussa ovat nousseet esiin toistuvasti koko kuntaliitosprosessin ajan tai liittyvät oleellisesti johonkin kuntaliitosprosessin vaiheeseen. Ensin tarkastelen sitä, miten uusi Hämeenlinna on ylipäättensä näyttäytynyt sanomalehtikirjoittelussa. Tässä otan huomioon sen, miten uuteen Hämeenlinnaan tai siihen liittyviin ilmiöihin viitataan, millaisia sanavalintoja siitä puhuessa käytetään. Toiseksi tarkemmin käsittelyyn otan kirjoitukset, joissa on nähtävissä kuntaliitoksen eri osapuolten käyttämiä argumentteja. Tässä analysoinnin tukena ja luokittelun apuvälineenä käytän Castellsin hahmottelemia identiteetin rakentamislähtökohtia eli legitimoivan identiteetin, projekti-identiteetin sekä vastarintaidentiteetin käsitteitä. Näitä identiteetin rakentamisen lähtökohtia apuna käyttäen on mahdollista tunnistaa ne toimijat, jotka kuntaliitosta kannattavat ja vastustavat sekä myös sen, mitkä voisivat olla heidän motiivejaan tai lähtökohtiaan oman kantansa ajamisessa.

Toimijoiden käyttämien argumenttien analysoinnissa ja luokittelussa hyödynnän myös Hirschmanin vastustamisen retoriikkaa käsittelevää tutkimusta. Hirschman on tutkimuksessaan eritellyt kaksi keskustelun osapuolta, muutosta vastustavan reaktiivisen sekä tulevaisuuteen katsovan ja muutosta kannattavan progressiivisen puolen. Tämä kahtia jaottelu sekä heidän käyttämiensä argumenttien kuvailu sopivat hyvin myös tämän tutkimuksen tutkimuskohteeseen eli Hämeenlinnan seudulla suunniteltuun ja sittemmin toteutettuun kuntaliitokseen liittyvän julkisen keskustelun tarkasteluun. Castellsin ja Hirschmanin teorioiden pohjalta on siis mahdollista tuoda esiin ne ”aluepuhunkoalitiot” eli osapuolet, jotka ovat seudun kuntaliitosta koskevaan julkiseen keskusteluun osallistuneet sekä ne argumentit, joita he ovat käyttäneet. Kolmanneksi lähemmin tarkastelen kirjoituksia, joiden kautta jaettavassa aluepuhunnassa käsitellään tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa uuden Hämeenlinnan identiteettiin liitettäviin mielikuviin. Tähän liittyvät tietynlaiset ”selviöt”, jotka suoraan liittyvät uuden kunnan institutionalisoitumisprosessiin, kuten uuden kunnan nimi, mutta myös tekijät, joilla voi olla epäsuoria vaikutuksia alueen identiteettiin liittyvien mielikuvien muodostumiseen. Tästä esimerkkinä on kuntaliitosta ja uutta Hämeenlinnaa koskevan aluepuhunnan yleinen sävy eli se, onko luotu enemmän positiivisia vai negatiivisia mielikuvia sekä seikat, joita aluepuhunnassa on toistuvasti painotettu, kuten uuden kunnan rikkonaisuus.

6.2 Hämeenlinnan seudun kuntaliitoskeskustelun yleisiä teemoja

Tutkimuksessa määritellyn aikarajauksen eli vuosien 2007–2009 välillä Hämeenlinnan kuntaliitosta ja uutta Hämeenlinnaa koskevassa, Hämeen Sanomien kautta käydyssä, julkisessa keskustelussa nousi toistuvasti esiin useita vahvoja teemoja. Kolmen vuoden kuluessa painotukset ja tuotettu aluepuhunta tietysti muuttuvat riippuen siitä vaiheesta, jossa liitosprosessi kulloinkin on. Kuitenkin myös toistuvia, koko kuntaliitoskeskustelun yleissävyyn vaikuttaneita teemoja, jotka kulkivat läpi koko kuntaliitosprosessin, eli sen suunnittelun, valmistelun ja toteutumisen, oli useita. Tässä kappaleessa esiin tuotujen yleisten teemojen tarkoituksena on taustoittaa ja kehystää seuraavissa kappaleissa esiteltävää tutkimuskysymyksiä valottavaa aluepuhuntaa, joka on valikoitunut tarkempaan tarkasteluun. Tässä kappaleen pyrkimyksenä on siis vain esitellä ja kuvailla aineistomassan sisältöä kokonaisuudessaan ja muutamia siinä toistuneita teemoja hieman tarkemmin.

Koko tarkasteluajanjakson ajan Hämeenlinnan seudun kuntaliitosta koskevassa aluepuhunnassa toistuvasti esiin nousseista teemoista yksi oli *Hämeenlinnan ja maaseutukuntien vastakkainasettelu*. Hämeenlinnan kaupungin ja liitoksessa mukana olevien pienten kuntien tulehtuneet välit ja puutteellinen vuorovaikutus antoivat leimansa koko liitosprosessille. Vastakkainasettelu perustui Hämeenlinnan keskeiseen asemaan ja vaikutusvaltaan seutukunnalla sekä taloudellisiin seikkoihin. Pienten kuntien edustajat mielsivät Hämeenlinnan ahneeksi pedoksi, joka nielaisee pikkukunnat sisäänsä. Hämeenlinnan edustajat taas kokivat pienet kunnat epäkiitollisiksi ja ahneiksi johtuen esimerkiksi seikkaperäisistä investointivaatimuksistaan yhdistymissopimuksen laatimisen alla. Hämeenlinnan ja pienten maalaismaisten kuntien vastakkainasettelu oli aluepuhunnassa hyvin perustavanlaatuista ja johtuikin pitkälti pelosta ja epävarmuudesta tuntematonta kohtaan; mikään kuntaliitoksessa mukana olleista osapuolista ei voinut tietää mitä tulevaisuus todellisuudessa toisi mukanaan. Tutkimuksessa tarkastellusta aluepuhunnasta nousikin voimakkaasti esiin vaatimus tasa-arvosta ja tasapuolisuudesta kaikkien uuden Hämeenlinnan alueiden kesken.

Toinen Hämeenlinnan kuntaliitosta koskevan aluepuhunnan yleinen teema oli se, että *Hattula ja Janakkala eivät lähteneet mukaan kuntaliitokseen*. Tässä teemassa ja siihen liittyvässä aluepuhunnassa oli keskeistä etenkin hämeenlinalaisten toimijoiden pettymys siihen, että kaavailtu kuntaliitos ei tule tapahtumaan kokonaisuudessaan suurten maaseutukuntien, Hattulan ja Janakkalan jättäytyessä liitoksen ulkopuolelle. Aluepuhunnassa viitattiinkin toistuvasti Hattulan ja Janakkalan poisjääntiin ilmauksella: suurkunta toteutuu torsona. Hämeen Sanomissa 11.8.2007 julkaistussa pääkirjoituksessa todettiinkin: *”Lammin suunnan muuttuminen on lopulta vain varsin pieni voitto jokseenkin varmasti syntyvälle Hämeenlinnan suurkunnalle. Vaikka Lammi kasvattaa kunnan*

kokoa, se ei ole kuitenkaan suuren, tulevaisuuteen tähtäävän suunnitelman tärkein lenkki.” Uuden Hämeenlinnan rikkonaisuus ei siis näkynyt ainoastaan kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien yhteishengen puutteessa, vaan se oli myös fyysistä. Useastikin aluepuhunnassa mainittiin se, että vain karttaa vilkaisemalla on mahdollista nähdä uuden Hämeenlinnan rikkonaisuus. Varsinkin Hattulan poisjäänti jätti uuden Hämeenlinnan siluettiin merkittävän aukon.

Edelliseen teemaan liittyen aluepuhunnassa nousi esille toistuvasti myös *Hämeenlinnan epätoivo*, joka on lähtöisin siitä, että erityisesti Hämeenlinnan kaupungin päättäjät toivoivat saavansa Hattulan ja Janakkalan mukaan liitokseen niiden kieltävistä päätöksistä huolimatta. Tämän kaltainen aluepuhunta ei loppunut kuntien yhdistymissopimuksen allekirjoittamiseen, vaan jatkui myös kuntaliitoksen toteuduttua; monet toimijat kokivat selvästi, että vuoden 2009 alussa toteutunut kuuden kunnan liitos oli vain alkusoittoa ja että Hattula ja Janakkala tulevat myöhemmin tulevaisuudessa liittymään uuteen Hämeenlinnan kaupunkiin. Tutkimuksessa tarkastellusta aluepuhunnasta huokui siis Hämeenlinnan epätoivo saada Hattulan ja Janakkalan päättäjät pyörtämään päätöksensä kuntaliitokseen osallistumisesta ja tutkimusaineistosta kävikin ilmi, että Hämeenlinna oli harkinnut jo koko kuntaliitoksen perumista jäädessään yksin kantamaan pienten kuntien talouden taakkoja hartioillaan.

Myös keskustelu kuntaliitoksessa mukana olleiden pienten kuntien (Hauho, Lammi, Kalvola, Renko ja Tuulos) hyvin tiukasta taloudellisesta tilanteesta oli pinnalla koko liitosprosessin ajan. Tarkastellusta aluepuhunnasta kävi selväksi, että tämä *taloudellinen pakkorako* oli ainoa syy siihen, miksi ne ylipäättään lähtivät mukaan kuntaliitokseen. Esimerkiksi kuntaliitokseen hiukan myöhemmin mukaan päättäneen Lammin kunnan tilanne kävi selväksi 14.6.2007 julkaistussa uutisartikkelissa, jossa Lammin kunnanhallituksen puheenjohtaja totesi seuraavasti: *”Uskon, että jokainen valtuutettu ymmärtää, että olemme tienhaarassa. Joko lähdemme Hämeenlinnan PATU-selvitykseen tai lähdemme todellisiin säästötoimenpiteisiin.”* Usein kuntaliitokseen liittyvässä julkisessa keskustelussa korostuvat talouteen liittyvät seikat (Puustinen 1998, 9). Hämeenlinnan seudun kuntaliitos ei ollut poikkeus, taloudelliset asiat olivat yksi keskeinen puheenaihe ja kiistakapula.

Koko kuntaliitosprosessin ajan toistuneiden teemojen lisäksi Hämeenlinnan seudun kuntaliitokseen liittyvässä aluepuhunnassa nousi esiin tiiviisti tiettyihin prosessin vaiheisiin liittyneitä teemoja. Nämä teemat olivat tietynlaisissa vaiheissa ajankohtaisia, niitä käsiteltiin paljon ja ne saivat joskus aikaan kiivastakin keskustelua. Kyseisen kuntaliitosprosessin vaiheen ohi mentyä ne kuitenkin kuivuivat kasaan. Hämeenlinnan seudun kuntaliitosprosessin vaiheista herätti julkista keskustelua varsinkin liitoksen suunnittelun ja valmistelun vaiheet, yhdistymissopimuksen ajankohta sekä

kuntaliitoksen varsinainen toetutuminen ja sen jälkeinen aika. Näiden tapahtumien aikaan nousi siis esille erilaisia, hyvin voimakkaita aluepuhunnan teemoja, jotka kyseisen tilanteen lauettua tai ratkaisun löydyttyä eivät enää julkisessa keskustelussa merkittävästi näkyneet.

Kuntaliitoksen valmistelu- ja suunnitteluprosessin aikana eli vuosina 2007 ja 2008 julkiseen keskusteluun nousi muun muassa Hattulan ja kuntaliitoksessa mukana olevien kuntien välillä ollut *maarakajiista*. Tämä kiista sai alkunsa siitä, että Hattulan päätös kuntaliitoksen ulkopuolelle jäämisestä aiheutti tilanteen, jossa Kalvolalla ei ollut yhteistä rajaa minkään muun kuntaliitoksessa mukana olevan kunnan kanssa. Kuntajakolakiin kirjatun alueellisen eheyden vaatimuksen mukaan yhteinen raja tulee kuitenkin olla. Kiistan kummallakin osapuolella oli toisistaan täysin eroava näkemys ja kumpikin seisoi oman näkemyksensä takana. Neuvottelut eivät tuoneet helpotusta tulehtuneeseen tilanteeseen ja sen vuoksi valtioneuvoston päätöksellä Hattulasta liitettiin 27 neliökilometrin kokoinen alue Renkoon. Kiistan aikana Hattulan ja kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien (erityisesti Hämeenlinnan) välillä oli hyvin voimakasta keskustelua, joka antoi oman leimansa vuoden 2007 alun ja vuoden 2008 kesäkuun välisenä aikana tuotetulle aluepuhunnalle.

Toinen kuntaliitoksen suunnittelu- ja valmisteluvaiheiden aikana julkista keskustelua herättänyt teema oli *kuntalaisten vähäinen kiinnostus kuntaliitosta kohtaan*. Kuntaliitosprosessin suunnittelu- ja valmisteluvaiheiden ajan varsinkin uutisartikkelien kautta jaetusta aluepuhunnasta kävi ilmi se, ettei kuntaliitos herättänyt paljoakaan kiinnostusta mukana olevien kuntien asukkaiden keskuudessa. Tämä uutisointi liittyi kunnissa järjestettyihin liitosta koskeviin keskustelutilaisuuksiin, joissa asukkaiden olisi ollut mahdollista saada liitokseen liittyvää informaatiota ja esittää mieliä askarruttaneita kysymyksiä. Näitä tilaisuuksia järjestettiin pääasiassa ennen yhdistymissopimuksen laatimista eli vuoden 2007 aikana, joten myös vähäistä kiinnostusta käsittelevät artikkelit julkaistiin vuonna 2007. Kiinnostuksen puute näkyi kaikissa liitoksessa mukana olleista kunnista. Esimerkiksi vuoden 2007 toukokuussa Kalvolassa järjestettyä kuntaliitosta koskevaa keskustelutilaisuutta oli kuuntelemassa ainoastaan prosentti kunnan asukkaista. Samoihin aikoihin Hämeenlinnassa järjestetyssä tilaisuudessa oli mukana vain kymmenkunta kaupunkilaista, jotka eivät olleet mukana virka- tai luottamustehtävänsä vuoksi. Muissakaan liitoskunnissa suunniteltu kuntaliitos ei herättänyt juuri keskustelua. 19.9.2007 julkaistussa artikkelissa haastateltu Hauhon kunnanhallituksen puheenjohtaja Marianne Dahlgren totesi, että ”Yllättävän hiljaista on ollut. Toivon, että viimeistään nyt tätä keskustelua käytäisiin.”. Myöskään Tuuloksessa asukkaat eivät vuoden 2007 aikana aktivoituneet käymään keskustelutilaisuuksissa. 2.11.2007 julkaistussa artikkelissa haastateltu Hämeenlinnan seudun

kehittämisjohtaja Aija Tuimala ”naurahti”, että ”*Patu-hankkeen kuluessa Tuuloksessa on ollut kolme yleisötilaisuutta. Ensimmäisessä tilaisuudessa paikalla oli viisi, toisessa kymmenen ja viimeisessä 15 kuntalaista.*” Samassa artikkelissa mainittiin myös, että muissa kunnissa pidetään marraskuussa tilaisuudet, mutta Hämeenlinnassa keskustelua ei enää järjestetä, koska edellisessä tilaisuudessa oli niin vähän väkeä. Viime hetkillä kiinnostus kuntaliitosta kohtaan kuitenkin kasvoi jonkin verran, sillä näissä vuoden 2007 marraskuussa, juuri yhdistymissopimuksen allekirjoittamisen alla järjestetyissä keskustelutilaisuuksissa oli hiukan suurempi osanotto asukkaiden puolelta. 15.11.2007 julkaistussa artikkelissa sanottiinkin, että Lammilla ja Hauholla yleisötilaisuuksiin osallistui 40–50 henkeä molemmissa. Kysymykseksi nouseekin, mistä johtuu, että kiinnostus Hämeenlinnan seudulla oli näin vähäistä. Hämeen Sanomissa 18.9.2007 julkaistusta uutisartikkelista käykin ilmi, että esimerkiksi Salon seudulla kaavailtuun kymmenen kunnan monikuntaliitosta käsitteleviin keskustelutilaisuuksiin osallistui noin 1500 kuntalaista, kun taas Hämeenlinnan seudulla vastaavissa tilaisuuksissa oli käynyt vähän yli sata henkeä.

Toinen kuntaliitosprosessin vaihe, jonka aikana nousi erilaisia paljon julkisuutta saaneita teemoja, oli aika juuri ennen yhdistymissopimuksen allekirjoittamista, jolloin sopimuksen sisällöstä pyrittiin pääsemään yhteisymmärrykseen. Eniten julkista keskustelua sai aikaan *kiintiökiista* Hämeenlinnan ja kuntaliitoksessa mukana olleiden pienten kuntien välillä. Kiistaa syntyi alueellisista kiintiöpaikoista luottamuselimissä, maaseutukuntien laatimista investointilistoista sekä uuden suurkunnan valtuuston koosta. Maaseutukunnat halusivat siis taata edustajilleen paikat uuden Hämeenlinnan kaupunginhallitukseen, mitä hämeenlinalaispäättäjät eivät hyväksyneet. Maaseutukunnat myös asettivat investointinsa tärkeysjärjestykseen. Ne halusivat investoinnit ja niiden toteutusaikataulun mukaan yhdistymissopimukseen. Hämeenlinna ei ollut kovinkaan innokas, sillä sen mielestä kaikkea ei välttämättä pystytty toteuttamaan valtion maksamalla porkkanarahalla. Tämä kiintiökiista horjutti koko liitoksen toteutumista ja osaltaan vahvisti vastakkainasettelua Hämeenlinnan ja pienten kuntien välillä.

Kolmas kuntaliitosprosessin vaihe, jonka aikaan aluepuhuntaan nousi vahvoja teemoja, oli kuntaliitoksen toteutuminen ja sen jälkeinen aika. *Taloudellinen taantuma* yllätti uuden Hämeenlinnan vuoden 2009 aikana, tästä syystä liitoksen toteutumisen jälkeen aluepuhuntaa leimasi keskustelu taantumasta ja sen vaikutuksista uuden Hämeenlinnan talouteen. Ensimmäisiä kertoja taantuma nousi esille kuntaliitoskeskustelun yhteydessä lokakuussa 2008 eli juuri ennen yhdistymistä. Vuoden 2009 aikana tuotetun aluepuhunnan yhtenä aseena, varsinkin kuntaliitoksen vastustajien keskuudessa, oli voimakkaasti uuden Hämeenlinnan huononeva taloudellinen tilanne ja syrjäalueiden palveluiden vähentäminen, jonka he näkivät olevan suora seuraus kuntaliitoksen

toteutumisesta. Kuntaliitoksen kannattajat taas painottivat omassa aluepuhunnassaan sitä, että uuden Hämeenlinnan taloudelliset vaikeudet eivät johdu kuntaliitoksesta, vaan kansainvälinen taantuma koettelee Hämeenlinnan kaupunkia niin kuin se koettelee myös muita Suomen kuntia.

Toinen kuntaliitoksen toteutumista seurannut keskustelunaihe oli yleinen *pettymys kuntaliitoksen jälkeen*. Eräs vuoden 2009 aikana tuotetun aluepuhunnan vahvoista teemoista oli pettymys kuntaliitoksen seurauksiin. Alanurkka-osiossa 26.4.2009 Hämeen Sanomien toimittaja totesikin seuraavasti: *”Kun kuntien yhdistymistä suunniteltiin, joku epäili, että medialta loppuvat jutunaiheet. Kuuden kunnan toiminnan sijasta jäi seurattavaksi yhden kunnan päätöksenteko ja päätösten valmistelu. Lähes neljän kuukauden kokemuksella voi vakuuttaa, etteivät aiheet ole loppuneet. Ovista ja ikkunoista tulee vinkkejä ja vaatimuksia tehdä juttuja muutoksista, epävarmuudesta, heikennyksistä, harvemmin parannuksista.”* Pettymykset liittyivät suurimmaksi osaksi uuden Hämeenlinnan tiukentuvasta taloudellisesta tilanteesta johtuviin supistamissuunnitelmiin, ihmiset kokivat, että säästöjä haetaan vääristä kohteista eli palveluista kunnan reuna-alueilla. Suuri osa vuonna 2009 tuotetusta kriittisestä aluepuhunnasta koski kyläkoulujen lopettamisuhkaa. Varsinkin Lammin lukion lakkauttaminen herätti kiivasta keskustelua.

Yleisiä teemoja vuosien 2007–2009 aikana tuotetussa aluepuhunnassa oli siis useita. Kuten edeltä on mahdollista todeta, on suurin osa niistä sävyllään negatiivisia ja koskivat kuntaliitokseen liittyviä epäkohtia. Joskin on todettava, että myös kuntaliitokseen positiivisesti suhtautuvaa, esimerkiksi kuntaliitoksessa mukana olevien kuntien keskinäistä yhteistyötä ja parempaa yhteishenkeä korostavaa aluepuhuntaa tuotettiin. Negatiivinen aluepuhunta oli kuitenkin määrällisesti ja painoarvoltaan positiivissävytteistä aluepuhuntaa suurempaa.

6.3 Uusi Hämeenlinna näyttäytyy aluepuhunnassa

Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta on oleellista tarkastella sitä, miten uusi Hämeenlinna on ylipäätänsä näyttäytynyt sanomalehtikirjoittelussa. Huomiota kiinnitetään esimerkiksi siihen, miten uuteen Hämeenlinnaan tai siihen liittyviin ilmiöihin viitataan sekä millaista retoriikkaa siitä puhuessa käytetään.

Esimerkkinä siitä, miten uusi Hämeenlinnan kaupunki esiintyi teksteissä, voidaan analysoida niitä nimityksiä, joita Hämeenlinnan seudun kuntaliitoksen tuloksena syntyneestä kunnasta aluepuhunnassa käytettiin. Kaikissa tutkimusaineiston kirjoitustyypeissä eli uutisartikkeleissa, pää- ja mielipidekirjoituksissa sekä Alanurkka- ja Vierailija-palstojen kolumneissa kuntaan viitattiin useimmiten nimityksillä suurkunta tai uusi Hämeenlinna. Suurkunta-nimityksen avulla haluttiin todennäköisesti painottaa kuntaliitoshankkeen laajuutta ja luoda tunne kuntaliitoksesta positiivisena

asiana. Lukijoille haluttiin ehkä antaa mielikuva siitä, että seudun yksittäiset pienet kunnat pääsevät olemaan osa jotain suurta ja vaikuttavaa, Hämeenlinnan seudun suurkuntaa. Uusi Hämeenlinna -nimityksellä pyrittiin todennäköisesti tekemään selvä ero uuden kunnan ja liitoksessa mukana olevan Hämeenlinnan kaupungin välille. Uusi Hämeenlinna -nimitys tuntuu myös tuovan tasapainoa kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien asemien välille, sillä sen voi nähdä viittaavan uuden aikakauden alkuun. Tällä uudella aikakaudella Hämeenlinnan aseman voi olettaa olevan vielä keskeinen, mutta myös muut kunnat otetaan tasa-arvoisesti huomioon uuden liitoskunnan jäseninä.

Uuden kunnan nimitykset havainnollistavat, että aluepuhunnan pienillä yksityiskohdilla ja retorisilla keinoilla on mahdollista muokata vaikkapa juuri kuntaliitokseen kohdistuvia käsityksiä ja asenteita sekä luoda liitoskunnalle uudenlaista identiteettiä. Kuten Haveri ja Majoinen (2000, 68–70) ovat todenneet, kuntaliitoskeskustelussa mielikuvien luominen on usein faktojen luettelemista tehokkaampi tapa saada suuren yleisön tuki puolelleen. Hämeen Sanomissa julkaistussa kuntaliitosta koskevassa uutisoinnissa on suhteellisen neutraali ote ja se käsitteleeekin muun muassa palveluiden järjestämistä sekä uutta hallintorakennetta kunnassa. Tästä huolimatta myös uutisartikkeleilla on mahdollista vaikuttaa tietynlaisen mielikuvan tai aluepuhunnan hegemonisoitumiseen. Kuten aiemmin on jo käynyt ilmi, uutisointiin liittyy valintoja siitä, minkälaisia asioita tai näkökulmia painotetaan ja mitä taas ei. Lehdet ja toimittajat ovat siis agendan asettajia, jotka määrittelevät pitkälti sen, mistä yhteiskunnassa keskustellaan. (Louw 2005, 72) Tämä pätee myös tutkimusaineistoon kuuluneisiin artikkeleihin; uuden kunnan nimitykset ovat yksi esimerkki retorisisista keinoista, joilla on mahdollista vaikuttaa suuren yleisön ajatuksia tiettyyn suuntaan. Suurkunta ja uusi Hämeenlinna -nimitykset ovat todennäköisesti kehitelty lehtien edustajien toimesta eli ne ovat esiintyneet ensimmäiseksi toimittajien laatimissa kirjoituksissa. Artikkelien, pääkirjoitusten sekä Alanurkka- ja Vierailija-palstoilla julkaistujen kolumneiden lisäksi nimitykset olivat käytössä mielipidekirjoituksissa, mikä tarkoittaa sitä, että sen kaltainen aluepuhunta on jo hegemonisoitunut ja sitä uusinnetaan useiden eri toimijoiden toimesta.

Seuraavaksi tarkastelen sitä, miten uusi Hämeenlinna on näyttäytynyt seudun kuntaliitosta koskevassa aluepuhunnassa ja niitä retorisia keinoja, joita siihen viitatessa on käytetty.

”Kalvolassa historiallinen päätös kuntaliitoksesta kirvoitti valtuustossa liikuttuneita puheenvuoroja. Tuona iltana syntyi uuden kaupungin maailmallakin tunnetuin kaupunginosa: Hämeenlinnan Iittala. --- Anja Orkola sanoi, että vaihtoehtoja on ajateltu Rengossa sekä järjellä että tunteella – nyt on järki voittamassa. Hän korosti Hämeenlinnan tuttuutta renkolaisille. --- Hauholaiset heittivät hyvästi liki 140-vuotiaalle kunnalleen maanantaisessa valtuuston kokouksessa. --- Ratkaisu suurkunnasta oli välttämätön ja hyvä askel hauholaisien tulevaisuuden kannalta. Erkki Nurminen: - Hauholaisuus ei lopu sillä, että kunta lakkaa. --- Tuuloksen kuolinisku lyötiin kello 18.38. Tuuloksen valtuuston puheenjohtajan ja kunnanjohtajan mukaan suurkuntaan oli liityttävä taloudellisen pakon ajamana. Tuuloksen kunnanjohtaja totesi myös, että Tuuloksessa kuntaliitos nähdään kuitenkin mahdollisuutena. Menemme harkitusti kohti tulevaisuutta. Olen

tosi tyytyväinen ja onnellinen tällä hetkellä. --- Helpottunut väki skoolasi Hämeenlinnan Raatihuoneella maanantaina.”

(Hämeen Sanomat 26.11.2007. Uutisartikkeli)

Yhdistymissopimuksen allekirjoittamista käsittelevässä artikkelissa on nähtävissä monia erilaisia retorisia keinoja, joilla on mahdollista luoda tapahtuneesta tietynlainen kuva. Vaikka kyseinen kirjoitus on uutisartikkeli ja tästä syystä sen päätehtävä on neutraalisti raportoida tapahtumia ja antaa informaatiota, on siinä käytetty kieli osittain sellaisia, että niillä on pyritty luomaan kuntaliitoksesta ja sen toteutumisesta positiivista mielikuvaa. Vaikkei kirjoittajan positiivista kantaa kuntaliitoksen toteutumiseen olekaan painotettu ilmiselvillä sanavalinnoilla, on artikkelin yleissävy kuitenkin selvästi myönteinen puhuttaessa kuntaliitoksesta. Artikkelissa on kuitenkin käytetty muutamia negatiivisesti värittyneitä sanavalintoja, kuten sana *kuolinisku*, kirjoittajan viitatessa Tuuloksen kunnan valtuuston päätökseen liittyä Hämeenlinnan seudun kuntaliitokseen. Kuten aiemmin on jo käynyt ilmi, sanomalehdissä todellisuutta koskevat kuvaukset on aina tuotettu jostain näkökulmasta. Kielellinen toiminta ei siis koskaan ole vain todellisuuden läpinäkyvää jäljentämistä, vaan aina maailman merkityksellistämistä jollain tavalla (Holmberg 2004, 40).

”Hämeenlinnan kaupunginhallituksen esitys kaupunginjohtajiensa vakinaistamisesta osoittaa mitä selvimmin sen käytännön, mikä tulee jatkossakin varmasti näkymään ”suurkunnassa”: eli kaupungin asemat ja palvelut ovat tärkeimmät ja muista ei niin ole väliä, sillä nehen ovat pieniä ja syrjäseutuja kaupunkiin verrattuna. --- Mikä ihmeen suurkunta siitä tulee, jos Hämeenlinnaan liitetään neljä muutaman tuhannen asukkaan pienkunta?”

(Hämeen Sanomat 27.4.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: ihmetellen ex-kunnallismies, Riihimäki)

Kyseisen kirjoituksen laatija on hyödyntänyt uudesta kunnasta yleisesti käytettyä nimitystä suurkunta täysin päinvastaisen mielikuvan luomiseen. Viittaamalla uuteen kuntaa sanalla ”suurkunta”, kirjoittaja haluaa kyseenalaistaa jo hegemonisoituneen ja yleisesti uusinnetun suurkunta-nimityksen. Kirjoittajan mielestä Hämeenlinnan seudulle perustettavaa kuntaa ei voi kutsua suurkunnaksi. Kirjoittaja käyttää siis kuntaliitosta vastustavan näkökantansa perustelemiseksi jo laajasti positiivisessa retoriikassa käytössä olleita sanavalintoja, kuitenkin siten, että antaa niille selkeästi negatiivisia merkityksiä.

”PATU-hankkeella tehdään tulevaisuutta. Jos haluamme edelleen olla valtakunnan kärjessä – hyvinvoivana ja houkuttelevana kaupunkiseutuna – ratkaisut pitää tehdä nyt. Hämeenlinnan seutu kilpailee jatkossa entistä tiukemmin paitsi muiden seutujen kanssa, myös Euroopan laajuudessa. --- Hyvinvoiva kotiseutu, yhteiset palvelut, päätöksenteko ja ”ulkopolitiikka” on koko Hämeenlinnan seudun etu. Parhaiten tämä toteutuu yhtenäisessä kunnassa, uudessa yhteisessä kaupungissa. --- Nyt on viimeinen hetki lähteä samalta viivalta mukaan rakentamaan yhteistä tulevaisuutta.”

(Hämeen Sanomat 25.5.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittajat: Sari Rautio, kunnallisjärjestön puheenjohtaja (kok.), Hämeenlinna ja Tapio Vekka, valtuustoryhmän puheenjohtaja (kok.), Hämeenlinna)

Kirjoituksella on pyritty luomaan hyvin positiivinen kuva tulevaisuuden yhdistyneestä Hämeenlinnasta. Kirjoituksessa on kuntaliitosta kannattavan näkökannan perustelemiseksi hyödynnetty hyvin positiivissävytteistä retoriikkaa: kirjoittajat ovat kuvailleet uutta Hämeenlinnaa

sanavalinnoin, jotka korostavat alueen yhtenäisyyttä ja tämän yhtenäisyyden seurauksena aikaan saatuja hyötyjä, jotka koskettavat koko uutta Hämeenlinnaa. Kirjoittajat ovat Hämeenlinnan kunnan virallisia toimijoita, joiden asema seudulla on todennäköisesti melko korkea. Tämänkaltaisten, vaikutusvaltaisten toimijoiden on aluepuhunnallaan mahdollista vaikuttaa suuresti siihen, millaisia mielikuvia muut toimijat muodostavat uuden Hämeenlinnan identiteettiin liittyen. Äikäs (2004, 175–176) onkin korostanut poliittisen johdon roolia alueen identiteetin muodostumisessa. Hänen mukaansa heidän puheensa luo viitekehyksen sille, kuinka esimerkiksi alueen asukkaat kokevat kotiseutunsa.

”Kuntaliitossopimuksesta on lopultakin virinnyt pientä keskustelua. Huoleni on se, miten sitä pyritään vääristeleään. --- Niin sanotut pikkukunnat esittävät sopimukseen mainintaa siitä, että tulevaan kaupunginhallitukseen taataan yksi edustaja kunkin liittyvän kunnan alueelta yhdeksi nelivuotiskaudeksi. Esityksessämme emme ota kantaa siihen, minkä kokoinen tuleva kaupunginhallitus on. Nämäkin ”kiintiöpaikat” täytetään vaalituloksen perusteella. --- Pikkukunnat ovat esittäneet liitossopimukseen kohteita mihin niitä voi käyttää. Prosessin aikana pikkukunnat ovat – tähän asti – olleet suostuvaisia siihen, että ”byrokratian välttämiseksi” emme perustaisikaan uutta kuntaa, vaan liitoskunnan. Uuden kunnan nimi ja vaakuna ja johtajat lienee jo saneltu muualta. Niin sanottujen kiintiöpaikkojen ja suuremman valtuustokoon vaatiminen ei siis voi kenestäkään olla kohtuutonta.”
(Hämeen Sanomat 25.10.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: Hannu Kärpänen, valtuuston puheenjohtaja (kesk.), Hauho)

Pienten kuntien näkökulma korostuu tässä kiintiökiistaa koskevassa kirjoituksessa. Aluepuhunnassa on hyödynnetty retorisia keinoja, jotka tukevat juuri kirjoittajan omista lähtökohdista tuotettua aluepuhuntaa. Kirjoitus on sävyltään hyvin väritetty, eikä siitä jää epäselväksi kirjoittajan vahva tuohtumus kiintiöitä koskevaan keskusteluun liittyen. Kuten jo edellisten esimerkkien kohdalla kävi ilmi, sanavalinnat ovat tärkeitä. Esimerkiksi pienten kuntien investointilistoihin ja niissä esitettyihin ehdotuksiin liittyen voisi nostaa esille sen, että Hämeenlinnan edustajat, jotka ovat pienten kuntien listoja vastaan, käyttävät verbiä *vaatia* ja pikkukuntien edustajat taas verbiä *esittää*, kun puhutaan investointilistoista. Nämä verbivalinnat kertovat sen, mistä näkökulmasta kukin toimija on aluepuhuntaansa tuottanut.

Mielenkiintoinen esimerkki värityneestä ja positiivisia mielikuvia luovasta aluepuhunnasta on Hämeen Sanomien etusivulla 2.1.2009 julkaistu, koko sivun kokoinen tietynlainen mainos, jonka Hämeenlinnan kaupunki oli kustantanut. Kyseinen mainos julkaistiin heti kuntaliitoksen toteutumisen jälkeen ja se olikin todennäköisesti suunniteltu tervehdykseksi uusille hämeenlinalaisille. Mainoksen teksti oli seuraavanlainen: *”Hyvää huomenta, uusi Hämeenlinna! Meistä tuli juuri kuuden tähden paikka elää ja vaikuttaa. Eilen tehtiin historiaa, kun Hauho, Hämeenlinna, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos liittyivät kuntaliitoksen kautta yhdeksi vahvaksi kokonaisuudeksi. Tämä kokonaisuus tulee kuuntelemaan tarkasti kuntalaisiaan, vastaten paremmin yhteiskunnan muuttuviin vaatimuksiin ja kehittäen jatkuvasti toimintaansa.”* Tällä mainoksella

pyrittiin selvästi luomaan yhtenäisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta uuden Hämeenlinnan asukkaiden keskuudessa. Mainoksen tekstin avulla pyritään luomaan positiivisia mielikuvia kuntaliitoksesta retorisia keinoja käyttämällä. Näistä keinoista esimerkkeinä ovat muun muassa sanavalinnat ”*yksi vahva kokonaisuus*”, jonka avulla pyritään korostamaan uuden Hämeenlinnan yhtenäisyyttä, ja ilmaisu ”*kuuden tähden paikka*”, jossa viittaamalla kuntaliitoksessa mukana olleisiin kuntiin tähtinä painotetaan kuntien tasavertaisuutta. Kyseinen mainos oli siis julkaistu Hämeenlinnan kaupungin toimesta eli sen taustalla oli vahvasti institutionalisoitunutta valtaa. Mainoksessa esiintynyt aluepuhunta on siis osaltaan ollut vakiinnuttamassa tietynlaista kuvaa uudesta Hämeenlinnasta. Zimmerbauer ja Suutari (2004, 31–32) ovatkin todenneet, että valta on mahdollista nähdä tietynlaisen aluepuhunnan vahvistamisena, legitimoimisena ja yleiseen käyttöön siirtämisenä. Heidän mukaansa valtaan perustuvien valintojen kautta syntyy vähitellen eräänlainen kollektiivinen näkemys niistä asioista, joita identiteettiä muodostaessa painotetaan.

Näitä tutkimusaineistosta esiin nousseita aluepuhuntaesimerkkejä tarkastelemalla on siis mahdollista nostaa esiin niitä lukuisia retorisia valintoja, joita uudesta Hämeenlinnasta puhuessa on käytetty. Niin kuntaliitoksen vastustajat kuin puolustajatkin hyödyntävät tietynlaisia sanavalintoja vakuuttaakseen ihmiset omasta näkökulmastaan tuotetun aluepuhunnan oikeellisuudesta. Kuten on jo käynyt ilmi, aluepuhunnalla ja siinä käytetyillä retorisisilla keinoilla on mahdollista vaikuttaa siihen, miten ihmiset näkevät alueen identiteetin. Alueen kielellinen tuottaminen ei ole kuitenkaan neutraalia ”todellisuuden” kuvausta, vaan representaatiota, joka perustuu tulkintoihin, kokemuksiin ja erilaisiin motiiveihin. Aluepuhunnan voi siis nähdä kertovan yhtä paljon puhujasta kuin alueesta. (Zimmerbauer ja Suutari 2004, 34)

6.4 Aluepuhuntakoalitiot ja heidän argumenttinsa

Tässä luvussa perehdyn tarkemmin siihen, mitkä alueelliset toimijat ovat olleet tuottamassa Hämeenlinnan seudun kuntaliitokseen liittyvää aluepuhuntaa kuntaliitosta vastaan ja sen puolesta vuosien 2007–2009 aikana sekä sitä, millaisia argumentteja nämä aluepuhuntakoalitiot ovat käyttäneet perustellessaan omaa näkökantansa. Tämä tarkastelu pohjautuu pääasiassa tutkimusaineistossa oleviin kommentoihin kirjoituksiin eli Hämeen Sanomissa julkaistuihin pää- ja mielipidekirjoituksiin sekä Alanurkka- ja Vierailija-palstojen kolumneihin. Näiden kirjoitusten avulla on mahdollista seurata seudulla käytyä kuntaliitosta koskevaa julkista keskustelua puolesta ja vastaan. Tarkasteluun valikoin ne kirjoitukset, joissa selvästi oltiin joko kuntaliitosta vastaan tai sen puolella eli sellaiset kirjoitukset, joissa suoraan ilmaistiin kirjoittajan oma kanta. Tämä selvennös siksi, että aineistossa olevien kommentoivien kirjoitusten joukossa oli myös sellaisia kirjoituksia,

joissa suhteellisen haaleasti eli ei-kantaa ottavasti viitattiin niin kuntaliitoksesta koituviin hyötyihin kuin haittoihinkin. Kantaa ottavia kirjoituksia oli 29 kappaletta, joista 14 oli kuntaliitosten kannalla ja 15 kuntaliitoksia vastaan.

6.4.1 Hämeenlinnan kuntaliitoskeskustelun osapuolet

Ensimmäiseksi tarkasteluun otan siis Hämeenlinnan julkisen kuntaliitoskeskustelun osapuolet eli ne toimijat ja toimijaryhmittymät, jotka omalla aluepuhunnallaan ottivat kantaa kuntaliitoksen puolesta tai sitä vastaan. Tähän tarkasteluun valikoituneissa kirjoituksissa oli siis selkeästi näkyvissä kirjoittajan myönteinen näkökanta Hämeenlinnan kuntaliitokseen. Myönteinen näkökanta oli tunnistettavissa progressiivisen argumentoinnin tunnusmerkit täyttävien perustelujen käyttämisellä sekä siitä, että niissä puhuttiin ainoastaan kuntaliitosta puolustavasta näkökulmasta eli niissä tuotiin esille kuntaliitoksesta saatavia hyötyjä.

Aineistosta nousi esiin 14 kirjoitusta, joissa oli selkeästi otettu kantaa kuntaliitoksen puolesta. Näistä kirjoituksista suurin osa eli kymmenen kappaletta, olivat mielipidekirjoituksia, Alanurkka-palstalla julkaistuja Hämeen Sanomien toimittajien laatimia kirjoituksia oli kaksi ja pääkirjoituksia oli yksi. Yksi näistä 14:stä oli 2.1.2009 Hämeen Sanomien etusivulla julkaistu, koko sivun kokoinen ”mainos”, eräänlainen tervehdys kaikille uusille Hämeenlinnalaisille. Kyseinen jo edellä esitelty ”mainos” oli Hämeenlinnan kaupungin kustantama. Kymmenestä mielipidekirjoituksesta jopa yhdeksän oli laadittu liitoksessa mukana olleiden kuntien virallisten toimijoiden toimesta. Vain yksi kirjoitus säilyttää progressiivisista kirjoituksista oli kunnan asukkaan laatima. Mielipidekirjoitusten ”kuntajakauma” oli seuraavanlainen: hämeenlinnalaiset toimijat olivat kirjoittaneet kirjoituksista kuusi ja pienten kuntien toimijat neljä. Näistä neljästä toimijasta kaksi oli Lammilta, yksi Rengosta ja yksi Tuuloksesta.

14:stä kuntaliitokseen positiivisesti suhtautuvasta kirjoituksesta siis vain yksi oli laadittu kunnan asukkaan toimesta. Loput 13 oli kirjoittanut joko kunnan virallinen toimija (yhdeksän kappaletta) tai toimittaja (kolme kappaletta). Yksi kirjoitus eli Hämeenlinnan kaupungin kustantama ”mainos” voidaan laskea virallisten toimijoiden laatimiin kirjoituksiin. Tämä kuntaliitoksen kannalla olevien ja progressiivisiä argumentteja apunaan käyttävien toimijoiden joukko oli suhteellisen hyvin oletettavissa jo etukäteen. Castellsin identiteetin rakentamisen lähtökohtia käsittelevää teoriaa kuntaliitostilanteessa tuotettavan aluepuhunnan tarkastelemiseen sovellettuna on mahdollista todeta, että kyseinen toimijoiden joukko edustaa tyypillisesti legitimoivan identiteetin lähtökohtaa. Castells (2004, 8–12) on todennut legitimoivan identiteetin olevan lähtöisin juuri vahvoista yhteiskunnallisista instituutioista ja toimijoista. Kuntaliitostilanteessa tämä tarkoittaa sitä, että

legitimoivaa identiteettiä luovat usein kuntien viralliset tai muulla tapaa alueella vaikutusvaltaiset toimijat. Kuntaliitos on myös tilanne, joka on syntynyt juuri virallisten toimijoiden päätösten seurauksena, joten on myös luonnollista, että viralliset toimijat ovat niitä, jotka tuottavat kuntaliitokseen positiivisesti suhtautuvaa aluepuhunutta. Virallisten toimijoiden pyrkimyksenä on siis ehkä ollut saada yleistä tukea päätöksilleen ja näyttää että he seisovat päätöksensä takana. Häkliä (1994, 59) mukaillen voidaankin sanoa, että on kiinnitettävä huomiota tietynlaisen aluepuhunnan tuottamiseen liittyviin tekijöihin eli rakenteisiin, joissa sitä on tuotettu ja toimijoihin, jotka sitä ovat olleet tuottamassa. Näin on mahdollista tunnistaa tarkoitusperiä kyseisen aluepuhunnan taustalla. Kuntaliitokseen myönteisesti suhtautuvan aluepuhunnan toimijajakauma on siis ollut tyypillinen Hämeenlinnan seudulla: huomattavan suuri osa kuntaliitosta kannattavasta aluepuhunnasta oli laadittu virallisten toimijoiden toimesta, kun taas asukkaat eivät juurikaan tuottaneet kuntaliitokseen positiivisesti suhtautuvaa aluepuhunutta.

Kuntaliitosta selvästi vastustavia tai sen seurauksia kritisoivia kirjoituksia oli 15 kappaletta, joista 13 oli mielipidekirjoituksia ja kaksi Alanurkka-palstalla julkaistuja kolumneja. Mielipidekirjoituksista kuusi oli kuntien virallisten toimijoiden ja loput seitsemän tavallisten kansalaisten kirjoittamia. Mielipidekirjoitukset laatineista toimijoista kolme oli Hämeenlinnasta, kuusi Lammilta, kaksi Janakkalasta, yksi Tuuloksesta sekä yksi ulkopaikkakunnalta, Helsingistä. Vastustavaa aluepuhunutta edustavien kirjoitusten määrää lisäsi se, että siihen kuuluvaksi laskettiin myös Lammin lukion lakkauttamista kritisoivat kirjoitukset, joita oli kahdeksan. Tämä on luonnollisesti syynä myös siihen, miksi lammilaisten vastustavaa aluepuhunutta tuottaneiden toimijoiden määrä on huomattavasti suurempi kuin muiden kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien toimijoiden. Lammin lukion lakkauttamisuhka oli siis asia, joka aktivoi niin lammilaiset kuin muutkin uuden Hämeenlinnan asukkaat tuottamaan kuntaliitosta ja sen seurauksia vastustavaa aluepuhunutta.

Kuten kuntaliitosta kannattavien, niin myös sitä vastustavien toimijoiden joukkoa voisi pitää suhteellisen tyypillisenä. Oletettavaa on, että juuri kunnan asukkaat ovat niitä, jotka tuottavat kuntaliitokseen negatiivisesti suhtautuvaa aluepuhunutta. Hämeenlinnan seudulla kuntaliitosta vastustavaa aluepuhunutta oli kuitenkin tuotettu melko paljon myös kuntien virallisten toimijoiden (kuusi kirjoitusta) ja toimittajien (kaksi kirjoitusta) toimesta. Hämeenlinnan seudulla vastustavaa aluepuhunutta tuottaneiden toimijoiden joukko eroaa siis hiukan Castellsin vastarintaidentiteetin teoriasta. Castellsin (2004, 8–12) mukaan vastarintaidentiteetti pohjautuu pääasiassa toimijoihin, jotka vastustavat legitimoivaa identiteettiä luovia vahvoja yhteiskunnallisia instituutioita eli ”ruohonjuuritason” toimijoihin, jotka kuntaliitostilanteessa ovat usein kuntien asukkaita. Hujasen

(2000, 44) mukaan alueiden identiteetit eivät määrity ainoastaan virallisten tahojen tai tiettyjen professioiden muodostamina, vaan virallisia määrittelyjä hylkäämällä ja niitä uudelleen määrittämällä myös alueen asukkaat osallistuvat identiteettien tuottamiseen. Tästä esimerkkinä voisi pitää Hämeenlinnankin seudulla nähtävissä olevaa ilmiötä siitä, että pääasiassa asukkaat ovat niitä, jotka vastustavat virallisia päätöksiä ja haastavat sitä tukevan aluepuhunnan.

Hämeenlinnan seudun kuntaliitos on kuitenkin ollut sellainen asia, että se on saanut tietyt virallisetkin toimijat tuottamaan sitä vastustavaa aluepuhuntaa. Heidän argumenttinsa perustuivat heidän tehtäviensä kautta saamaan informaatioon, kun taas kuntalaisten kuntaliitosta vastustava aluepuhunnan pohjana ovat olleet pääasiassa tunneperäiset tekijät. Kuten aiemmin on jo käynyt ilmi, kuntalaisten näkökulmasta kuntaliitostilanteessa vastarintaidentiteettiä voimistaa usein pelko tuntemattomasta ja tutun menettämisestä. Vastarintaidentiteettiä synnyttävät myös kuntaliitoksen toteutumisen jälkeen koetut pettymykset, kuten voi sanoa käyneen myös Hämeenlinnan seudulla esimerkiksi kyläkoulujen lakkauttamisuhan vuoksi.

Tämän tutkimuksen aineisto on hyvin yhdenmukainen Castellsin teorian kanssa, mitä tulee aikajänteisiin eri identiteetin rakentamisen lähtökohdissa. Castellsin legitimoivan ja vastarintaidentiteetin käsitteitä kuntaliitostilanteen kautta tarkasteltuna voi todeta, että legitimoiva identiteetti eli kuntaliitoksen kannattajien luoma identiteetti on kytköksissä tulevaisuuteen ja vastarintaidentiteetti eli pääasiassa kunnan asukkaiden luoma identiteetti on enemmän kiinni menneisyydessä (Castells 2004, 8–12).

Kuntaliitos ja siitä saatavat hyödyt on linkitetty tiiviisti tulevaisuuteen muun muassa näissä aluepuhunnoissa:

”PATU-hankkeella tehdään tulevaisuutta. --- Hyvinvoiva kotiseutu, yhteiset palvelut, päätöksenteko ja ulkopolitiikka” on koko Hämeenlinnan seudun etu. Parhaiten tämä toteutuu yhtenäisessä kunnassa, uudessa yhteisessä kaupungissa. --- Nyt on viimeinen hetki lähteä samalta viivalta mukaan rakentamaan yhteistä tulevaisuutta.”

(Hämeen Sanomat 25.5.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittajat: Sari Rautio, kunnallisjärjestön puheenjohtaja (kok.), Hämeenlinna ja Tapio Vekka, valtuustoryhmän puheenjohtaja (kok), Hämeenlinna)

Kirjoituksen laatijat ovat liittäneet Hämeenlinnan seudun PATU -hankkeen suoraan tulevaisuuteen ja painottavat kuntaliitoksen tarpeellisuutta tulevaisuuden kilpailukyvyn edistäjänä. Kirjoituksessa on siis nähtävissä se, että kyseiset toimijat ovat perustelleet kuntaliitoksen positiivisuutta siitä tulevaisuudessa saatavilla hyödyillä. He ovat luoneet kirjoituksessa kuvaa kilpailukykyisestä ja hyvinvoivasta uudesta Hämeenlinnasta, joka on vahvempi kuntaliitoksen myötä. Vainion (2006, 15–16) mukaan kuntaliitoksen puolustajien argumenteissa kuntaliitoksen tarve liitetäänkin usein tulevaisuuden visioihin.

”Näyttää yhä selvemmin, että Hämeenlinnalla on pikemminkin tarve murtautua laajemmille alueille kehityksen vahvistamiseksi. --- Ne [valtatiet] antavat uudelle Hämeenlinnalle suuren mahdollisuuden itsensä kehittämiseen, mikä silloin kohdistuu paljolti myös meidän lakkaavien kuntien alueille. --- Uskon, että kaupungin kiinnostus kaikkien näiden kohteiden (Iittalan lasimäki, Hauhon luontomatkailu, Tuulonen) kehittämiseen kasvaa selkeästi, jos siitä kuntaliitoksen myötä tulee täysivaltainen toimija omalla alueellaan.” (Hämeen Sanomat 15.11.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: Antti Leinikka, kunnanjohtaja, Renko)

Hämeenlinnan laajentuminen ja kehityksen suunta ovat tämän kirjoituksen keskeinen aihe. Kirjoitus on laadittu kuntaliitoksessa mukana olleiden pienten kuntien näkökulmasta ja siinä tuodaankin esiin niitä hyötyjä, joita pienet kunnat kuntaliitoksesta tulevaisuudessa mahdollisesti saavat. Tämä kirjoitus on todennäköisesti suunnattu juuri pienten kuntien päättäjille ja asukkaille ja sen avulla on pyritty poistamaan tiettyjä kuntaliitokseen liittyviä pelkoja siitä, että pienet kunnat jäisivät syrjäalueiksi, eikä niiden kehittämiseen enää liitoksen jälkeen panostettaisi. Myös tämä kirjoittaja on siis perustellut kuntaliitosta juuri tulevaisuudessa saatavien hyötyjen kautta.

”Talousvaikeuksissa olevien pikkukuntien on tehtävä sellaisia päätöksiä, jotka varmasti vievät palveluita myös sivukyliltä. Siksi haluamme täällä Lammilla leveämmät taloushartiat kantamaan huolta palveluistamme, ja sen varmistaa liittyminen kuntaliitoshankkeeseen. --- Tällä osoitan, että ainoa vaihtoehto palvelujen turvaamiseksi lammilaisille, myös sivukylillä, on olla mukana kuntaliitoshankkeessa.” (Hämeen Sanomat 15.11.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: Seija Vuorenpää, valtuustoryhmän puheenjohtaja (sd.), Lammi.)

Tulevaisuuteen suuntautunut ajattelu on nähtävissä myös tässä kirjoituksessa, jonka on laatinut lammilainen virallinen kunnan toimija. Kirjoittaja puolustaa kuntaliitosta toteamalla, että sen toteuttaminen on ainoa mahdollinen tapa säilyttää Lammin alueen asukkaille tarjolla olevat palvelut myös tulevaisuudessa. Kirjoituksessa on siis viitattu pienten kuntien tulevaisuudessa kohtaamiin vaikeisiin taloudellisiin ongelmiin ja pyritty osoittamaan se, että kuntaliitoksen myötä pienillä kunnilla on paremmat mahdollisuudet toimia myös tulevaisuudessa.

Näiden kirjoitusten perusteella on siis mahdollista sanoa, että tarkastellussa tutkimusaineistossa on varsinkin virallisten toimijoiden tuottamassa, kuntaliitokseen positiivisesti aluepuhunnassa selvästi esillä tulevaisuuteen suuntautunut ajattelutapa. Tämä löydös on yhdenmukainen legitimoivan identiteetin lähtökohdan kanssa; usein legitimoivaa identiteettiä luovaa eli kuntaliitokseen positiivisesti suhtautuvaa aluepuhuntaa tuottavat juuri kunnan viralliset toimijat (Castells 2004, 8–12). Kuten Castellsin identiteettien rakentamislähtökohtia tarkastelevassa kappaleessa todettiin, tämä johtuu pitkälti siitä, että kunnan virallisilla toimijoilla on hallussansa tiedot niistä uhista ja edellytyksistä, joita alue tulevaisuudessa tulee kohtaamaan. Tulevaisuuden visioiden lisäksi myös aiemmilla kokemuksilla on omat vaikutuksensa kuntaliitosprosessiin ja sitä koskevaan aluepuhuntaan. Vainio (2006, 15–16) onkin todennut, että kuntien yhteen liittyessä tilanteessa vaikuttavat sekä menneisyys, nykyisyys että tulevaisuus. Tulevaisuudessa saatavilla hyödyillä perustellaan usein kuntaliitoksen tarpeellisuutta, mutta myös menneisyys on läsnä. Se vaikuttaa

kuntien yhdistymisen mahdollisuuksiin ja prosessissa koettuihin ongelmiin. Aiempia yhteistyökokemuksia ei voi ohittaa, sillä ne ovat koko ajan läsnä kun kuntaliitoksesta keskustellaan.

Menneisyydestä kiinnipitäminen oli vahvasti esillä myös tämän tutkimuksen tutkimusaineiston aluepuhunnassa.

”Päätösvalta suurkunnassa siirtyy väistämättä Hämeenlinnaan. demokraattisesti, kuten tälläkin palstalla on toisteltu. Aito demokratia ei kuitenkaan ole enemmistön diktatuuria. --- Sekä demokraattisten vaikutusmahdollisuuksien että palveluiden turvaamisen kannalta olisi parempi, että maalaiskunnat pitäisivät kiinni päätösvalloistaan omilla asioilla.”

(Hämeen Sanomat 13.11.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: Asko Lindqvist, johtokunnan jäsen, Keskustan Hämeenlinnan kunnallisjärjestö, Hämeenlinna)

Kirjoituksessa esiin tuotua kuntaliitosvastaista näkemystä on perusteltu sillä, että kuntaliitoksessa mukana olevien kuntien mahdollisuudet päättää omista asioistaan tulee häviämään päätösvalan siirtyessä Hämeenlinnan päättäjille. Tämä mielipidekirjoitus on tulkittavissa menneisyyttä painottavaksi siksi, että siinä pyritään osoittamaan kuntaliitoksen tuovan mukanaan haittoja, jotka vaarantavat jo hyväksi todetun, kauan vallinneen tilanteen eli itsenäisten kuntien päätösvalan.

”Jos pienten nykyisten kuntien, tulevaisuudessa suurkunnan, palvelut siirretään suuriin kasvukeskuksiin ja omat palvelupisteet lakkautetaan, miten toimeentuloasiakkaita on mahdollista palvella? --- Millainen uhkakuva muodostuu tässä säästöyhteiskunnassa sitten, kun havaitaan pienten kuntien palvelupisteet suurkunnalle liian kalliiksi?”

(Hämeen Sanomat 18.7.2008. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: Helena Puistola, perusturvalautakunnan jäsen (vas.), Janakkala)

Kirjoittaja pyrkii hyödyntämään mielikuvien luomista oman aluepuhuntansa vaikuttavuuden lisäämiseksi. Mielikuvien voimaa käytetäänkin eri alueellisten toimijoiden toimesta hyväksi puhuttaessa mahdollisesta kuntaliitoksesta ja sen mukanaan tuomista muutoksista. (Haveri ja Majoinen 2000, 70). Kyseisen kirjoituksen laatija luo kirjoituksessaan kuvaa tilanteesta, jossa kuntaliitoksen seurauksena sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen ovat ongelmallisia. Kirjoituksessa on näkyvissä menneisyydestä kiinnipitäminen siinä, että kirjoittaja viittaa kuntaliitosta edeltävään asiakaspalvelun tasoon, jonka pelkää liitoksen seurauksena huonontuvan.

Menneisyydestä kiinnipitäminen on havaittavissa näissä kirjoituksissa siis siinä, että tuodaan esille tekijöitä, joiden pelätään kuntaliitoksen jälkeen katoavan tai huononevan. Tämän tutkimuksen tutkimusaineistosta löytyneen, menneisyydestä kiinnipitävän aluepuhunnan huolenaiheista suurin osa liittyy palveluihin ja niiden vähentämiseen kuntaliitoksen seurauksena. Kirjoituksissa oli nähtävissä pelko uuden tuntemattoman mukanaan tuomasta epävarmuudesta ja halu pitää kiinni vanhoista tutuista asioista. Tämän perusteella on siis mahdollista todeta, että nämä kirjoitukset ovat Castellsin vastarintaidentiteetin mukaisia; kuntaliitosta vastustavien kirjoitusten aikajänne on yhdistettävissä pääsääntöisesti menneisyyteen. Vastarintaidentiteetti eli kunnan asukkaiden luoma, kuntaliitosta vastustava identiteetti on siis enemmän kiinni menneisyydessä kuin tulevaisuudessa

(Castells 2004, 8–12).

6.4.2 Kuntaliitoksen vastustajat - reaktiiviset argumentit kuntaliitoskeskustelussa

Edellä tarkastelin siis julkisen kuntaliitoskeskustelun osapuolia ja sitä, mitkä alueelliset toimijat tuottivat kuntaliitosta puolustavaa ja mitkä taas vastustavaa aluepuhunutta. Seuraavaksi tarkoituksena on käsitellä näiden toimijoiden käyttämiä argumentteja. Tässä apuna tullaan hyödyntämään Hirschmanin vastustamisen retoriikkaa koskevaa tutkimusta eli pyrkimyksenä on jaotella toimijoiden käyttämiä argumentit progressiivisiin (kuntaliitosta kannattaviin) sekä reaktiivisiin (kuntaliitosta vastustaviin) sekä edelleen varsinkin reaktiivista näkökulmaa tukevat argumentit vääristelyn, turhanpäiväisyyden sekä uhkan teesien mukaisiin kategorioihin.

Tarkasteluun otan ensimmäiseksi kuntaliitosta vastustava aluepuhunutta eli julkisen kuntaliitoskeskustelun reaktiivinen puoli. Tämä painotus siksi, että vaikka Hirschman tarkastelee tutkimuksessaan sekä reaktiivisia että progressiivisia argumentteja, tukeutuu hänen teoriansa lähtökohtaisesti juuri reaktiivisessa retoriikassa käytettyihin argumentteihin, joita muuntamalla ja kääntämällä on mahdollista muodostaa myös progressiivisia argumentteja. Kuten jo aiemmin todettiin, tämän tutkimuksen aineistosta nousi esiin 15 kirjoitusta, joissa selkeästi ilmaistiin kielteinen kanta kuntaliitosta ja sen seurauksia kohtaan. Näistä kirjoituksista suurin osa eli seitsemän kappaletta oli mielipidepalstalla julkaistuja.

Ensimmäiseksi otan tarkasteluun **vääristelyn teesin mukaiset argumentit**, joita kuntaliitosta vastustavaa aluepuhunutta edustavista 15 kirjoituksista löytyi neljä kappaletta. Tässä joitakin vääristelyn teesin mukaisia argumentteja, jotka nousivat esiin Hämeenlinnan seudulla tuotetussa kuntaliitosta vastustavassa aluepuhunnassa:

”Hämeenlinna tähyää kauas, mutta minne? Tuntuu, että suur-Hämeenlinnan reunakunnat jäävät vain veronmaksajiksi. Esimerkkinä erään kunnan pitkän linjan sairaanhoidon ammattilaiset, jotka äänestävät jaloillaan ja vievät tietotaitonsa aivan muualle. --- Organisaatiojako tuntuu olevan uudessa Hämeenlinnassa täysin hakusessa”

(Hämeen Sanomat 2.1.2009. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: Vielä itsenäisessä kunnassa, Janakkala)

Tämä kuntaliitosta vastustava, kuntaliitoksen jälkeisestä pettymyksestä kumpuava kirjoitus on Hirschmanin vastustavan retoriikan kategorioista eniten vääristelyn teesin mukainen. Kuten aiemmin on jo käynyt ilmi, vääristelyn teesin mukaan yritykset saada yhteiskunta suunnattua jollekin tiettyyn kehityssuuntaan saavatkin sen liikkumaan aivan päinvastaiseen suuntaan kuin oli aikomus. Kaikki tarkoitukselliset muutokset tulevat siis vain heikentämään niitä olosuhteita, joita oli aikomus korjata. (Hirschman 1991, 11) Vääristelyn teesi on nähtävissä kirjoituksessa siinä, että kirjoittaja viittaa suurkunnan toteutumisen puolustamiseksi käytettyihin perusteluihin siitä, kuinka

kuntaliitoksen yhteydessä tehtävä Hämeenlinna palvelurakenteen täysi uudistus tuo mukanaan suuria hyötyjä. Kirjoittaja on selvästi pettynyt uudistuksessa tehtyihin organisaatiomuutoksiin ja niistä seuranneisiin ongelmiin. Vääristelyn teesiä hyväksi käyttäen kirjoittaja pyrkii todennäköisesti tuomaan kirjoituksellaan ilmi sitä, että aiottu muutos ei ole toteutunut, vaan on heikentänyt jo olemassa olleita olosuhteita.

”Patu-hankkeen valmistelijat pyrkivät luomaan mielikuvaa, että suur-Hämeenlinna turvaa kuntapalvelut. Kuitenkin esimerkiksi maalaiskuntien kyläkoulut tai yksityistieavustukset luvataan turvata vain sopimuskauden ajaksi eli kolmeksi vuodeksi sopimuksen voimaantulosta. Peruspalvelut voidaan turvata laajemmin vain kunnanosakeskuksissa. --- Palveluiden tasalaatuisuudesta, mikä on toinen Patu-hankkeen myyntiargumentti, ei kai tällöin rehellisyyden nimissä voi puhua. Suur-Hämeenlinnan laajuisessa kunnassa ei palveluiden tasalaatuisuuteen voida koskaan päästä, tämän ihmiset hyvin ymmärtävät. --- Lisäksi hallinnon ja johdon kokoaminen kaupunkikeskustaan vie paikalliselta tasolta vaikuttamismahdollisuudet omaan toimintaan ja sen kehittämiseen samoin kuin vastuunoton toiminnan seurauksista. Mallia sovellettiin suurin kustannuksin ja tunnetuin seurauksin kommunistimaissa. Päätösvalta suurkunnassa siirtyy väistämättä Hämeenlinnaan. --- Monien hämeenlinalaispäättäjien itseriitteisistä ja isännän äänellä lausutuista mielipiteistä voi päätellä, ettei tällaiseen valistuneisuuteen voi luottaa. Sekä demokraattisten vaikutusmahdollisuuksien että palveluiden turvaamisen kannalta olisi parempi, että maalaiskunnat pitäisivät kiinni päätösvallostaan omissa asioissa. Kun liittymissopimuksen pohjalta päätösvalta ei säily, sopimus tulisi päättäväisesti torjua.”

(Hämeen Sanomat 13.11.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: Asko Lindqvist, johtokunnan jäsen, Keskustan Hämeenlinnan kunnallisjärjestä, Hämeenlinna)

Tämä voimakkaasti kuntaliitosvastainen, Hämeenlinnan liian keskeistä asemaa ja hämeenlinalaispäättäjien asennetta kritisoiva kirjoitus käyttää hyväksensä toisaalta vääristelyn, mutta myös uhkan teesejä. Kyseinen kirjoitus on hyvin provosoiva ja se saikin aikaan 15.–16.11.2007 kuntaliitosta kannattavilta toimijoilta mielipidevastineiden ryöpyn. Vääristelyn teesin mukaiseksi se voidaan mieltää siksi, että kirjoittaja pyrkii osoittamaan mitkä Hämeenlinnan seudun Patu-hankkeen tavoitteet ja lupaukset (esimerkiksi kuntapalveluiden turvaaminen ja palveluiden pitäminen tasalaatuisina kuntaliitoksen avulla) eivät tule toteutumaan, vaan epäonnistuvat ja sysäävät asioita vain huonompaan suuntaan. Tämä kirjoitus hyvä on esimerkki provosoivista reaktiivisista argumenteista. Hänen kuntaliitosvastaisuutensa näkyy myös siinä, millaisia sanavalintoja ja ilmauksia on käytetty, tästä esimerkkinä muun muassa viittaukset hämeenlinalaispäättäjiin itseriitteinä isäntinä. Jotkut kirjoittajan väitöksistä ovat kuitenkin hyvin liioiteltuja, esimerkkinä Patu-hankkeen yhdistäminen kommunismiin. Tällaisten liiallisen provosoivien väitteiden käyttäminen ei kuitenkaan aja kirjoittajan asiaa. Ne ovat voineet heikentää merkittävästi muiden, paremmin perusteltujen, argumenttien vaikutusta ja uskottavuutta.

Yhdessä, 23.11.2007 julkaistussa, mielipidekirjoituksessa puolestaan käsitellään pienten kuntien ja niiden syrjäkylien vaikutusmahdollisuuksia uudessa suurkunnassa. Kirjoittaja on huolestunut siitä, että tulevaisuudessa on mahdollista, ettei valtuustossa ole ainuttakaan päättäjää Hämeenlinnan ulkopuolelta. Tämän kirjoituksen voidaan katsoa olevan sopiva vääristelyn teesin kategoriaan siksi,

että kirjoittaja viittaa lupauksiin uuden Hämeenlinnan kaupunginvaltuuston alueellisesta kattavuudesta. Kirjoittaja kuitenkin osoittaa, miksi tämä lupaus ei voi uudessa Hämeenlinnassa toteutua. Vääristelyn teesin mukaan siis aiottu toiminta toisi mukanaan vakavia haittoja (Hirschman 1991, 167). Kirjoittajan mukaan kuntaliitoksen seurauksena uuden Hämeenlinnan päätöksenteon alueellinen kattavuus tulisi olemaan vaillinainen.

”Keskustelut ”Uudesta Suuresta Hämeenlinnasta” eivät ole eläneet tässä maailmassa. Neuvotteluja on käyty siitä, miten rahaa käytetään investointeihin Hämeenlinnaan liittyvissä kunnissa. Neuvottelut ovat kaupankäyntiä. Valtion porkkanarahaa on käsitelty kuin sotasaalista, joka jaetaan palkkioksi Hämeenlinnaan sulautumisesta. --- Itsestäänselvyytenä on otettu, että kulut kasvavat ja Hämeenlinnalaisten veronmaksajien verotus kiristyy. Miksi hämeenlinnalaisen pitäisi maksaa siitä, että esimerkiksi hauholainen tai renkolainen muuttuu hämeenlinnalaiseksi? Eikö kuntaliitosten tarkoituksena olekaan taata hyvien palveluiden edullinen järjestäminen ja kehitys? --- Jo pienten kuntien halukkuus kuntaliitoksiin lähtee vääristä päästä. Ainoa asia, joka kuntia liitoksiin ajaa, on rahojen täydellinen loppuminen.”
(Hämeen Sanomat 20.10.2007. Alanurkka-palstalla julkaistu kolumni)

Hämeenlinnan ja kuntaliitoksessa mukana olleiden pienten kuntien vastakkainasetteluun keskittyvässä, Hämeen Sanomien toimittajan laatimassa kirjoituksessa, on nähtävissä vääristelyn teesin mukaisia argumentteja. Tästä esimerkkinä voidaan ottaa tarkasteluun esiin tuotu kysymys siitä, miksi juuri hämeenlinnalaisten pitäisi toimia kuntaliitoksen maksumiehinä. Kirjoittajan argumentointi täyttää vääristelyn teesin tunnusmerkit siksi, että sen mukaan ne positiiviset seuraukset, joita kuntaliitoksen myötä pyrittiin aikaansaada, eivät toteudu, vaan päinvastoin muuttavat tilannetta huonompaan suuntaan. Kyseinen kirjoitus ja sen näkökulma kuntaliitokseen on mielenkiintoinen, sillä se eroaa valtaosasta kuntaliitosta vastustavasta aluepuhunnasta. Tämä siksi, että siinä on käytetty vastustamisen retoriikkaa Hämeenlinnan näkökulmasta. Tällainen näkökulma ei siis ole tullut Hämeenlinnan kuntaliitosta koskevassa aluepuhunnassa esiin lainkaan niin paljon kuntaliitoksessa mukana olleiden pienten kuntien näkökulma.

Hämeenlinnan seudun kuntaliitosta koskeva julkinen keskustelu ja sen osapuolien omaa näkökulmaa tukeva argumentointi vaikuttavatkin erikoisilta; asetelma on Hämeenlinna vastaan köyhät pikkukunnat, mutta riippumatta näkökulmasta, argumentit ovat samankaltaisia. Pienet kunnat kokevat Hämeenlinnan ahneena petona, kun taas Hämeenlinnan ja sen toimijoiden mielestä pienet kunnat ovat se kuntaliitoksen osapuoli, joka investointivaatimuksineen vaikuttaa ahneelta. Toisaalta taas argumenttien pohjalla on erilaisia asioita, Hämeenlinnan näkökulmasta on kyse paljolti taloudellisista tekijöistä (esimerkiksi pienistä kunnista kaupungille koituvat ylimääräiset kulut sekä veroprosentin mahdollinen nousu), kun taas pienten kuntien argumenttien ja vastustamisen pohjalla on enemmänkin tunneperäiset asiat (esimerkiksi menetyksen tunne, identiteettikysymykset, itsenäisyyden menetys sekä pelko tuntemattomasta). Tämä löydös on yhteneväinen Puustisen (1998) tutkimuksen kanssa. Puustisen (1998, 8) mukaan siis kuntaliitoksia koskevassa keskustelussa nousee esille varsinkin talouteen, tehokkuuteen ja hallintoon, mutta myös

tunteisiin, mielikuviin ja pelkoihin pohjautuvia tekijöitä. Nämä vastakkaiset näkökulmat esiintyvätkin yleensä kuntaliitoskeskustelun eri osapuolten argumenteissa.

Seuraavana Hämeenlinnan seudun kuntaliitoskeskustelun reaktiivisesta argumentoinnista käsitellen **turhanpäiväisyyden teesin mukaiset argumentit**. Turhanpäiväisyyden teesiä selkeästi argumenteissaan hyväksi käyttäneiden toimijoiden kirjoituksia oli ainoastaan yksi. Turhanpäiväisyyden teesin mukaan yritys aikaansaada muutosta on tuloksetonta ja että tavalla tai toisella kaikki väitetty muutos on, oli tai tulee olemaan pääasiassa pinnallista ja kosmeettista eli toisin sanoen kuviteltua, sillä yhteiskunnan syvät rakenteet säilyvät koskemattomina (Hirschman 1991, 43–45).

”Kaksi kuukautta olemme eläneet uudessa Hämeenlinnassa, eikä mikään ole muuttunut – ainakaan päällisin puolin. --- Uutta kuntaa suunniteltaessa puhuttiin kovin houkuttelevasti, että eri kunnista omaksutaan hyviä toimintatapoja ja käytäntöjä. Miten todellisuudessa kävikään? Kertokaa minulle yksikin hyvä käytäntö, joka on omaksuttu pikkukunnista. Sivusta katsottuna näyttää siltä, että Hämeenlinnan käytännöt on otettu käyttöön koko uudessa kunnassa, ovat ne olleet millaisia tahansa. Se on ollut vaivattominta, sillä Hämeenlinna oli kunnista suurin ja ison laivan kääntäminen on aina vaikeampaa, kuin pienen kunnan organisaation tapojen muuttaminen. --- Onko niin, että kulttuurien törmäykset ovat pysyneet näkymättömissä? Ehkä niistä vain ei puhuta, koska niiden uskotaan olevan siirtymävaiheen ongelmia, jotka aika korjaa kuin taikasauvalla.”

(Hämeen Sanomat 25.2.2009. Alanurkka-palstalla julkaistu kolumni)

Kyseinen kirjoitus on suhteellisen hyvä esimerkki turhanpäiväisyyden teesiin perustuvien argumenttien käytöstä. Turhanpäiväisyyden teesi on nähtävissä kirjoittajan puhussa siitä, että lupaukset hyvien toimintatapojen omaksumisesta uuden Hämeenlinnan organisaatioon myös pieniltä kunnilta, eivät toteutuneet. On siis mahdollista sanoa, ettei uudistus täyttänyt kirjoittajan mielestä sille annettua tehtävää ja että aiottu muutos toimintatapojen omaksumiseen liittyen toteutui pääosin vain pinnallisesti, eikä sillä todellisuudessa ollut vaikutuksia uuden Hämeenlinnan toimintaan. Hirschman (1991, 134) on todennut turhanpäiväisyyden teesiä koskien, että sitä voidaan käyttää suhteellisen myöhäisessä vaiheessa uudistuksen toteutumiseen nähden, jotta voidaan väittää, ettei tällä uudistuksella todellisuudessa ollut minkäänlaista syvempää vaikutusta. Tämä kirjoitus on tyypillinen esimerkki turhanpäiväisyyden teesistä myös siksi, että sen laatimisajankohta on kuntaliitoksen toteutumisen jälkeen. Turhanpäiväisyyden teesiä siis käytetään usein uudistuksen toteutumisen jälkeen, koska, jotta voidaan väittää, ettei tällä uudistuksella todellisuudessa ollut minkäänlaista syvempää vaikutusta, on uudistukseen saatava hiukan etäisyyttä (Hirschman 1991, 134).

Seuraavaksi otan tarkasteluun reaktiivisessa aluepuhunnassa esiin nousseet **uhkan teesin mukaiset argumentit**. Uhkan teesi oli nähtävissä 11 kirjoituksessa. Uhkan teesin käyttäjien yleisesti esiin nostama kysymys, kannattaako uhrata vanha kehitys tai saavutukset uuden vuoksi, näkyi selvästi myös tämän tutkimuksen aineistoon kuuluvassa Hämeenlinnan kuntaliitokseen negatiivisesti

suhtautuvassa aluepuhunnassa.

”Jos pienten nykyisten kuntien, tulevaisuudessa suurkunnan, palvelut siirretään suuriin kasvukeskuksiin ja omat palvelupisteet lakkautetaan, miten toimeentuloasiakkaita on mahdollista palvella? --- Millainen uhkakuva muodostuu tässä säästöyhteiskunnassa sitten, kun havaitaan pienten kuntien palvelupisteet suurkunnalle liian kalliiksi? Kaikille kuntalaisille on turvattava asiakaspalvelu, jossa on virkailijan apu käytössä sekä pääsy hänen luokseen ei aiheuta kohtuutonta häiriötä kuntalaisille.”

(Hämeen Sanomat 18.7.2008. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: Helena Puistola, perusturvalautakunnan jäsen (vas.), Janakkala)

Edellä oleva mielipidekirjoitus on tyypillinen esimerkki aluepuhunnasta, jossa käytetyt argumentit perustuvat uhkan teesiin. Kirjoittaja on huolestunut siitä, miten kirjoituksen ajankohtana suhteellisen toimiva toimeentuloasiakkaille tarjolla olevat palvelut heikentyisivät kuntaliitoksen seurauksena tehtävien mahdollisten palvelujen keskittämisen vuoksi. Tässä kirjoituksessa on siis hyvin selvä uhkan teesin mukainen argumentti: aiottu uudistus eli tässä tapauksessa suunniteltu kuntaliitos vaarantaa aiemmat saavutukset ja kehityksen eli kuntien päätösvalan omista asioistaan. Uhkan teesihän perustuu väitteeseen, jonka mukaan aiottuun muutokseen sisältyvät kulut tai muut seuraukset ovat siitä saatavia hyötyjä suuremmat. Näin pyritään siis osoittamaan, että aiottu uudistus vaarantaa aiemmat saavutukset. (Hirschman 1991, 81–84). Tämän kaltaisissa teksteissä näkyy hyvin selvästi reaktiivisen retoriikan aiheuttaja eli epävarmuus tuntemattomasta, pelko muutoksesta ja siitä mahdollisesti aiheutuvista seurauksista. Hirschman (1991, 3–7) onkin todennut, että argumentoinnin vaarojen ja riskien korostaminen voi johtua uuden ja tuntemattoman pelosta tai tiedostetusta uhkasta jollekin menneisyyden tai nykyhetken arvokkaaksi koetulle asialle, jonka arvoasemaa uusi uudistus uhkaa.

Kahdeksan uhkan teesin mukaiseen kategoriaan asetettua kirjoitusta koskee hyvin kiivaaksi aluepuhunnan teemaksi noussutta uhkaa Lammin lukion lakkauttamisesta. Näiden kirjoitusten asettaminen uhkan teesin kategoriaan on kuitenkin hiukan ristiriidassa Hirschmanin teorian kanssa, sillä hänen mukaansa uhkan teesiä käytetään usein aikaisemmassa vaiheessa kuin vääristelyn teesiä. Uhkan teesi voidaan ottaa käyttöön heti kun uudistusta on ehdotettu tai se on virallisesti otettu käyttöön kun taas vääristelyn teesin aika tulee yleensä silloin kun on kohdattu jo joitain huonoja kokemuksia, jotka ovat seurausta uudistuksesta. (Hirschman 1991, 134) Lammin lukion lakkauttamista kritisoivat kirjoitukset on kuitenkin laadittu ajanjaksolla 11.5.2009–25.9.2009 eli vasta kuntaliitoksen toteutumisen jälkeen. Tästä huolimatta kirjoitukset täyttävät uhkan teesin tunnusmerkit, sillä niissä näkyy väite siitä, että uusi toteutunut muutos vaarantaa Lammilla jo aikaan saatuja saavutuksia. Uhkan teesin mukaisuutta tukee myös se, että Hirschman (1991, 136) on todennut uhkan teesin mukaisten argumentteja käytettävän tilanteessa, jossa uudistuksesta koituneiden kulujen ja ei-toivottujen seurausten koetaan olevan suurempia kuin siitä koituneiden hyötyjen. Kirjoitusten yleisestä sävystä onkin nähtävissä se, ettei näiden alueellisten toimijoiden

mielestä aiempien saavutusten hyötyjä tule pitää itsestänselvyyksinä. Heidän mielestään vanhaa kehitystä eli Lammin seudun ainoaa lukiota ei siis tulisi uhrata uudistuksen eli vuoden alussa toteutuneen kuntaliitoksen vuoksi. Seuraavaksi esitellään pari kattavaa ja uhkan teesin tunnusmerkit tyypillisesti täyttävää esimerkkiä kyseisistä kirjoituksista.

”Pahimmat uhkakat, jotka huolettivat kuntaliitoksen epäilijöitä Lammilla, saattavat olla toteutumassa. Tuntuu siltä, että säästöjä ollaan etsimässä vääristä kohteista, lasten, nuorten ja vanhusten palveluista erityisesti kunnan reuna-alueilla. Lammin lukion lakkauttamistakin on ehdotettu. Valitettavasti aivan väärin perustein. Toisaalta en ihmettele, kun kouluelämässä toimivatkin Hämeenlinnan keskustassa olettavat lukiomme olevan yksisarjainen, kuoleva laita-alueen koulu.”

(Hämeen Sanomat. Mieli-pidekirjoitus. Kirjoittaja: Kyllikki Viikuna, lukion rehtori, Lammi)

Tässä Lammin lukion lakkauttamiseen kanta-aottavassa ja kuntaliitoksen seurauksiin negatiivisesti suhtautuvasta kirjoituksesta käy ilmi vielä kuntaliitoksen toteutumisen jälkeenkin vallalla ollut vastakkainasettelu Hämeenlinnan ja muiden kuntaliitoksessa mukana olleiden pienten kuntien välillä. Kirjoitus on uhkan teesin mukainen, koska erityisesti Lammin alueen asukkaille uuden muutoksen (kuntaliitos) haitat ovat hyötyjä suuremmat.

”Lammin alueelle lukio on välttämätön. Jo nyt uusista asukkaista, siis veronmaksajista, on pulaa. Kuka enää haluaa muuttaa Lammille, jos koulut lakkautetaan? Asukkaiden vähentyessä paikalliset yritykset joutuisivat pian sulkemaan ovensa, eikä palveluille riittäisi käyttäjiä. Lukion lopettaminen olisi kuolinisku Lammin seudulle. --- Uusi Hämeenlinna on kuntaliitos, ei mikään vanhan Hämeenlinnan laajentuma. Liitos tarkoittaa yhteistyötä ja edellyttää tasapuolisia päätöksiä.”

(Hämeen Sanomat 27.5.2009. Mieli-pidekirjoitus. Kirjoittajat: Veera Koskue, puheenjohtaja ja Karoliina Vite, sihteeri, Lammin lukion oppilaskunta, Lammi)

Lammin lukion oppilaskunnan jäsenten laatimassa kirjoituksessa näkyy hyvin voimakkaasti jaottelu meihin ja muihin eli Hämeenlinnaan ja pikkukuntiin. Toinen esiin nouseva seikka on se, ettei uusi kunta ole vain suurempi versio vanhasta Hämeenlinnasta, vaan se on täysin uusi kunta, jossa kaikkien siihen kuuluvien alueiden tulisi olla tasavertaisia. Suuressa osassa juuri ennen yhdistymissopimuksen laatimista sekä liitoksen toteutumisen jälkeen tuotetussa aluepuhunnassa maalaillaan kuvaa tulevaisuudesta, jossa Hämeenlinnan pikkukunnat ovat jääneet vähemmälle huomiolle ja näin niiden kehitys on pysähtynyt tai taantunut. Eriarvoisuus on siis tässäkin kirjoituksessa jaettua aluepuhuntaa leimaava tekijä. Kirjoituksen ja siinä käytettyjen argumenttien voidaan katsoa olevan uhkan teesin mukaisia juuri siksi, että Lammin alueelle, kuten kirjoittajat sen ilmaisevat, lukion menettäminen olisi ”kuolinisku” kaikkien siitä seurauksena olevien epäkohtien vuoksi. On siis mahdollista todeta, että kirjoittajien mukaan uudistus vaarantaisi aiemmat moninaiset saavutukset Lammin seudulla. Näiden edellä esiteltyjen esimerkkikirjoitusten perusteella on mahdollista todeta Lammin lukion lakkautuksen herättäneen lammilaiset alueelliset toimijat tuottamaan kuntaliitosvastaista aluepuhuntaa. Kyseisen lukion lakkauttaminen konkretisoi siis ne pelot ja epäluulot, joita ihmisillä ennen kuntaliitosta oli itse liitosta sekä Hämeenlinnaa kohtaan.

Kuntaliitos on asia, joka voi synnyttää alueella kiivastakin julkista keskustelua johtuen sen mukanaan tuomista suuristakin muutoksista. Kuntaliitos voi siis saada aikaan vahvan vastareaktion kuntien asukkaiden keskuudessa; ihmiset tiedostavat vanhojen ja tuttujen asioiden, esimerkiksi oman kuntansa identiteetin, arvon voimakkaammin, kun niitä uhkaa muutos tai häviäminen. Tästä syystä kuntaliitosta vastustava aluepuhunta ja siinä käytetyt argumentit voivat olla lähtöisin tunneperäisistä ja menetyksen tunteeseen liittyvistä asioista, ei niinkään faktoista. Tämä johtuu kuntaliitoksen vahvoja tunteita herättävästä luonteesta; faktat eivät riitä kun on kysymys ilmiöstä, johon suhtaudutaan tunteiden pohjalta (Haveri ja Majoinen 2000, 68–70).

Kuten on jo todettu, vastustustilanteessa tuotettava identiteetti on luonteeltaan puolustavaa; se pohjautuu epävarmuuteen uuden ja tuntemattoman seurauksena tulevista muutoksista sekä toisaalta tutusta ja turvallisesta kiinnipitämiseen (Castells 2004, 61). Liitokseen negatiivisesti suhtautuva aluepuhunta on tuotettu usein niiden toimijoiden toimesta, jotka kokevat jäävänsä epäoikeudenmukaiseen asemaan kuntaliitoksen vuoksi. On yleistä, että kuntaliitosta vastustavaa aluepuhuntaa tuottavat toimijat, jotka edustavat uuden kunnan syrjäalueita; reaktiivisen aluepuhunnan pohjalla voi olla esimerkiksi huoli kuntaliitoksen seurauksena tapahtuvasta mahdollisesta palvelujen uudelleensijoittamisesta tai vähentämisestä tai pelko siitä, että isompi kunta nielaisee heidän pienemmän kuntansa sisälleen. Vastustavaa aluepuhuntaa leimaa siis vahvasti epävarmuus siitä, mitä kuntaliitoksen toteutumisen jälkeen tulee todellisuudessa tapahtumaan, epävarmuus tulevaisuudesta ja tuntemattoman arvaamattomuudesta. Hämeenlinnan seudulla kuntaliitoksen vastustajien toimesta tuotettu aluepuhunta oli melko tyypillistä. Siinä nousi esiin muun muassa pelko palveluiden vähentämisestä ja demokratian heikentymisestä sekä tarjottavien palveluiden epätasalaatuisuudesta.

6.4.3 Kuntaliitoksen kannattajat - progressiiviset argumentit kuntaliitoskeskustelussa

Seuraavaksi tarkastelen progressiivisessa eli kuntaliitosta kannattavassa aluepuhunnassa hyödynnettyjä argumentteja. Kuntaliitosta puolustavat kirjoitukset jaottelen siis sen mukaan, millaisia reaktiivisten teesien progressiivisiä muunnoksia niissä on käytetty. Ensimmäisenä käsittelyyn otan **progressiivisen vääristelyn teesin mukaiset argumentit**. Tämänkaltaisia argumentteja hyödyntäviä kirjoituksia oli kuntaliitosta kannattavista kirjoituksista suurin osa eli yhdeksän kappaletta. Näistä kirjoituksista kaksi on sisällöltään kuitenkin sellaisia, että ne täyttävät vääristelyn teesin progressiivisen muunnoksen tunnusmerkkien lisäksi myös turhanpäiväisyyden teesin muunnoksen tunnusmerkkejä.

Yksi esimerkki progressiivisesta, tulevaisuuteen suuntautuvasta aluepuhunnasta on 25.5.2007 julkaistu mielipidekirjoitus, jossa painotetaan kuntaliitoksen myötä saatavia hyötyjä. Kuten jo aiemmin todettiin, progressiivisessa retoriikassa käytettävät argumentit on mahdollista muotoilla kääntämällä jo esiteltyt vääristelyn, turhanpäiväisyyden ja uhkan teesit toisinpäin. Reaktiivisen vääristelyn teesin progressiivinen muunnoksen mukaan aiotun toiminnan toteuttamatta jättäminen toisi mukanaan tuhoisia seurauksia. (Hirschman 1991, 167) Kirjoituksessa esiin tuodut argumentit ovat progressiivisen vääristelyn teesin mukaisia, sillä niistä on nähtävissä kirjoittajien väite siitä, että aiotun toiminnan eli Hämeenlinnan seudun kuntaliitoksen toteuttamatta jättäminen toisi mukanaan erinäisiä negatiivisia seurauksia. Kirjoituksen laatijat viittaavat epäsuorasti näihin haittoihin linkittämällä suunnitellun kuntaliitoksen vahvasti Hämeenlinnan seudun kilpailukyvyyn säilyttämiseen myös tulevaisuudessa. Kirjoittajat pyrkivät siis osoittamaan, että kuntaliitoksen toteuttamatta jättäminen heikentäisi Hämeenlinnan seudun toimintamahdollisuuksia tulevaisuudessa. Kyseisen kirjoituksen laatineet Hämeenlinnan kunnan päättäjät ovat vuoden 2007 ja 2008 aikana kirjoittaneet useampiakin sisällöltään samankaltaisia progressiivisia mielipidekirjoituksia. Tässä yksi niistä:

”Kaksi vuotta on tehty työtä uuden kunnan puolesta ja mikäli ei nyt päästä sopimukseen, menetämme mahdollisuuden pysyä kehityksen kärkiseutuna maassamme, menetämme porkkanarahat ja sitä myöden pienkuntien yli yhdeksän miljoonan euron välittömät investoinnit, menetämme mahdollisuuden yhdessä rakentaa palvelurakennetta koko alueelle ja mahdollisen tulevan pakkoliitoksen valtionosuuskompensaatiot, jotka nyt saataisiin. --- Mikäli nyt annamme mahdollisuuden livetä käsistämme, kahlitsemme itsemme menneisyyteen ja petämme kuntalaiset. Nyt on kaikkien päättäjien kannettava vastuunsa kuntalaisten tulevasta hyvinvoinnista, nöyrytyä kompromisseihin ja joustaa unelmista, luottaa toisiinsa ja saada uusi kunta aikaiseksi.”

(Hämeen Sanomat 7.11.2007. Mielipidekirjoitus Kirjoittajat: Sari Rautio, kunnallisjärjestön puheenjohtaja (kok.), Hämeenlinna ja Tapio Vekka, valtuustoryhmän puheenjohtaja (kok.), Hämeenlinna)

Argumentoinniltaan kirjoitus on selvästi vääristelyn teesin progressiivisen muunnoksen tunnusmerkkien mukainen. Kuten jo aiemmin todettiin, progressiivisen vääristelyn teesi pohjautuu väitteelle, että aiotun toiminnan toteuttamatta jättämisellä olisi vakavia haittavaikutuksia (Hirschman 1991, 167). Kirjoittajat luovat hyvin selvän kuvan siitä, millaisia negatiivisia vaikutuksia kuntaliitoksen toteuttamatta jättämisellä Hämeenlinnan seudulle ja sen kehitykselle seuraisi. He listaavat useitakin asioita kuten kehityksessä jälkeen jäämisen muihin kaupunkiseutuihin verrattuna sekä valtion kuntaliitoksesta maksaman porkkanarahoituksen menettämisen. He mainitsevat myös sen, että jättämällä kuntaliitoksen toteuttamatta Hämeenlinnan seudun kuntien päättäjät kahlitsevat itsensä ja kuntansa menneisyyteen sekä samalla pettävät kuntalaiset, joita he edustavat. Kirjoittajat ovat suunnanneet aluepuhuntansa siis melko suorasti Hämeenlinnan seudun kuntien, erityisesti kuntaliitoksen ulkopuolelle jättäytyneiden Hattulan ja Janakkalan, päättäjille. Heidän laatimistansa kirjoituksista suurin osa on julkaistu ennen kuntien

yhdistymissopimuksen allekirjoittamista, jolloin keskustelu kuntaliitoksesta oli kuumimmillaan.

Se, että Hattulan ja Janakkalan päättäjät olivat tämän ja edellisen kirjoituksen todennäköisinä aiottuina vastaanottajina selittyy sillä, että vuoden 2007 aikana, ennen marraskuun loppua, jolloin virallinen päätös kuntaliitoksen toteutumisesta tehtiin, kuntaliitoskeskustelua hallitsi uuden Hämeenlinnan toteutuminen rikkonaisena. Varsinkin Hämeenlinnan päättäjät olisivat ehdottomasti halunneet Hattulan ja Janakkalan mukaan seudun kuntaliitokseen, sillä ilman niitä liitoksesta ei tulisi kokonaista ja uuden kunnan tilanne muodostuisi myös taloudellisesti vaikeammaksi. Toisaalta kirjoitus oli suunnattu todennäköisesti myös jo kuntaliitokseen sitoutuneiden, pienten kuntien päättäjille.

Ennen yhdistymissopimuksen allekirjoittamista julkisessa keskustelussa otettiin puolin ja toisin kantaa myös pienten kuntien vaatimuksiin kiintiöistä sekä heidän toivomistaan investoinneista. Viittauksella päättäjien nöyrytyksestä kompromisseihin ja unelmistaan joustamisesta kirjoittajien, jotka ovat siis hämeenlinnalaisia päättäjiä, voidaan katsoa viittaneen juuri yhdistymissopimuksen sisältöön liittyviin erimielisyyksiin Hämeenlinnan ja pienten kuntien välillä. Ojankoski (1998, 44) on todennut, että tiettyjen professioiden edustajien on mahdollista aluepuhunnallaan muokata ja uudistaa yleisesti hyväksytyjä määritelmiä ja näin luoda erilaisuuteen ja yhteneväisyyteen liittyvän sanaston. Tässä kirjoituksessa tuo ilmiö on nähtävissä siinä, miten kirjoittajat käyttävät voimakkaasti me-muotoa. He pyrkivät siis aluepuhunnallaan vahvistamaan yhtenäisyyden tunnetta ja samalla vakuuttaa muut toimijat juuri heidän aluepuhuntansa sisällön oikeellisuudesta. Kuten jo todettiin, tässä kirjoituksessa on käytetty vahvasti progressiivisiä argumentteja. On jopa mahdollista, että kirjoittajat ovat käyttäneet kuntaliitosta puolustavia retorisia keinoja jo liikaakin. Tämän tuloksena on hyvin mahtipontinen palopuhe, joka ei ehkä vetoa niihin toimijoihin, joiden päätöksiin sillä on pyritty vaikuttamaan.

”Asko Lindqvist kirjoitti niin sanotusta suurkunnasta, tarkoittaen varmaan uutta Hämeenlinnaa ja siihen liittymässä olevia pikkukuntia. Hän väittää, että suurkunta vie sivukyliltä palvelut. Mielestäni tällainen väite pitää myös todistaa. Kirjoitus sisältää pelkästään ennakkoluuloa, ei mitään, johon olisi todisteita. Edellä oleva todistaa, että talousvaikeuksissa olevien pikkukuntien on tehtävä sellaisia päätöksiä, jotka varmasti vievät palveluita myös sivukyliltä. Siksi haluamme täällä Lammilla leveämmät taloushartiat kantamaan huolta palveluistamme, ja sen varmistaa liittyminen kuntaliitoshankkeeseen. --- Tällä osoitan, että ainoa vaihtoehto palvelujen turvaamiseksi lammilaisille, myös sivukylillä, on olla mukana kuntaliitoshankkeessa.”
(Hämeen Sanomat 15.11.2007. Mielipidekirjoitus Kirjoittaja: Seija Vuorenpää, valtuustoryhmän puheenjohtaja (sd.), Lammi)

Tämä mielipidekirjoitus on vastine jo reaktiivisten argumenttien tarkastelussa esiteltyyn Keskustan Hämeenlinnan kunnallisjärjestön johtokunnan jäsenen, Asko Lindqvistin, kirjoitukseen, joka julkaistiin Hämeen Sanomien mielipideosiossa 13.11.2007. Kuten jo aikaisemmin kävi ilmi, tuo kyseinen mielipidekirjoitus herätti suurta vastustusta kuntaliitoksen kannattajien keskuudessa. Tämä

vastustus ilmeni useiden vastinekirjoitusten muodossa. Tämä lammilaisen kunnan virallisen toimijan laatima vastinekirjoitus on edustava esimerkki Lindqvistin kirjoitukseen laadittujen vastineiden joukosta. Tämä kirjoitus, kuten koko muukin vastinejoukko, edustaa argumentoinniltaan vääristelyn teesin progressiivista muunnosta, koska siinä viitataan negatiivisiin vaikutuksiin, jotka kuntaliitoksen toteuttamatta jättäminen saisi aikaan. Kyseinen kirjoittaja on painottanut seurauksia kuntatalouteen ja sitä kautta palveluiden tarjoamiseen. Tästä näkökannasta argumentointi oli nähtävissä myös muissa vastinejoukon kirjoituksissa. Toisin sanoen pyritään tekemään selväksi, että ilman kuntaliitosta Hämeenlinnan seudun pienet kunnat, eivät pystyisi tulevaisuudessa turvaamaan palvelutarjontaansa. Lindqvistin kirjoitus oli siis niin provosoiva ja siinä esitetyt väitteet niin perustelemattomia, että se innosti kuntaliitoshankkeessa mukana olevien kunnallisvaikuttajien kirjoittamaan progressiivisesta näkökulmastansa tuotettua aluepuhunutta vastineiden muodossa. Näille vastineille yhteistä oli siis se, että se luonnollisesti olivat kuntaliitoksen kannalla ja se, että kuntaliitos ei vie palveluita sivukyliltä, vaan että sen toteutuminen on ainoa keino turvata palveluiden tarjoaminen edes jossain laajuudessa. Korostettiin siis sitä, että kuntaliitokseen osallistuminen oli pienten kuntien ainut vaihtoehto pärjätä taloudellisesti. Näissä vastineissa mielenkiintoista oli myös se, että niitä kirjoittivat tietysti Hämeenlinnan päättäjät, mutta myös kuntaliitoksessa mukana olleiden, niin sanottujen köyhien pikkukuntien päättäjät, jotka seisovat päätöksensä takana. Nämä kirjoitukset ovat progressiivisiä siksi, että ne ovat muutoksen ja kehityksen kannalla ja siksi, että niiden katse on enemmän tulevaisuudessa kuin nykyisyydessä, puhumattakaan menneisyydestä.

”Kuntaliitokset eivät vaikuta koulujen kohtaloon. Neljän kaksiopettajaisen koulun lopettaminen Hämeenlinnasta runsaan kahden vuoden sisällä aiheuttaa kovaa porua. Vanhempien huoli on ymmärrettävää. --- Kriittisistä kommentteista pistää silmään se, että oman alueen koulua ollaan puolustamassa henkeen ja vereen, mutta kokonaisuuden järkevyyttä ei ajatella. Moni liitoskunnissa asuva on pannut koulujen lopettamisen kuntaliitoksen syyksi. --- Jos liitoksia ei olisi tehty, joutuisivat kunnat vielä tiukemmalle säästökuurille kuin nyt.”

(Hämeen Sanomat 10.10.2009. Alanurkka-palstalla julkaistu kolumni)

Kirjoituksessa on nähtävissä sama talouteen liittyvä vääristelyn teesin progressiivisen muunnoksen mukainen argumentti kuin edellisessä esitellyssä kirjoituksessa. Tästä huolimatta kirjoitus on mielekästä ottaa esiteltäväksi, sillä sen laatija tuo aluepuhunnallaan esille toisen näkökannan kiivasta keskustelua aiheuttaneeseen kyläkoulujen lakkauttamisen ja kuntaliitoksen yhteyteen. Monet reaktiivisen aluepuhunnan tuottajat ovat kirjoituksissaan kritisoineet kuntaliitosta sekä vetäneet suoran yhteyden kuntaliitoksen toteutumisen kyläkoulujen lakkauttamisuhan välille. Toimija, eli se Hämeen Sanomien toimittaja, joka kirjoituksen on laatinut, on vahvasti eri mieltä. Väitettänsä tukevana argumenttina kirjoittaja on käyttänyt sitä, että ilman kuntaliitosta Hämeenlinnan seudun pienet kunnat eivät olisi pärjänneet taloudellisesti. Tämä argumentti tekeekin

kirjoituksesta vääristelyn teesin progressiivisen muunnoksen mukaisen, siinä pyritään tuomaan esille niitä negatiivisia seurauksia, mitä kuntaliitoksen toteuttamatta jättäminen olisi tuonut tullessaan. On mielenkiintoista, että kyseinen kirjoittaja on tuonut eriävän mielipiteensä näinkin vahvasti esille. On mahdollista, ettei tällaisella muusta aluepuhunnasta eroavalla kirjoituksella ole lainkaan vaikutusta yleiseen mielipiteeseen. On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että kirjoituksen laatinut toimija on vaikutusvaltaisen profession edustaja. Paasin (1998a, 301) mukaan tietyillä toimijoilla, kuten juuri joukkotiedotuksen piirissä työskentelevillä, on merkittävä asema alueellisen tietoisuuden uusintamisessa hallitessaan kommunikaation ja merkityksen muodostamisen kenttiä.

Seuraavaksi tarkastelen **turhanpäiväisyyden teesin progressiivisen muunnoksen mukaiset argumentit**. Näitä argumentteja hyödyntäneitä kirjoituksia oli kaksi, joissa oli kuitenkin nähtävissä myös vääristelyn teesin progressiivisen muunnoksen tunnusmerkkejä. Turhanpäiväisyyden teesin progressiivisen muunnoksen mukaan aiottua toimintaa tukevat voimakkaat historialliset voimat, joiden vastustaminen olisi täysin turhanpäiväistä (Hirschman 1991, 167) Yksi turhanpäiväisyyden teesin muunnoksen mukaisista, kuntaliitosta puolustavista progressiivisistä kirjoituksista on sama, joka esiteltiin jo vääristelyn teesin muunnoksen tarkasteluvaiheessa. Kyseessä on siis hämeenlinnalaisten kunnan virallisten toimijoiden Sari Raution (Hämeenlinnan Kokoomuksen kunnallisjärjestön puheenjohtaja) ja Tapio Vekan (Hämeenlinnan Kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtaja) laatima vahvasti progressiivinen kirjoitus, jossa käytetyillä argumenteilla pyritään osoittamaan seudulla suunniteltu kuntaliitos ainoaksi jäljellä olevaksi vaihtoehdoksi seudun palvelurakenteen muuttamisessa. Kirjoituksessa oli siis vääristelyn teesin muunnoksen, mutta myös turhanpäiväisyyden teesin muunnoksen mukaisia argumentteja. Turhanpäiväisyyden teesin progressiivisen muunnoksen tunnusmerkkejä on nähtävissä esimerkiksi lauseessa: *”Kuntalaiset ovat jo seudullistuneet, työssäkäyntialue on kasvanut huikeasti viime vuosina, harrastuksiin ja ostoksille kuljetaan sujuvasti yli kuntarajojen – niitä edes huomaamatta.”*, sillä tässä tuodaan esille sitä, miten kuntaliitos olisi Hämeenlinnan seudulla täysin luonnollinen jatkumo. Kuntaliitoksen kokeminen itsestään selvänä seuraavana kehityksen askeleena on siis perustelu, joka sopii progressiivisen turhanpäiväisyyden teesin kategoriaan; Hirschmanin (1991, 167) mukaan turhanpäiväisyyden teesin progressiivinen muunnos perustuu väitteelle, että aiottua toimintaa tukevat vahvat jo liikkeessä olevat voimat, joiden vastustaminen olisi turhaa. Toinen turhanpäiväisyyden teesin progressiivisen muunnoksen mukainen kirjoitus on myös näiden kahden hämeenlinnalaisen toimijan laatima.

”PATU on ennen kaikkea palvelurakenteen uudistamishanke. Uusi kaupunki syntyy joka tapauksessa – riippumatta siitä, montako kuntaa mukaan lähtee. Toimintatapoja ja hallintoa kehitetään voimakkaasti

tavoitteena selkeämpi, yksinkertaisempi, demokraattisempi ja asukaslähtöisempi kaupunki. --- Palveluita uudistamalla kehityksen kärjessä voidaan edelleen pysyä. Paras-hankkeen porkkanarahat ja valtionosuuskompensaatiot tekevät tilanteesta nyt taloudellisesti ainutkertaisen.”

(Hämeen Sanomat 20.9.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittajat: Sari Rautio, kunnallisjärjestön puheenjohtaja (kok.), Hämeenlinna ja Tapio Vekka, Valtuustoryhmän puheenjohtaja (kok.), Hämeenlinna)

Tämä kirjoitus on turhanpäiväisyyden teesin muunnoksen mukainen siksi, että siinä, kuten samojen kirjoittajien toisessakin mielipidekirjoituksessa, viitataan epäsuorasti kuntaliitokseen luonnollisena jatkumona Hämeenlinnan seudulla jo tapahtuneeseen kehitykseen ja yhteistyöhön. Turhanpäiväisyyden teesin muunnoksen mukaisia tunnusmerkkejä voidaan nähdä myös epäsuorassa argumentissa, jonka mukaan Hämeenlinnan palvelurakenne ei enää täyttänyt sille annettua tehtävää ja että palvelurakenteen uudistaminen olisi ollut tulevaisuudessa joka tapauksessa välttämätön. Yhden kunnan, eli suunnitellun uuden Hämeenlinnan, olemassaolo vain tekee sen uudistamisesta helpompaa kuin jos seutu koostuisi tulevaisuudessa edelleen monesta itsenäisestä pienemmästä kuntayksiköstä. Myös tässä näiden toimijoiden laatimassa kirjoituksessa käytetään vahvasti progressiivisia, tulevaisuuteen suunnattuja argumentteja. Kyseinen kirjoitus tuntuu melkein pä ”kannustuspuheelta”, jonka avulla Hämeenlinnan seudun muut toimijat saataisiin uskomaan liitokseen.

Viimeisenä kuntaliitosta kannattavassa aluepuhunnassa käytetyistä perusteluista otan käsittelyyn **uhkan teesin progressiivisen muunnoksen mukaiset argumentit**. Uhkan teesin muunnosta eli keskinäisen synergian käsitettä hyödyntäviä kirjoituksia oli kuntaliitosta kannattavista kirjoituksista neljä.

Yksi uhkan teesin progressiivisen muunnoksen mukaisia argumentteja hyväkseen käyttävä kirjoitus on 19.9.2007 julkaistu pääkirjoitus, joka siis on argumentoinniltaan progressiivinen eli kuntaliitosta kannattava. Kirjoituksessa puhutaan uuden Hämeenlinnan palveluiden järjestämisestä ja siitä, miten uusi kunta ei juurikaan tule muuttamaan tavallisen kuntalaisen arkea. Uhkan teesin progressiivisen muunnoksen mukaisen kirjoituksesta tekee se, miten kirjoittaja näkee kuntaliitoksen sopivan Hämeenlinnan seudulle ja minkälaisia seurauksia sillä mahdollisesti tulisi olemaan. Kirjoittaja on sitä mieltä, että kuntaliitoksen toteutumisesta huolimatta palvelutarjonta tulee säilymään tai jopa paranemaan ja että elämä Hämeenlinnan seudulla tulee jatkumaan samanlaisena. Tämän löydöksen voi katsoa olevan yhdenmukainen Hirschmanin progressiivisen uhkan teesin kanssa, sillä siinä keskitytään uudistusten keskinäisen synergian painottamiseen eli korostetaan syitä miksi uusi ja vanha uudistus toimisivat yhdessä enemmänkin positiivisesti kuin negatiivisesti. (Hirschman 1991, 150–153)

”Ajoittain on epäilty suurentuvan Hämeenlinnan intressiä ja kiinnostusta kehittää siihen liittyvien kuntien alueita. Jossain määrin sellaiseen epäilyyn varmasti onkin aihetta sellaisessa tulevaisuuden tilanteessa, kun rahat eivät kaikkeen mahdolliseen riitä. Toisaalta näyttää yhä selvemmin, että Hämeenlinnalla on

pikemminkin tarve murtautua laajemmille alueille kehityksen vahvistamiseksi. --- Ne antavat uudelle Hämeenlinnalle suuren mahdollisuuden itsensä kehittämiseen, mikä silloin kohdistuu paljolti myös meidän lakkaavien kuntien alueille. --- Uskon, että kaupungin kiinnostus kaikkien näiden kohteiden (Iittalan lasimäki, Hauhon luontomatkailu, Tuulonen) kehittämiseen kasvaa selkeästi, jos siitä kuntaliitoksen myötä tulee täysivaltainen toimija omalla alueellaan. Yrity maailma on kunnissa kannanotoillaan ilmaissut, että se uskoo vahvasti uuden isomman kunnan tuomiin mahdollisuuksiin. Uskon, että me kunnallisen sektorin toimijat uskallamme näihin arvoihin luottaa – ja myös isomman Hämeenlinnan isompiin hartioihin.”
(Hämeen Sanomat 15.11.2007. Mielipidekirjoitus. Kirjoittaja: Antti Leinikka, kunnanjohtaja, Renko)

Kyseisen kirjoituksen yhteys uhkan teesin progressiiviseen muunnokseen on nähtävissä siinä, että kirjoittaja pyrkii painottamaan kuntaliitoksen ja jo ennen sitä saavutettujen aikaansaannosten synergiaa. Hän ei siis koe uuden Hämeenlinnan uhkaavan pienten kuntien kehitystä, päinvastoin, kirjoittaja näkee asian niin, että Hämeenlinnan vaikutusvallan kasvu koko Hämeenlinnan seudulla voisi jopa lisätä pienten kuntien kehittämisresursseja. Tästä esimerkkinä kirjoittaja mainitsee kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien merkittävien elinkeinojen ja yrityskeskittymien kehittämisen jatkamisen entistä voimakkaammin kuntaliitoksen jälkeen kun kunnat ovat osa uutta Hämeenlinnaa. Tämän argumentin voi siis nähdä olevan uhkan teesin progressiivisen muunnoksen mukainen, sillä kuten jo aiemmin todettiin, sen mukaan uusi ja vanha uudistus tukevat toisiaan, vastoin siis reaktiivista uhkan teesiä, jossa väitetään uuden aiotun muutoksen vaarantavan aiemmat saavutukset (Hirschman 1991, 167). Kirjoittaja on siis vakaasti kuntaliitoksen kannalla ja uskoo sen tuomiin hyötyihin koko liitoskunnan alueella. Tämä on harvinaisempi näkökulma asiaan, sillä Hämeenlinnan toiminta, ahneus ja liian suuri vaikutusvalta ovat olleet yksi keskeisistä, kuntaliitosta vastustavien toimijoiden käyttämistä argumenteista. Tämän kirjoituksen voidaan katsoa olevan suunnattu erityisesti kaikkien liitoksessa olevien pikkukuntien kunnallispäättäjille. Kirjoituksen näkökulma ja siinä käytetyt argumentit ovat hyvin mielenkiintoisia tämän tutkimuksen aineiston kannalta, sillä kirjoittaja on Rengon silloinen kunnanjohtaja. Hän siis haluaa näyttää seisovansa hänen ja hänen valtuustonsa päätöksen takana ja yrittää saada muutkin päättäjät luopumaan epäluuloistaan.

Hämeenlinnan seudulla tuotettu kuntaliitosta kannattavassa aluepuhunnassa hyödynnetyt argumentit ovat hyvin tyypillisiä progressiiviset tunnusmerkit täyttäviä perusteluita. Niiden keskeinen sisältö oli kuntaliitoksesta saatavien etujen esiin tuominen. Argumentoinnissa nousi esille etenkin Hämeenlinnan, mutta myös muiden kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien näkökanta. Argumentoinnissa oli myös nähtävissä melko selvästi se, mitkä toimijat kuntaliitosta kannattavaa aluepuhuntaa olivat olleet tuottamassa. Argumentointi perustui pääasiassa taloudellisiin tai muihin hallinnollisiin faktoihin ja sen tähtäin oli vahvasti tulevaisuudessa saatavissa hyödyissä. Haverin ja Majoisen (2000, 68–70) mukaan kuntaliitoksia voidaankin perustella talouteen, kunnan poliittiseen vaikutusvalttaan, maankäyttöön ja muihin kunnallishallintoon liittyvillä tekijöillä, jotka ovat

katsottavissa faktoiksi. Tämän argumentoinnin luonne on pitkälti selitettävissä sillä, että juuri kunnan viralliset toimijat ovat tuottaneet Hämeenlinnan kuntaliitosta kannattavaa aluepuhunntaa. Hämeenlinnan kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien toimijat ovat siis halunneet aluepuhunnallaan ja siinä hyödyntämällään argumentoinnilla halunneet osoittaa seisovansa päätöstensä takana sekä vakuuttaa myös muille Hämeenlinnan seudun alueellisille toimijoille kuntaliitoksen olevan juuri oikea ratkaisu.

6.5 Aluepuhunnta ja sen vaikutukset uuden Hämeenlinnan identiteettiin liittyvien mielikuvien muodostumiseen

Tämän tutkimuksen kokonaiskehityksen ja kysymyksenasettelun kannalta on oleellista tarkastella aluepuhunntaa, joka on luonut tietynlaisia mielikuvia uuden Hämeenlinnan identiteetistä. Seuraavaksi käsitellenkin tutkimusaineistosta nousseita kirjoituksia, joissa on nähtävissä eritasoisia yhteyksiä alueen identiteettiin liittyviin tekijöihin. Kirjoitukset, jotka nousivat uuden Hämeenlinnan identiteettiin liittyvien mielikuvien luomista koskevan kysymyksen kannalta oleellisiksi, olivat kirjoitustyypiltään, sisällöltään sekä retorislta valinnoiltaan erilaisia, mutta kaikissa niissä esiintyi Hämeenlinnan identiteettiin joko kirjoituksen laatimisajankohtana tai tulevaisuudessa liittyviä asioita. Ensinnäkin aineistosta nousi esiin identiteetin muodostumisen kannalta itsestään selviä teemoja, kuten uuden kunnan nimi tai vaakuna. On kuitenkin otettava huomioon myös uuden Hämeenlinnan identiteettiin liittyvien mielikuvien luomisessa mukana olleet teemat, jotka eivät ole täysin suoraviivaisesti yhdistettävissä identiteettiin tai sen muodostumisprosessiin. Näihin tekijöihin lukeutuu muun muassa tarkasteluajanjaksona tuotetun aluepuhunnun yleissävy. Jotta uuden Hämeenlinnan identiteettiin liittyvää aluepuhunntaa olisi siis mahdollista analysoida kokonaisvaltaisesti, on tarkasteltava monia eritasoisia ja toisaalta hyvin monimutkaisia tekijöitä kuten Hämeenlinnan seudun kuntien päättäjien välisiä ristiriitoja ja toisaalta yhteistyöhalukkuutta, taloudellisia, globaaliin taantumaa liittyviä tekijöitä sekä tunneperäisiä, paikallisidentiteettiin perustuvia yhdistymistä vaikeuttavia asioita.

Tässä kappaleessa mielenkiinto suunnataan aluepuhunnun ja alueen identiteettiin liitettävien mielikuvien yhteyksiin eli siihen, minkälaisia mielikuvia uuden Hämeenlinnan identiteetistä on aluepuhunnun keinoin luotu. Alueen identiteetti ja siihen liitettävät mielikuvat voidaankin nähdä osana institutionalisoitumisprosessia, joka pitää sisällään alueen asukkaiden alueellisen tietoisuuden tuottamisen ja uusintamisen. Institutionalisoitumisprosessiin sisältyvät myös oleellisesti alueen materiaaliset ja symboliset tekijät. Nämä tekijät kuuluvat jatkuvaan sosiaalisen uusintamisen prosessiin, jossa aluepuhunnta oleellisena osana toimii. (Ojankoski 1998, 38)

Yksi aluepuhunnan muoto on se, miten alue näyttäytyy symboleina. Alueen nimi on yksi merkittävimmistä symboleista, joka määrittelee aluetta eli tässä tapauksessa uutta kuntaa. Institutionalisointiprosessissa alueen käsitteellinen eli symbolinen hahmottuminen on yksi olennainen vaihe. Sen myötä alueen nimi vakiintuu ja erilaiset muut alueelliset symbolit otetaan käyttöön. (Paasi 1986, 33) Hämeenlinnan seudulla tapahtuneen kuntaliitoksen yhteydessä uudelle liitoskunnalle valittiin entisen Hämeenlinnan kaupungin nimi ja vaakuna. Uudelle muodostuneelle kunnalle päätettiin siis antaa seudun suurimman ja asemaltaan vahvimman kaupungin nimi. Uuden Hämeenlinnan kehittämis- ja markkinointitarkoituksiin tämä oli todennäköisesti paras vaihtoehto, sillä seudun ulkopuolella tämä on varmasti tunnetuin nimi. Kun siis otetaan huomioon uuden Hämeenlinnan imago ja alueen ulkopuoliset mielikuvat, päätös oli varmasti hyödyllinen. Toisaalta valittu nimi voi edelleen korostaa entisen Hämeenlinnan kaupungin painoarvoa uudessa kunnassa muiden kuntien kustannuksella sekä aiheuttaa eriarvoisuuden tunteita muiden kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien asukkaiden mielissä. Tuusa (2008, 26) onkin todennut, että kunnan nimi sisältää markkinoinnin edistämisen ja imagon rakentamisen lisäksi paljon muitakin merkityksiä, joiden vaikuttavuus pohjautuu etenkin tunneperäisiin seikkoihin.

Nimi symbolina määrittää uuden Hämeenlinnan identiteettiä ja siihen liitettäviä mielikuvia jo sinällään, mutta identiteetin muodostumiseen voi vaikuttaa myös nimestä käytävä julkinen keskustelu. Joissain kuntaliitostapauksissa uuden kunnan nimeen liittyvä keskustelu voi olla kiivasta, Hämeenlinnan kuntaliitoksessa nimeen liittyvät seikat eivät kuitenkaan herättäneet suurta kiinnostusta lukuun ottamatta neljää mielipide- tai muuta kommentoivaa kirjoitusta, joissa nimeen otettiin kantaa.

Jokaisesta uuden suurkunnan nimeä koskevasta kirjoituksesta käy ilmi Hämeenlinna-keskeisyyden kyseenalaistaminen. Yhden 25.6.2007 julkaistun mielipidekirjoituksen mukaan uuden kunnan nimi voi osaltaan vaikuttaa siihen, miten koko kuntaliitokseen suhtauduttaisiin. Kirjoittaja toteaa: *”Myös henkisesti terveemmällä pohjalla voisi olla, ettei tässä oltaisi luomassa nyt suur-Hämeenlinnaa, vaan nimellisestikin oltaisiin yhdessä perustamassa jotakin uutta.”* Kirjoittaja on siis sitä mieltä, että jos nimeksi valittaisiin jokin muu kuin Hämeenlinna, voisi muiden kuntaliitoksessa mukana olevien kuntien sekä niiden asukkaiden sitoutuminen uuteen kuntaan olla vahvempaa. Nimi Hämeenlinna siis kantaa mukanaan tietynlaista leimaa ja merkityksiä; se korostaa Hämeenlinnan vaikutusvaltaa muihin seudun kuntiin nähden ja näin ollen ehkä vahvistaa vastakkainasettelua kaupunkimaisen Hämeenlinnan ja maaseutumaisten pienempien kuntien välillä. Jokaisessa nimeä koskevassa kirjoituksessa painotettiin Hämeenlinnan ja muiden kuntien välistä vastakkainasettelua ja vaatimusta tasapuolisuudesta.

Kirjoituksissa oli nähtävissä myös selvästi historiallisuuteen perustuvia argumentteja, jotka näkyivät selvimmin kirjoittajien nimiehdotuksessa. Kaikissa niissä ehdotetut nimivaihtoehdot olivat yhteneviä; ainoa kannatusta saanut ehdotus oli Hämeenlinnan seudun historiaan pohjautuva nimi Vanaja. Nimiehdotus on sinänsä perusteltu, sillä se viittaa entiseen Vanajan kuntaa, joka sijaitsi nykyisellä Hämeenlinnan seudulla. Kunta lakkasi olemasta vuonna 1967, kun se jaettiin Hämeenlinnan, Janakkalan, Rengon ja Hattulan kesken. Kirjoittajien mielestä Vanaja olisi siis nimi, joka loisi vakaamman pohjan uuden Hämeenlinnan identiteetin luomiselle; se yhdistäisi kaikkia kuntaliitoksessa olevia kuntia ja vahvistaisi kokemusta tasavertaisuudesta. Nimikysymys voi osaltaan vaikuttaa siihen, miten liitoksessa mukana olevien kuntien asukkaat suhtautuvat liitokseen yleisesti. Ihmiset voivat kokea, että nimenomaan maaseutumaisten kuntien asukkaat joutuvat luopumaan identiteetistään ja itsenäisyydestään kaupungin ”nielaistessaan” heidät. Kaupunkilaiset voidaan siis nähdä saavana osapuolena, kun taas maaseutumaisissa kunnissa asuvat ihmiset menettäisivät jotain. (Puustinen 1998, 160–161) Tämä koskee ehkä myös uutta Hämeenlinnaa, jossa on olemassa vahva vastakkainasettelu kaupungin ja maaseudun välillä.

Se, mitä aineistosta löytyneen nimeä koskevan aluepuhunnan pohjalta on mahdollista sanoa, on, että uuden kunnan nimeäminen Hämeenlinnaksi ei edesauttanut jo muutenkin hajanaisen kunnan identiteetin muodostumisprosessia. Uuden kunnan nimeä koskevassa julkisessa keskustelussa käytetään usein hyödyksi tietynlaisten mielikuvien luomista. Tämä oli nähtävissä myös Hämeenlinnan seudun kuntaliitostilanteessa tuotetun aluepuhunnan kohdalla; nimeen kantaa ottaneet toimijat pyrkivät Vanaja-ehdotuksellaan luomaan mielikuvaa tasavertaisesta uudesta kaupungista, jossa entisen Hämeenlinnan asema ei olisi niin dominoiva. Kuten Haveri ja Majoinen (2000, 70) ovat todenneet, kuntaliitostilanteessa luotujen, nimeen liittyvien mielikuvien vaikutus perustuu identiteettiin kohdistuviin muutoksiin. Kuten tässä tutkimuksessa on jo aiemmin todettu, alueen identiteetin kannalta on eri asia onko liitoskunnalle annettu jonkin jo aiemmin itsenäisenä kuntayksikkönä olemassa olleen kunnan nimi vai nimetäänkö liitoskunta esimerkiksi aivan uudella, vaikkapa alueen historiaan tai johonkin ominaispiirteeseen pohjautuvalla nimellä. Identiteetin muodostumisprosessin voisi kuvitella olevan erilainen näiden kahden vaihtoehdon toteutuessa. Jo aiemmin olemassa olleen kunnan nimen valitsemisen seurauksena voi myös uuden kunnan identiteetissä korostua tämän kyseisen kunnan ominaisuudet, varsinkin, jos kunnalla on ollut ennen liitosta vahva hallinnollinen tai taloudellinen asema muihin liitoksessa mukana olleisiin kuntiin verrattuna. Jos taas valittaisiin aivan uusi nimi, myös identiteetti ehkä muodostuisi ilman hallitsevia mielikuvia sen kunnan identiteetistä, jonka nimi aiemmin oli.

Myös Koski (2008, 53) on todennut, ettei monikuntaliitoksissa nimen sekä vaakunan valitseminen

suurimman kunnan mukaan tue uuden kunnan tasapuolisuutta. Uuden nimen käyttöönotto tai vaakunan teettäminen voisikin olla parhaiten perusteltavissa oleva toimintatapa. Tämä oli nähtävissä myös niissä muutamassa kirjoituksessa, joissa otettiin kantaa uuden kunnan nimeen. Kaikissa näistä kirjoituksista oli jollain tapaa nähtävissä uuden nimen yhteys tasavertaisuuteen kaikkien kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien kesken.

Se, että uuden kunnan nimeen liittyvät kysymykset herättivät suhteellisen vähän keskustelua, on mielenkiintoista, sillä kuntaliitos ja siihen liittyvät asetelmat eivät olleet seudulla kovinkaan suoraviivaisia tai yleisesti hyväksytyjä. Vähäinen kiinnostus voi johtua siitä, että entisen Hämeenlinnan keskeinen asema sai aikaan sen, että sen nimen valitseminen uudelle kunnalle oli jonkinlainen itsestäänselvyys, jota ei laajasti kyseenalaistettu. Myös päätös siitä, että taloudellisista syistä kuntaliitos järjestettiin siten, että pienet kunnat liitettiin Hämeenlinnaan, eikä kuntaliitoksen tuloksena siis syntynyt täysin uutta kuntaa, on voinut osaltaan vaikuttaa nimen Hämeenlinna valitsemiseen.

Nimen lisäksi myös vaakuna on symboli, joka on oleellisena tekijänä määrittämässä kunnan identiteettiä. Hämeenlinnan seudun kuntaliitokseen liittyvässä aluepuhunnassa vaakuna herätti vielä vähemmän keskustelua kuin uuden kunnan nimi. Vaakunaa koskevia kirjoituksia löytyi kuntaliitosta koskevasta aluepuhunnasta vain kaksi, joissa kummassakaan ei vaakunan valintaan sinänsä otettu kantaa. Toinen kirjoitus oli 6.4.2008 Hämeen Sanomien Hämeenlinnan kirje -osiossa julkaistu kirjoitus, jossa todetaan, että uuden kunnan vaakunasta on jo päätetty, sillä yhdistymissopimuksessa mainittiin, että uuden kunnan nimi on Hämeenlinna ja sen vaakuna on Hämeenlinnan vaakuna. Kirjoituksessa käsiteltiin sitä, että vaakunaksi voitaisiin mahdollisesti valita entisen Hämeenlinnan tuolloisen, vuonna 1956 suunnitellun vaakunan sijasta vanhempi, 1700-luvulta peräisin oleva vaakuna, jossa elementit eli aurinko, linna ja vesi ovat kuitenkin samat kuin uudemmassa. Toinen kirjoitus, joka on Hämeen Sanomissa 21.5.2008 julkaistu uutisartikkeli. Uutisartikkelin mukaan Hämeenlinnan seudun kotiseutuyhdistykset haluavat säilyttää ensi tammikuussa lakkautettavien Hämeenlinnan ympäryskuntien vaakunat kotiseutuvaakunoina. Zimmerbauerin (2006, 113) mukaan tämä on tyypillistä deinstitutionalisoitumisprosessin yhteydessä; itsenäisyytensä menettäneelle alueelle voi kuntaliitoksen jälkeen jäädä sille merkityksen antavia symboleita ja instituutioita, jotka toimivat merkkeinä aiemmasta identiteetistä.

Kummassakaan vaakunaa koskevassa kirjoituksessa ei siis ehdotettu mitään tiettyä vaakunaa, joka uuden Hämeenlinnan tulisi ottaa käyttöön entisen Hämeenlinnan vaakunan sijasta, vaan ne käsittelivät kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien perinnön ja identiteettien säilyttämistä. Hämeenlinnan kuntaliitosta koskevassa aluepuhunnassa onkin voimakkaasti painotettu

itsenäisyytensä menettäneiden kuntien identiteetin ja siihen liittyvien symbolien säilyttämistä ja vaalimista, kun taas uuden kunnan identiteettiä ei juurikaan ole huomioitu. Tämä voi osittain johtua institutionalisoitumis- ja deinstitutionalisoitumisprosessien päällekkäisistä vaiheista; uuden Hämeenlinnan institutionalisoituminen ei ole aineiston tarkasteluajanjakson aikana vielä edennyt niin pitkälle, että uusi kunta olisi korvannut jo itsenäisyytensä menettäneiden kuntien aseman ihmisten mielissä. Kuten jo aiemmin on todettu, alueen katoaminen hallinnollisesta järjestelmästä ei tarkoita sitä, että se katoaisi kokonaan. Se säilyy muistinvaraisena alueena, joka pysyy yhä asukkaiden aluesamaistumisen kohteena. Kun yksittäiset kunnat siis yhdistyvät suuremmaksi yksiköksi, voivat ihmisten alueelliset identiteetit olla kiinnittyneenä vielä pitkään jo hallinnollisen asemansa menettäneisiin kuntiin. (Zimmerbauer 2006, 113) Voidaan katsoa, että tarkasteluajanjakson aikana, varsinkin vuonna 2009, Hämeenlinnan kuntaliitoksessa institutionalisoitumis- ja deinstitutionalisoitumisprosessien vaiheet ovat olleet päällekkäisiä, koska vaikka uuden kunnan institutionalisoitumisprosessi on kuntaliitoksen jälkeen päässyt alkuun, ovat entisten kuntien identiteettejä määrittävät symbolit vielä vahvimpina toimijoiden mielissä ja näin ollen myös heidän tuottamassaan aluepuhunnassa. Nimestä ja vaakunasta päättäminen ja niiden käyttöönotto kuntaliitoksen toteutumisen jälkeen kuuluvat siis alueen institutionalisoitumisprosessin toiseen eli symbolisen hahmottumisen vaiheeseen. Tähän vaiheeseen kuuluu siis alueen nimen vakiintuminen käyttöön sekä erilaisten alueellisten symbolien käyttöönotto. Näiden aluetta määrittävien symbolien merkitys on suuri, koska ne ovat olennainen osa ihmisten aluesamaistumista. (Paasi 1986, 33)

Näiden alueen identiteettiin selvästi vaikuttavien symbolien eli nimen ja vaakunan lisäksi tähän uuden Hämeenlinnan identiteetin ja siihen liitettävien mielikuvien luomiseen osallistuneen aluepuhunnan tarkasteluun valikoitui aineiston joukosta myös sellaisia kirjoituksia, joiden sisällön yhteys identiteettiin ei ole yhtä itsestään selvä kuin nimen ja vaakunan. Kirjoituksissa käsitellyt teemat ovat kuitenkin sellaisia, jotka ovat herättäneet paljon keskustelua koko kuntaliitosprosessin ajan, eikä niiden vaikutusta, joskin epäsuoraa sellaista, uuden Hämeenlinnan identiteetin muodostumiseen pysty kieltämään. Nämä teemat ja niitä käsittelevän aluepuhunnan suhteellisen negatiivinen yleissävy ovat antaneet leimansa koko tarkasteluajanjakson aikana tuotetulle aluepuhunnalle ja näin ollen olleet osaltaan luomassa tietynlaisia mielikuvia liittyen uuden Hämeenlinnan identiteettiin. Teemat liittyvät suurelta osin seudulla pinnan alla kyteviin vuorovaikutussuhteisiin, kilpailuasetelmiin tai ristiriitoihin. Näiden teemojen mahdollinen vaikutus uuden Hämeenlinnaan identiteettiin pohjautuukin pääasiassa niihin mielikuviiin, joita kyseisellä aluepuhunnalla on ihmisten mielissä luotu. Kuten on jo käynyt ilmi, on yleistä, että mielikuvien

voimaa käytetään eri alueellisten toimijoiden toimesta hyväksi puhuttaessa mahdollisesta kuntaliitoksesta ja siihen liittyvistä tekijöistä (Haveri ja Majoinen 2000, 70).

Näitä aluepuhunnassa esiin nousseita teemoja yhdistää tietynlainen painotus uuden Hämeenlinnan ”rikkonaisuudesta”. Oletuksena onkin, että tällaisella, uuden kunnan yhtenäisyyden puutetta käsittelevällä ja sitä vahvasti korostavalla aluepuhunnalla on luotu mielikuvia, jotka määrittävät sitä, millaisena ihmiset uuden Hämeenlinnan identiteetin kokevat. On perusteltua esitellä joitain kirjoituksia aluepuhuntaa, joissa näitä hajanaisuuden teemoja on käsitelty, jotta olisi mahdollista osoittaa tämänkaltaisen dominoivan aluepuhunnan ja identiteettiin liittyvien mielikuvien muotoutumisen välisiä yhteyksiä. Uuden Hämeenlinnan hajanaisuus esittäytyy tutkimusaineistossa neljän eri teeman muodossa, jotka ovat toistuneet tutkimuksessa rajatun ajanjakson aikana tuotetussa aluepuhunnassa toistuvasti. Nämä teemat ovat seuraavat:

- vastakkainasettelu Hämeenlinnan ja pienten kuntien välillä
- kuntaliitoksen toteutuminen keskeneräisenä, millä viitataan Hattulan ja Janakkalan päätöksiin jäädä uuden Hämeenlinnan ulkopuolelle
- pienten kuntien taloudelliset vaikeudet, jotka olivat pääasiallinen syy siihen, että ne lähtivät kuntaliitokseen mukaan
- maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus

Tutkimusaineiston aluepuhunnassa on hyvin selvästi näkyvissä muiden kuntien epäluulot Hämeenlinnaa ja sen asemaa kohtaan. Nämä epäluulot pohjautuvat Hämeenlinnan keskeiseen asemaan ja kuntaliitoksessa mukana olleiden pienten kuntien toimijoiden pelkoon siitä, että Hämeenlinna vain nielaisee pienet kunnat sisäänsä, jolloin heidän kuntansa muuttuu uuden Hämeenlinnan kuihtuvaksi syrjäalueeksi. Puustinen (1998, 8) onkin todennut, että kuntaliitoksesta ja sen vaikutuksista puhuttaessa on läsnä tunteisiin, mielikuviiin ja pelkoihin liittyviä tekijöitä.

Hämeenlinnan ja pienten kuntien vastakkainasettelua käsittelevissä kirjoituksissa käytettiin usein voimakkaita retorisia valintoja. Esimerkkinä on 25.5.2007 julkaistu uutisartikkeli, jossa Kalvolan kunnanjohtajan kertoi kalvolalaisten suurimman kuntaliitokseen liittyvän huolen olevan *Hämeenlinnan pedonvarjo*. Tällä todennäköisesti viitataan epäluuloon Hämeenlinnaa kohtaan; Hämeenlinna on seudullansa nähty ahneena petona, joka peittää alleen pienemmät kunnat niitä riistäen ja niiden kehittämistarpeet unohtaen. Tällaiset sanavalinnat alleviivaavat hyvin provosoivalla tavalla Hämeenlinnan keskeistä ja dominoivaa roolia seutukunnalla. Niiden voidaan myös nähdä luovan tietynlaisia mielikuvia; ne osaltaan vahvistavat seudulla vallinnutta vastakkainasettelua myös kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien asukkaiden mielissä. Näin ollen mielikuvat uuden Hämeenlinnan identiteetistä eivät korosta uuden kunnan yhtenäisyyttä, päinvastoin. Aluepuhunnan vaikuttavuuden kannalta onkin keskeisintä se, miten asiat esitetään eli millaisia mielikuvia pystytään luomaan ja millaisin sanavalinnoin kantaansa perustellaan (Puustinen

1998, 9).

Kaupunkimaisen Hämeenlinnan ja kuntaliitoksessa mukana olleiden pienten maaseutumaisten kuntien välillä vallinnut vastakkainasettelu konkretisoitui aluepuhunnassa usein myös talouteen liittyvillä kirjoituksilla. Julkisessa keskustelussa toistui aluepuhunkoalitiosta riippumatta se, kuka saa, kuka menettää ja kuka hyötyy enemmän. Myös uuden kunnan ”yhteinen hyvä” nousi esille aluepuhunnassa. Tästä huolimatta vaikutti kuitenkin siltä, että se on kuitenkin vain kauniita sanoja ja että todellisuudessa eri kuntien välillä on olemassa iso kuilu ja kaikkien kuntien lähtökohta liitokseen osallistumisessa on oman aseman turvaaminen. Kunnat olivat siis mukana erillisinä yksiköinä, sen sijaan että oltaisiin luomassa isoa yhtenäistä kokonaisuutta. Oletettavaa onkin, ettei tällainen asetelma tarjoa uuden Hämeenlinnan identiteetin muodostamiselle tasapainoista pohjaa.

Eräs uuden Hämeenlinnan hajanaisuutta käsittelevä kirjoitus on 3.7.2008 Vierailija-palstalla julkaistu kolumni, jonka kirjoittaja kritisoi Hämeenlinnan keskeistä asemaa. Kirjoittaja luo myös yhteyden Hattulan ja Janakkalan poisjättäytymisen ja pienten kuntien vähäisen vaikutusvallan välille todeten: *”Jos Hattula ja Janakkala olisivat liittyneet heti Hämeenlinnaan, maaseutukuntien painoarvo olisi uudessa kaupungissa asukasluvullakin mitaten ollut yhtä suuri kuin nykyisen kaupungin.”* Tähän pohjautuen, on mahdollista luoda yhteys myös Hattulan ja Janakkalan poisjättäytymisen sekä uuden Hämeenlinnan mahdollisesti rikkonaisen identiteetin välille. Voidaan katsoa, että jos Hattula ja Janakkala olisivat olleet mukana kuntaliitoksessa, olisi paremmat mahdollisuudet sille, että uudelle Hämeenlinnalle muodostuisi vahvempi ja eheämpi yhteinen identiteetti, jossa myös maaseudun ominaisuudet korostuisivat eri tavalla; tällaisessa tilanteessa olisi vallinnut erilainen tasapainoasetelma keskeisen kaupungin ja sitä ympäröivän laajan maaseudun välille.

Kuten jo aiemmin kävi ilmi, varsinkin kuntaliitoksen toteutumisen jälkeen tuotetussa aluepuhunnassa nousi esiin paljon kirjoituksia, joissa korostui kuntaliitoksen jälkeinen pettymys. Tämä pettymys liittyi vahvasti toteuttamatta jätettyihin lupauksiin, kuten yhdistymissopimuksen rikkomiseen ja kyläkoulujen lakkauttamisuuhkiin. Tämänkaltaisessa aluepuhunnassa painottui myös voimakkaasti kuntaliitoksen toteutumisen jälkeinkin vallinnut jako meihin ja muihin, hämeenlinalaisiin ja pikkukuntien asukkaisiin. Kuntaliitos ei siis ollut se liima, joka olisi pystynyt luomaan uuteen Hämeenlinnaan yhtenäisen hengen. Kuten aiemmin on todettu, onkin mahdollista, että nimenomaan maaseudulla asuvat kokevat olevansa kuntaliitoksessa jotain menettävä osapuoli. Identiteetti muodostuikin usein erojen ja vastakkainasettelun, me ja muut, kautta. (Puustinen 1998, 160–161)

Uuden Hämeenlinnan yhtenäisyyden puute jatkui myös kuntaliitoksen toteutumisen jälkeen, muun

muassa taloudellisen taantumana takia. Tämä taantuma toi vuoden 2009 alusta lähtien mukanaan tiukat ajat takaiskuineen, taloudellisine vaikeuksineen ja niistä aiheutuneine pettymyksineen. Onkin oletettavaa, että tällaiset vaikeudet vain vahvistivat uuden Hämeenlinnan sisällä ollutta vastakkainasettelua. Asetelma ja asenteet olisivat voineet olla toisenlaisia, jos taloudellinen tilanne olisi ollut parempi: jos uuden kunnan taloudelliset resurssit olisivat olleet suuremmat, ei välejä kiristäneitä supistamispäätöksiä olisi ollut välttämätöntä tehdä. Vaikeudet ja vastakkainasettelun korostuminen sattuiivat yhtenäisyyden ja identiteetin muodostumisprosessin kannalta huonoon aikaan, juuri kuntaliitoksen toteutumisen jälkeen, jolloin maaperä olisi ollut otollinen yhteishengen ja uuden eheän identiteetin rakentamiselle. Taloudellisten vaikeuksien aikaan saamalla negatiivisella aluepuhunnalla on todennäköisesti ollut vaikutuksensa siihen, millaisia mielikuvia uuden Hämeenlinnan identiteettiä koskien luotiin. Tapa, millä näitä vaikeuksia käsiteltiin julkisessa kuntaliitoskeskustelussa, on siis osaltaan luonut enemmänkin huonoja kuin hyviä mielikuvia uuden Hämeenlinnan yhtenäisyydestä ja identiteetistä.

Myös aluepuhunnalla, jossa korostettiin sitä, ettei uusi Hämeenlinna ole kokonainen, jos Hattula ja Janakkala eivät liity mukaan, on väistämättä ollut vaikutuksia mielikuvien luomiseen. Tämä oli siis yksi vahvoista uuden Hämeenlinnan hajanaisuutta painottaneista teemoista. Sitä käsittelevistä kirjoituksista kävi ilmi, kuinka Hämeenlinna yritti vedota Hattulan ja Janakkalan päättäjiin saadakseen ne kieltävistä päätöksistään huolimatta mukaan seudun kuntaliitokseen. Tällaisesta aluepuhunnasta oli nähtävissä siis varsinkin Hämeenlinnan päättäjien epätoivo siitä, että kaavailtu suurkunta on toteutumassa torsona.

Yksi aihetta käsitellyt kirjoitus oli 25.5.2007 Alanurkka-palstalla julkaistu kolumni, jossa viitattiin myös Hämeenlinnan epäröintiin viedä kuntaliitos loppuun asti ilman Hattulaa ja Janakkalaa. Kuntaliitoksen perumisesta oli kirjoituksen mukaan keskusteltu Hämeenlinnan päättäjien keskuudessa vakavasti. Varsin voimakkaan vaikutuksen tekee kirjoituksen laatineen toimittajan valitsema sitaatti, jossa todennäköisesti hämeenlinalainen vaikuttaja viittasi kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien asukkaisiin *”marisevina maalaisina, jotka vain kantavat kuraa kaupunkiin”* ja toisaalta Hattulan, Janakkalan ja Lammin kuntiin *”varsinaisina namuina”*. Samat teemat toistuvat myös 26.6.2007 julkaistussa pääkirjoituksessa, jonka kirjoittaja suoraan toteaa suurkunnan toteutuvan torsona. Kirjoittajan mielestä ilman Hattulaa ja Janakkalaa uusi kunta ei vastaa Hämeenlinnan päättäjien tavoitteita ja toivomuksia. Hämeenlinnan epätoivoa käsitelleiden kirjoitusten perusteella onkin mahdollista sanoa, että Hämeenlinnan seudulla kaavailtu kuntaliitos oli suunniteltu pääosin seudun vaikutusvaltaisempien kuntien eli Hämeenlinnan, Hattulan ja Janakkalan varaan, muut kunnat pääsisivät mukaan täyttämään tilastolliset vaatimukset. Hattulan

ja Janakkalan päätöksen jättäytyä pois veivät pohjan koko suunnitellulta kuntaliitokselta ainakin Hämeenlinnan näkökulmasta. Tällaisella aluepuhunnalla on väistämättä vaikutuksensa niihin mielikuviiin, joita ihmiset uudesta Hämeenlinnasta ja sen identiteetistä muodostavat.

Aluepuhunnassa siis voimakkaasti korostettiin sitä, ettei Hämeenlinna tule toteutumaan kokonaisuena ja että jopa kuntaliitoksen eteenpäin vievä voima, entinen Hämeenlinnan kaupunki, on ollut aikeissa perua koko liitoksen Hattulan ja Janakkalan kieltävien päätösten jälkeen. Todennäköistä on, että jos kuntien viralliset toimijat epäröivät toteuttaa liitoksen, eivät myöskään asukkaat sitoudu siihen ja sen lopputuloksena syntyvään uuteen Hämeenlinnaan täysin. Tällainen tilanne ei synnytä vahvoja mielikuvia uuden Hämeenlinnan identiteetistä, mikä voi osaltaan vaikuttaa siihen, että kuntaliitoksessa mukana olleiden kuntien omat identiteetit elämään vahvempina suhteellisen pitkään. Hajanaisuutta käsittelevän aluepuhunnan kautta nämä asetelmat ja asenteet tulevat siis myös asukkaiden tietoisuuteen ja mielikuviiin juurtuen ehkä syvemmällekin. Tätä tilannetta institutionalisoitumisprosessin kautta katsoessa, on mahdollista sanoa, ettei uuden Hämeenlinnan institutionalisoitumisprosessin neljäs vaihe eli alueen roolin vakiintuminen, ole vielä täysin toteutunut tutkimuksen aineiston tarkasteluajanjakson aikana. Paasin (1986, 33) mukaan alueen roolin vakiintumiseen kuuluu se, että alueella on selkeä identiteetti ja asema aluejärjestelmän muiden alueiden joukossa. Tässä vaiheessa alueeseen liittyy merkityssisältöjä, joita pyritään uusintamaan yhä uudelleen. Uusi Hämeenlinna on kyllä kuntaliitoksen toteutumisen kautta saanut itselleen virallisen aseman aluejärjestelmässä, mutta identiteetin muodostumisprosessi on uudessa Hämeenlinnassa vielä kesken.

Kolmas uuden Hämeenlinnan identiteettiin epäsuorasti liittyvä aluepuhunkokokonaisuus käsittelee niitä syitä, miksi kuntaliitoksessa mukana olleet pienet maaseutumaiset kunnat ylipäättään päättivät lähteä mukaan Hämeenlinnan seudun kuntaliitokseen. Kysymys kuuluukin, voivatko kunnat olla täysin sitoutuneita uuteen Hämeenlinnaan jos niiden oli pakko lähteä kuntaliitokseen mukaan taloudellisten vaikeuksien takia? On oletettavaa, että jos kuntaliitokseen lähtemisen päätös olisi tehty vapaaehtoisesti, täysin oman kunnan ja koko seudun kehittämisen halusta, uudella kunnalla ja sen identiteetillä olisi paremmat mahdollisuudet muodostua yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Seudulla vallinnut vastakkainasettelu säilyi vielä kuntaliitoksen jälkeenkin voimakkaana luultavasti osaksi siksi, että mielikuvat kuntaliitoksen vastentahtoisuudesta olivat vahvoina ihmisten miellissä

Viimeinen uuden Hämeenlinnan hajanaisuutta koskeva teema on kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus. Maaseutuun liittyvät kysymykset on tässä tarkastelussa tuotu esiin uuden Hämeenlinnan hajanaisuuteen ja identiteettiä koskevien mielikuvien luomiseen liittyvässä tarkastelussa sen vuoksi, että uudessa kunnassa on vahva kahtiajako kaupungin ja maaseudun

välillä. Oletuksena onkin, että tämä kahtiajako toi omat vaikeutensa myös uuden Hämeenlinnan identiteetin muodostumisprosessiin sekä vaikutti myös niihin mielikuviin, joita uuden Hämeenlinnan identiteettiin liitettiin.

Hämeenlinna muuttui yhtäkkiä teollisuuskaupungista maaseutukunnaksi, kun siihen liitettiin viisi naapurikuntaa. Tämä muutos herätti seudulla paljon keskustelua, jonka pääasiallisena sisältönä olivat vaatimus tasavertaisuudesta kaupungin ja maaseudun välillä sekä maaseudun arvon korostaminen. Aihetta koskevassa aluepuhunnassa on siis pyritty painottamaan maaseudun merkitystä ja sen tuomaa lisäarvoa uudelle Hämeenlinnan kaupungille. Tällainen, maaseutuun positiivisesti suhtautuva aluepuhunta varmasti omalta osaltaan edesauttaa maaseutumaisten kuntien aseman kohottamista uuden Hämeenlinnan sisällä ja näin ollen ehkä myös nostaa maaseudun painoarvoa uuden Hämeenlinnan identiteetin liittyvissä mielikuvissa.

Kuntaliitoskeskustelussa ovat usein vastakkain faktat ja tunneperäiset perustelut (Haveri ja Majoinen 2000, 68–70). Kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelu pohjaa pitkälti myös tähän asetelmaan. Vastakkainasettelusta huolimatta uuden Hämeenlinnan identiteetti tulee todennäköisesti linkittymään vahvasti maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukseen. Jos vanhan Hämeenlinnan identiteetti on perustunut kaupunkilaisuuteen ja liitoskuntien identiteetti maalaisuuteen ja sieltä lähtöisin oleviin perinteisiin, tulevat nämä kaksi ulottuvuutta varmasti näkymään uuden Hämeenlinnan identiteetissä ja siihen liitettävissä mielikuvissa tulevina vuosina. Kuten Halme ja Kuukasjärvi (2010, 37) ovat todenneet, alueen identiteetin rakentamisessa on käytettävissä monenlaisia tekijöitä. Kun ollaan muodostamassa uutta kuntaa, tulee kerätä identiteetin keskeiset tekijät, ottaa ne yhteiseksi lähtökohdaksi ja luoda ne huomioon ottavaa uutta. Uuden kunnan identiteetin on siis pohjauduttava jo kadonneiden kuntien identiteeteille ja sen on perustuttava tosiasioihin. Tämä tulee kuitenkin tapahtua niin, että muodostuu juuri kyseistä uutta kuntaa tasapuolisesti kuvaava identiteetti.

Uuden Hämeenlinnan kohdalla tähän tulee ratkaisevasti vaikuttamaan se, miten vuorovaikutusta ja jo lakkautettuja maaseutumaisia tulevaisuudessa Hämeenlinnassa tuetaan ja näin ollen korostuu myös asiaa koskevan aluepuhunnan vaikutus. Halme ja Kuukasjärvi (2010, 32) ovatkin todenneet, että alueeltaan laaja uusi kunta, joka sisältää sekä taajaan asuttuja kaupunkiseutuja että maaseutumaisia alueita, on suuren haasteen edessä pyrkiessään tunnistamaan maaseutualueiden piirteitä ja kehittämistarpeita. Tämän voi katsoa koskevan myös uutta Hämeenlinnaa; jos asioita ei hoideta hyvin ja näkökulma pidetään vahvasti kaupunkikeskeisenä sekä jos vastakkainasettelu Hämeenlinnan ja pikkukuntien välillä jatkuu myös voimakkaana, tullaan myös tulevaisuudessa tuottamaan Hämeenlinna-vastaista aluepuhuntaa, eikä uudesta Hämeenlinnasta ehkä milloinkaan

muodostu yhtenäistä, eheää kokonaisuutta.

Vaikka uuden Hämeenlinnan fyysiset ominaisuudet eivät konkreettisesti olekaan muuttuneet, koostuu uusi kunta nyt kuitenkin keskeisen kaupungin lisäksi myös laajoista maaseutualueista. Tämä on yksi asia, joka varmasti on vaikuttamassa siihen, millaisia painotuksia uuden Hämeenlinnan fyysiset puitteet saavat; korostuuko edelleen kaupunkimaisuus, vai otetaanko identiteetissä yhtä vahvasti huomioon myös ympäröivä maaseutu. Uusi Hämeenlinna on nimikkeeltään kaupunki, ei kunta. Tämä nimike on jo yksi identiteetin osanen ja kertoo niistä mielikuvista, joita uuteen Hämeenlinnaan liittyen pyritään luomaan. Ihmisten havaittavista toiminnoista on Hämeenlinnan seudun kohdalla otettava huomioon tässäkin kappaleessa korostuneet uutta Hämeenlinnaa erilleen ajavat tekijät eli tekijät, jotka ylläpitävät uuden Hämeenlinnan hajanaisuutta. Uuden Hämeenlinnan muodostamisen lähtöasetelma on jo itsessään ollut melko hatara; seudulla on jo pitkään vallinnut syvälle juurtunut vastakkainasettelu Hämeenlinnan ja muiden kuntien välillä. Tämä vastakkainasettelu on vain korostunut vaikean kuntaliitosprosessin ja sitä koskevan aluepuhunnan myötä.

Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, alueen identiteetin muotoutumiseen vaikuttavat muun muassa seuraavat tekijät: luonnonolosuhteet ja niiden perustalle rakentuva ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen eli työn historia, alueen asutus-, yhteiskunta-, talous- ja sosiaalishistorian rakentuminen ja alueella kulloinkin vallitseva talous- ja sosiaalirakenne, kulttuuriolot, perinteet, kansankulttuuri ja korkeakulttuurin, kielen ja murteiden muutosprosessit sekä näihin perustuvat mielikuvat, jotka alueeseen liitetään. (Paasi 1986, 37–38) Nimi ja vaakuna voidaan siis laskea näkyviksi tekijöiksi, jotka määrittävät sitä, millaiseksi uuden Hämeenlinnan identiteetti rakentuu. Tämänkaltaisten konkreettisten tekijöiden lisäksi myös uudesta Hämeenlinnasta luodut mielikuvat ovat olennainen osa suurkunnan identiteetin muodostamisprosessia. Näitä mielikuvia on suurelta osin muokannut uutta Hämeenlinnaa koskeva aluepuhunta, sen yleissävy sekä tapa, jolla siinä on tuotu esiin uutta Hämeenlinnaa ja sen hajanaisuutta määrittäviä tekijöitä

7. Johtopäätökset

Alueellista transformaatiota tapahtuu jatkuvasti aluejärjestelmän eri tasoilla. Siihen, millainen identiteetti alueille muodostuu ja millaisen aseman ne alueellisessa järjestelmässä saavat, vaikuttavat erilaiset monimutkaiset prosessit ja tekijät. Myös yhteiskunnallisella kehityksellä on vaikutusta alueen identiteetteihin. Tämän kehityksen myötä aluejärjestelmä muotoutuu ja muuttuu jatkuvasti – alueiden deinstitutionalisoituminen, institutionalisoituminen ja transformatio etenevät siis jatkuvana prosessina. Tuleekin ottaa huomioon se, että alueiden jatkuvalla muutostilalla ja siihen kuuluvilla institutionalisoitumisen ja deinstitutionalisoitumisen prosesseilla on vaikutuksensa alueiden erityispiirteisiin ja identiteettiin. Tämän tutkimuksen kontekstin eli kuntaliitoksen yhteys alueen identiteettiin sekä sen asemaan aluejärjestelmässä voisi ajatella olevan seuraavanlainen: institutionalisointiteoriasta voi johtaa ajatuksen, että kuntaliitoksessa on kyse lähinnä aluelähtöisten instituutioiden vakiintumisesta ja alueen roolin muutoksesta. Symbolisena ja käsitteellisenä alueet tulevat todennäköisesti vielä olemaan olemassa, eli alueet eivät katoa kokonaan, vaikka tietyistä symboleista luovutaankin. Deinstitutionalisoitumisteorian mukaisesti kuntaliitoksen seurauksena alueet katoavat aluejärjestelmän todellisuudesta aluejärjestelmän rakenteellisen muutoksen seurauksena. Dokumentoituna ja muistinvaraisena alueet tulevat elämään kuitenkin kuntaliitoksen toteutumisen jälkeenkin.

Aluepuhunnalla, sen kielellisellä ja symbolisella osalla, on vaikutusta siihen, millaisia mielikuvia ihmisillä on omasta ympäristöstään ja kotiseudustaan. Se, miten aluetta määritellään, tuotetaan ja uusinnetaan aluepuhunnan kautta, vaikuttaa alueen ja sen identiteetin kehittymiseen. Kuntaliitostilanteessa kaksi tai useampi kunta menettää hallinnollisen asemansa ja ne niin sanotusti korvautuvat uudella, uudet kuntarajat omaavalla suuremmalla alueellisella yksiköllä. Tällainen perustavanlaatuinen muutos muuttaa alueella tuotettavan aluepuhunnan luonnetta ja sisältöä.

Aluepuhunta on yksi merkittävimmistä keinoista, joilla identiteettiin on mahdollista vaikuttaa. Siihen, millaiseksi alueen identiteetti lopulta muodostuu, vaikuttavat monet tekijät, kuten aluepuhunnan sisältö, toimijat, jotka aluepuhuntaa tuottavat sekä näiden toimijoiden motiivit ja tarkoituksiperät. Aluepuhuntaa on kuitenkin kaikkialla, sitä tuottavat toimijat yhteiskunnan eri tasoilta ja sitä esiintyy monissa eri muodoissa. Alueen identiteetti voisi siis teoriassa muodostua hyvinkin pirstaleiseksi, jos kaikki mahdollinen aluepuhunta vaikuttaisi sen kehityssuuntaan. Aluepuhuntaan liittyy kuitenkin oleellisella tavalla vallankäyttö. Toimijat, joilla on valtaa, ovat niitä, joiden aluepuhuntaa yleensä kuunnellaan ja lopulta uusinnetaan. Aluepuhunta vallankäyttönä voidaan siis nähdä siten, että joillakin toimijoilla on oikeus valita aluepuhunnan sisältö ja painotukset ja näin

ollen vaikuttaa siihen, millaiseksi alueen identiteetti osaksi muotoutuu ja millaisia mielikuvia muut toimijat siihen liittävät.

Kuntaliitos asettaa muospaineita ja uhkatekijöitä alueen identiteetille. Sen vaikutuksesta liitoksessa mukana olevien kuntien identiteetit ovat uhattuina, mutta ne tulevat silti säilymään niin kauan kuin ihmiset niitä uusintavat. Uuden liitoskunnan identiteetin muodostusprosessiin kuuluu useita eri tekijöitä, joista aluepuhunta on yksi merkittävimmistä. Kuntaliitos on kuitenkin monimutkainen tilanne siinä suhteessa, että vaikka teoriassa siinä syntyy uusi hallinnollinen alue, on tämän alueen pohjana ja rakennusaineina jo omat vahvat identiteetit omaavia kuntia. Voi kulua jonkin aikaa siihen, että uudelle liitoskunnalle muodostuu oma erityinen identiteettinsä. Kuntaliitos muuttaa välttämättä aluepuhuntaa ja sen sisältöä ainakin jollain tasolla, sillä kuntaliitostilanteessa on siirryttävä yksittäisten kuntien identiteettien uusintamisesta ja muokkaamisesta yhden suuremman kunnan identiteetin muodostamiseen. Vaikka liitoksessa mukana olleet kunnat ovat todennäköisesti jo ennen kuntaliitostakin olleet tiiviisti kytköksissä ja niitä on käsitelty aluepuhunnassa linkittyneenä toisiinsa, tilanne muuttuu kun ne ovat yhtenäisen hallinnollinen yksikkö ja niille muodostetaan yhtenäistä identiteettiä aluepuhunnan keinoin.

Aluepuhunnassa on huomioitava sen kontekstisidonnaisuus sekä sen vaikuttavuuden lisäämiseksi käytetyt retoriset keinot. Hämeenlinnan kuntaliitokseen liittyvässä aluepuhunnassa on keskustelun osapuolesta riippumatta käytetty hyväksi retorisia keinoja vaikuttaa. Uusi Hämeenlinna ja siihen liittyvät tekijät ovat näyttäneet hyvin eri valossa riippuen siitä, minkä alueellisen toimijan tuottamasta aluepuhunnasta on kyse. Onkin olennaista huomioida ne motiivit ja valinnat, joita tietystä näkökulmasta tuotetun aluepuhunnan taustalle kätkeytyy. Kuntaliitos on muutos, joka jakaa ihmiset selvästi niihin, jotka sitä kannattavat ja niihin, jotka ovat sitä vastaan. Yleensä kuntaliitoksen kannattajat ovat virallisia alueellisia toimijoita, kuten kunnan virkamiehiä tai päättäjiä. Kuntaliitoksen vastustajiin taas lukeutuvat pääasiassa kunnan asukkaat.

Sanavalintojen lisäksi eri Hämeenlinnan seudun kuntaliitoksen aluepuhunkoalitiot hyödynsivät tiettyjä argumentteja, jotka pohjimmiltaan ovat kuitenkin vain yhden asian kaksi puolta. Näiden kahden kuntaliitoskeskustelun osapuolen tuottama aluepuhunta pohjautuu usein hyvin erilaisiin asioihin. Kuntaliitoksen progressiivinen eli kuntaliitosta kannattava osapuoli perustelee kantansa usein tietynlaisilla faktoilla, jotka he ovat tietoonsa tehtäviensä kautta. Näitä faktoja voivat olla esimerkiksi taloudellisiin ja muihin kunnan hallinnollisiin asioihin liittyvät tekijät. Kuntaliitoskeskustelun reaktiivisen eli vastustavan osapuolen argumentit taas ovat yleensä peräisin tunnepitoisista asioista, kuten menettämisen pelosta tai epävarmuudesta.

Hämeenlinnan seudulla tuotetussa aluepuhunnassa oli tiettyjä tekijöitä, joiden voidaan osaltaan nähdä vaikuttavan niihin mielikuviin, joita uuden Hämeenlinnan identiteetistä on luotu. Näihin lukeutuivat luonnollisesti kaupunkia ja sen identiteettiä määrittelevät symbolit, nimi ja vaakuna, mutta myös tietyt ei niin konkreettiset, seudun kuntien ja niiden päättäjien väliseen vuorovaikutukseen ja ristiriitoihin liittyvät tekijät. Nämä tekijät varmasti itsessään vaikuttavat varmasti uuteen Hämeenlinnaan, sen identiteettiin ja toimintakulttuuriin, mutta tämän tutkimuksen kannalta keskeisempää oli huomioida niitä koskevan aluepuhunnan mahdollisia vaikutuksia. Esiin nousseet aluepuhunteemat käsittelevät siis uuden Hämeenlinnan tietynlaista hajanaisuutta. Voidaan sanoa, että nämä teemat, niiden suhteellisen negatiivinen yleissävy ja niiden toistuminen julkisessa aluepuhunnassa ovat luoneet Hämeenlinnan seudun alueellisille toimijoille tietynlaisen mielikuvan uudesta Hämeenlinnasta ja sen identiteetistä. Uuden Hämeenlinnan identiteettiin on siis konkreettisten puitteiden, kuten luonnon, historian ja kulttuurin, lisäksi ollut vaikuttamassa myös siihen liitetyt mielikuvat, joita aluepuhunnan keinoin on muokattu.

Kuntaliitoksessa mukana olleilla kuudella kunnalla on kaikilla oma vahva identiteetti sekä vahva ja perinteikäs historia. Tällaisten identiteettien yhteensovittaminen on monimutkaista, eikä sitä helpota seudulla vallitsevat vastakkainasettelut eikä uuden kunnan laaja koko, joka pitää sisällään erilaisia maantieteellisiä alueita. Identiteetin muodostaminen voi olla hankalaa kun uudessa kunnassa on yksi kaupunkimainen, alueella hyvin tärkeä ja vaikutusvaltainen keskustaaajama, jota ympäröi todella laaja maaseutu. Kumpi painaa identiteetinmuodostusprosessissa enemmän – pinta-alaltaan pieni, mutta valta-asemaltaan ja väkimäärältään merkittävä kaupunki vai pinta-alaltaan mittava, mutta vaikutusvallaltaan vähäisempi maaseutu? Jos Hattula ja Janakkala olisivat lähteneet mukaan kuntaliitokseen, on oletettavaa, että myös tuotettu aluepuhunta olisi ollut varmasti erilaista, sillä silloin kaupungin ja maaseudun välinen vastakkainasettelu ei olisi ollut niin jyrkkä. Hattula ja Janakkala ovat kuitenkin maaseutumaisia, mutta vaikutusvallaltaan ja väkimäärältään lähempänä Hämeenlinnaa kuin muut seudun pienistä kunnista.

Kuntaliitoksen ulkopuolelle jättyneet kunnat eli Hattula ja Janakkala ovat oleellinen osa Hämeenlinnan seutua. Ne ovat niin tiiviisti kytköksissä muihin kuntiin, ettei uuden Hämeenlinnan identiteetti voi olla ”kokonainen” ennen kuin ne ovat osa suurkuntaa. Ehkä tämä asetelma johtaakin tilanteeseen, jossa uuden Hämeenlinnan identiteetin kehittymisen sijasta muodostuu vahvempi, kuntarajoista piittaamaton seutukunnallinen identiteetti. Sen syntyyn on paremmat lähtökohdat nyt, kun suuri osa seudun kunnista on menettänyt itsenäisyytensä ja muodostanut isomman yksikön, eikä enää itsepäisesti seiso vain oman identiteettinsä takana.

Voidaan sanoa, että kuntaliitos on tilanne, jonka seurauksena paikalliskulttuurin suojelun tarve kasvaa; kuntaliitostilanteessa lakkautettavien kuntien omat identiteetit korostuvat ja niitä halutaan suojella ja säilyttää. Mielenkiintoista on kuitenkin se, kuinka tämä paikalliskulttuurin ja -identiteetin korostuminen vaikuttaa uuden liitoskunnan yhtenäisen identiteetin muodostumiseen. Onkin yleistä, että kuntaliitosta koskevassa aluepuhunnassa painotetaan ainoastaan juuri lakkautettavien kuntien identiteettiä, kun taas uuden kunnan identiteetti on asia, joka ei suoranaisesti nouse keskustelunaiheeksi. Syynä voi olla se, että tätä identiteettiä tai sen muodostumisprosessia täysin tiedosteta. Voi myös olla, ettei sitä koeta asiana, johon voisi vaikuttaa, vaan että uuden kunnan identiteetti on jotain, joka omalla painollaan ajan kuluessa muodostuu sellaiseksi kuin muodostuu, kun taas lakkautettavien kuntien identiteetit ovat jollain tapaa konkretisoituneet asukkaille. Kuntaliitokset eivät suinkaan vähennä kiinnostusta paikalliseen kulttuuriin, päinvastoin. Muutoksen ja epävarmuuden hetkellä haetaan turvaa siitä, mikä on tuttua ja lähellä.

Kuntaliitos ei siis tuo ihmisten jokapäiväiseen elämään juurikaan identiteettipoliittisia muutoksia. Näin on käynyt myös Hämeenlinnan kuntaliitoksen kohdalla. Vaikka kunta menettäisikin hallinnollisen asemansa, ei vanha kunta identifioitumisen kohteena katoa minnekään. Hämeenlinnan kuntaliitoksessa mukana olleet kunnat ovat yhdistymisen jälkeen edelleen olemassa ja niiden identiteetit elävät ihmisten mielissä, säilyen niin kauan kuin niitä uusinnetaan. Paikallisidentiteetti on siis rakennettu hallinnollisia kuntarajoja syvemmälle.

Uusi Hämeenlinna on jotakin muuta kuin nykyinen Hämeenlinna ja yhdistyvät kunnat yhteenlaskettuna. Tämän tutkimuksen lähtökohtaisena ajatuksena olikin, millaiset prosessit ja tekijät vaikuttavat siihen millaiseksi uuden Hämeenlinnan identiteetti muotoutuu. Tutkimuksen nimellä, *Uusi Hämeenlinna - enemmän kuin osiensa summa?*, viitataan Hämeenlinnan kuntaliitoksen kompleksiseen ja vaikeaan identiteetin muodostumisprosessiin sekä sen lopputuloksena syntyvään uuden Hämeenlinnan kaupungin identiteettiin. Tutkimuksessa tarkasteltu kuntaliitoksesta koskeva aluepuhunta paljasti uuden Hämeenlinnan niin fyysisen kuin henkisenkin rikkonaisuuden. Myös kuuden itsenäisen ja suhteellisen erilaisen identiteetin omaavan kunnan yhdistyminen yhdeksi alueelliseksi yksiköksi on tuonut omat haasteensa identiteetin muodostumisprosessiin. On kuitenkin mahdollista, että uuden Hämeenlinnan identiteetistä voi mahdollisesti muotoutua jotain ainutlaatuista, joka määrittelee kaikkia kuntaliitoksessa mukana olleita kuntia, mutta toisaalta tuo myös lisäarvoa niiden kaikkien identiteettien summaan.

LÄHTEET

Castells, Manuel 2004. The power of identity. Oxford, Blackwell 2004.

Hall, Stuart 2002. Identiteetti. Lehtonen Mikko ja Herkman, Juha (suom. ja toim.). Vastapaino. Tampere.

Halme, Esa ja Kuukasjärvi, Lauri 2010. Uusi kunta vai kuntaliitos – kuntalaisen itsehallinto Kunnallisanalan kehittämissäätiön polemia-sarjan julkaisu nro 76. Sastamala

Hauhon, Hattulan, Hämeenlinnan, Janakkalan, Kalvolan, Lammin, Rengon ja Tuuloksen yhteinen kaupunkiseutusuunnitelma. 3.8.2007 valmistunut kaupunkiseutusuunnitelmaluonnos. <http://www.hameenlinnaseutu.net/PARAS%20-HANKE/Kaupunkiseutusuunnitelmalausunnolle070807.pdf>. Luettu 1.12.2010.

Haveri, Arto ja Majoinen, Kaija 2000. Muutosprosessit ja johtajuus – kuinka kunnat yhdistyvät? Acta nro 123. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

Hirschman, Albert O. 1991. The rhetoric of reaction: perversity, futility, jeopardy. The Belknap press of Harvard University press. Cambridge, Massachusetts and London, England.

Holmberg, Jukka 2004. Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehtiutisissa 1987–2003. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Hujanen, Jaana 2000. Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa. Jyväskylä.

Häkli, Jouni 1994. Maakunta, tieto ja valta – Tutkimus poliittis-hallinnollisen maakuntadiskurssin ja sen historiallisten edellytysten muotoutumisesta Suomessa. Akateeminen väitöskirja. Aluetieteen laitos. Tampereen yliopisto. Vammalan kirjapaino oy. Vammala.

Hämeenlinnan seudun PATU -hanke. <http://www.hameenlinnaseutu.fi/PATU/Etusivu1.html>. Luettu 1.12.2010.

Hänninen, Sakari 1998. Missä on tässä? Sakari Hänninen (toim.). Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisu nro 18. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Keskitalo, Eva Carina Helena 2004. Negotiating the Arctic. The construction of an international region. Routledge, New York.

Koski, Arto 2008. Monikuntaliitokset. Taitavasta toteutuksesta hyviin käytäntöihin. Suomen Kuntaliitto, Helsinki

Laamanen, Elina 2007. Vapaat pakkoliitokset? Diskurssianalyttinen tutkimus kuntarakennetta koskevasta keskustelusta. Acta nro 194. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

Leinamo, Kari 2004. Kuntaliitoksen jälkeen. Kuntien yhdistymisen vaikutukset liitosalueiden näkökulmasta. Vaasan yliopisto. Lévon-instituutti. Julkaisu no. 111. Vaasa.

Louw, P. Eric 2005. The media and political process. London. Sage.

Ojankoski, Teija 1998. Oikea pieni kaupunki - maantieteen ja asukkaiden näkökulma suomalaisen pikkukaupunkiin. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopisto. matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta. Maantiede. Painosalama oy. Turku.

Paasi, Anssi 1986. Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 8. Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston keskusmonistamo. Joensuu.

Paasi, Anssi 1996. Territories, boundaries and consciousness: the changing geographies of the Finnish-Russian border.

Paasi, Anssi 1998a. Alue kulttuurimaantieteen tutkimuskohteena: institutionalisoitumisteoreettinen näkökulma. Julkaisussa Terra 98:4, 299–303. Maantieteen laitos. Joensuun yliopisto.

Paasi, Anssi 1998b. Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. Teoksessa Sakari Hänninen (toim.) 1998. Missä on tässä? Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 18. Jyväskylän yliopisto.

Paasi, Anssi 2003. Region and place. Regional identity in question. Julkaisussa Progress in human geography 27:4, 475–485.

Palvelu- ja kuntarakenne tulevaisuudessa Hämeenlinnan seudulla – PATU kuntarakenneselvitys 30.6.2006.
<http://www.hameenlinnansseutu.net/PATU/PATUKuntarakenneselvitys.pdf>. Luettu 1.12.2010.

Palvelu- ja kuntarakenne tulevaisuudessa Hämeenlinnan seudulla – PATU palvelurakenneselvitys 1.6.2006. <http://www.hameenlinnansseutu.net/PATU/PATU%20LOPPURAPORTTI.pdf>. Luettu 1.12.2010.

Puustinen, Sari 1998. Kuohuttava kuntaliitos. Tutkimus kolmen kuntaliitoksen edellytyksistä ja esteistä. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

Riikonen, Heikki 1995. Paikallisyhteisö ja alueellinen muutos. Tutkimus alueellisen transformaation ilmenemisestä Oulun Koskelankylässä. Lisensiaatintutkimus. Maantieteen laitos. Oulun yliopisto. Oulu.

Sarajärvi, Anneli ja Tuomi Jouni 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä.

Sopimus hallinnon ja palvelujen järjestämisestä kuntien yhdistyessä. <http://www.hameenlinna.fi/pages/374311/uusikuntasopimus.pdf>. Luettu 15.4.2010.

Tuusa, Pirjo 2008. ”Ohjaavuus nimen tärkein ominaisuus”. Artikkelijulkaisussa Kuntalehti 17/2008, 25–26.

Vainio, Anna-Maija 2004. Kuntaliitos on hankala prosessi. Artikkelijulkaisussa Hallinto 6/2004, 14–18.

Valtioneuvoston selonteko kunta- ja palvelurakennemuutoksesta. Valtiovarainministeriö. http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/03_kunnat/VNK-selonteko_suomi%2bkansi.pdf. Luettu 2.12.2010.

Whitebrook, Maureen 2001. Identity, narrative and politics. Routledge. Lontoo ja New York.

Zimmerbauer, Kaj 2006. Kunnan deinstitutionalisoituminen. Alueellinen identiteetti kuntaliitoksessa: esimerkkinä Peräseinäjoen ja Seinäjoen liitos. Artikkelijulkaisussa Kunnallistieteellinen aikakauskirja 2/06, 109–121.

Zimmerbauer, Kaj 2008. Alueellinen imago ja identiteetti liikkeessä. Helsingin yliopisto. Ruralia-instituutti. Julkaisuja 15. Akateeminen väitöskirja. Yliopistopaino, Helsinki.

Zimmerbauer, Kaj & Suutari, Timo 2004. Imago, identiteetti ja alue – seudullisen kehittämistyön haasteet. Artikkelijulkaisussa Alue ja ympäristö 33:1 (2004)

Äikäs, Topi Antti 2004. Imagoa etsimässä. Kaupunki- ja aluemarkkinoinnin haasteista mielikuvien mahdollisuuksiin. Suomen kuntaliitto. Helsinki. Multiprint Oulu. Oulu